

2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ 2.

ΤΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ
ΤΟΥ
ΚΑΡΑΓΕΚΑΚΗ
ΚΑΙ ΤΟΥ
ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

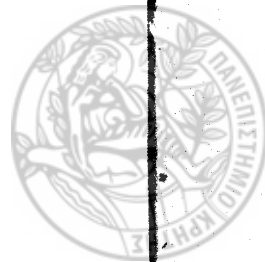
ΑΝΕΚΔΟΤΑ - ΓΝΩΜΙΚΑ - ΠΕΡΙΕΡΓΑ

ΥΠΟ

ΙΩΑΝ. ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Γ. Η. ΚΑΛΕΡΓΗ & ΣΙΑΣ
1922

121699

ΑΝΕΚΔΟΤΑ
ΤΟΥ
ΚΑΡΑΓΕΚΑΚΗ
ΚΑΙ ΤΟΥ
ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ—ΓΝΩΜΙΚΑ—ΠΕΡΙΕΡΓΑ

ΥΠΟ
ΙΩΑΝ. ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Γ. Η. ΚΑΛΕΡΓΗ & ΣΙΑΣ
1922

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Α. ΠΑΠΑΝΔΕΟΥ

121699

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Ἐξ αφορῆς τοῦ

Στὰ Γιάννινα, τὸν καιρὸ τοῦ Ἀλήπασσα. Ὁ Καραϊσκάκης, ναὶς ἀκόμα, χόρευε μιὰ φορὰ μ' ἄλλα παληκάρια. Ἐνθ' ἕσπερνε, μπροστινός, τὸν Τσάμικο, κ' ἔβαινε πολλὰς γύρες στὸν τόπο, καθὼς λένε, πέρασε τὴν ἴδια στιγμή ὁ Μουχτάρ πασσᾶς, γιὸς τοῦ Ἀλήπασσα. Ἡ φουσιανέλλα τοῦ Καραϊσκάκη σηκώθηκε τὸν ἀνήφορο καὶ φανήκανε τὰ πλιάτσικα. Ὁ Μουχτάρ πασσᾶς παιρᾶχτηκε. Πῆγε στὸν πατέρα του καὶ παραπονέθηκε. Κράζει τότε ὁ Ἀλήπασσας τὸν Καραϊσκάκη καὶ θυμωμένος τοῦ λέει:

— Τί ἔκαμες, ὦρὲ παλιόγυφτο, σὸ γιὸ τὸ δικό μου;
— Τίποτα, πασσᾶ μου, τοῦ ὁ λέει Καραϊσκάκης. Δὲν τόθελαι χόρευα κ' ἔκαμα ἔτσι μιὰ φορὰ... (κ' ἔφραξε μιὰ γύρα). Τότε πέραγε ὁ γιὸς σου ὁ Μουχτάρ πασσᾶς καὶ θυμωσε. Τί φταίω ἔγώ, ὁ μαῦρος ; ...

Ὁ Ἀλήπασσας ἔσκασε τὰ γέλια.
— Πῶς τόκαμες, ὦρὲ μπέρο μ'; Κάμε το πάλε, ὦρὲ!
— Ἔτσι πασσᾶ μου ...
— Κάμε το ἄλλη μιὰ φορὰ, ὦρὲ Γιῶργο! ... Μιπράβο, ὦρὲ Γιῶργο! ... Ἄιντε τώρα.

(Ἐδάγγελος Γκίπης Συναρχῆς τῆς Σκροφυλακῆς).

Τί ζήτησε ἀπὸ τὸν Ἀλήπασσα

— Τί θέλεις γὰ σέ, κάμω, ὦρὲ Καραϊσκάκη; τονὲ ρώτησε κάποτε ὁ Ἀλήπασσας.
— Ἄν μὲ γνωρίζεις, πασσᾶ μου, ἄξιο γι' ἀφέντη, κάμε με ἀφέν-

τη ἂν μὲ γνωρίζῃς ἄξιο γιὰ χουσιμεκιάρη (δοῦλο), κάμε με χουσιμεκιάρη ἂν δὲ μὲ γνωρίζῃς ἄξιο γιὰ τὸ τίποτα, ρίξε με στὴ λίμνη.
(Γ. Γαζής ὁ βιογράφος τοῦ Καραϊσκάκη).

Ὁ θάνατος τοῦ Βελιγκέκα

Λένε πῶς στὴ μάχη τοῦ Ἀλαμάνου τῶν Ἀγγράφων, ὅπου οἱ Κατσαντωνάιοι πολεμῆσαν τοὺς Ἀρβανιτάδες τοῦ Ἀλήπασσα καὶ τοὺς νικῆσαν, ὁ Καραϊσκάκης πρῶτος κύταξε μὲ τὸ τηλεσκόπιο (κιάλι) καὶ γνώρισε τὸ Βελιγκέκα ποῦ πῆγαινε μπροστά. Τὸν ἤξερε ἀπὸ τὰ Γιάννινα καλά. Πρῶτος ὕστερα ἔρριξε καὶ τονὲ σκότωσε.
(Δ. Αἰλιάν ὁ βιογράφος τοῦ Καραϊσκάκη).

Ἡ τόλμη του

Στὸ Κομπότι, στὸν πόλεμο ποῦ ἔκαμε στὰ 1821, 8 Ἰουνίου, ποῦ νίκησε τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς πήγε στὸ κνήγι, ἀνέβηκε σὲ μιὰ πέτρα κ' ἔβριξε τοὺς Τούρκους δυνατά. Καὶ γιὰ νὰ τοὺς προσβάλλῃ χειρότερα καὶ νὰ δώσῃ θάρος στοὺς δικούς του σήκωσε τὴ φουστάνελλα, κατέβασε τὸ βρακί καὶ τοὺς ἔδειξε τὸν πισινό του. Τότε ἔνας Ἀρβανίτης Γκέκας, κρυμμένος κίπου στὰ κλαδιά, τὸν τουφέκισε καὶ τονὲ λάβωσε στὰ δυὸ μηριά ἀπὸ κάτω καὶ σ' ἕνα ἄλλο μέρος.

(Γ. Γαζής).

Γράμμα στὸ Χουρσίτ Πασσᾶ

Ὅταν ὁ Χουρσίτ πασσᾶς, ἀρχιστράτηγος τῶν Τούρκων, στὰ 1822, τοῦ παράγγειλε νὰ πάῃ νὰ τὸν προσκυνήσῃ στὴ Λάρισα, ὁ Καραϊσκάκης τοῦστειλε αὐτὴ τὴν ἀπόκριση

Μοῦ γράφεις ἕνα μπουγιουρντί, λέγεις νὰ προσκυνήσω
κ' ἐγὼ, πασσᾶ μου, εῴτησα τὸν π... μου τὸν ἴδιον,
κι' αὐτὸς μοῦ ἀποκρίθηκε νὰ μὴ σὲ προσκυνήσω
κι' ἂν ἔλθῃς κατ' ἐπάνω μου, εὐθύς νὰ πολεμήσω !

(Γ. Γαζής).

Ὁ μπάτσος

Φεύγοντας ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι οἱ Τούρκοι, στὰ 1823, τραβήξαν νὰ περάσουν ἀπὸ τοῦ Κοράκου τὸ γιοφύρι (δῆμος Ἀργι-

θέας). Ὁ Καραϊσκάκης ἦτανε στὸ μοναστήρι τῆς Τατάρνας. Μπήκε στὴν ἐκκλησιὰ καὶ προσευχήθηκε.

— Τώρα θὰ σὲ ἰδῶ, Μαυρομάτα! ἂν νικήσωμε, θὰ σὲ προσκυνῶ γιὰ Παναγία, εἰδέ...

Κ' ἔκοψε τὸ λόγο του, πρὶν τὸν τελειώσῃ. Τότε ἔπιασε τὸν Ἀϊβλάση. Ἄμα ζυγῶσαν οἱ Τούρκοι, ὁ Καραϊσκάκης γνώρισε τὸ μπροστινὸ, γιὰ τὸν ἤξερε ἀπ' τὰ Γιάννινα.

— Καρτέρα με, Ἰσλάμ Μπέντο! τοῦ φώναξε.

— Σὲ καρτερῶ! τοῦ ἀπάντησε ὁ Ἰσλάμ Μπέντος.

Ὁ Καραϊσκάκης, νευρικός κι' ἀνυπόμονος, ἔτρεμε πρὶν ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος.

Κοντὰ του ἦταν ὁ Τσάκας, πελώριος παληκαρᾶς, παλιὸς του σύνητροφος. Γυρίζει καὶ λέει στὸν Καραϊσκάκη

— Τί τρέμεις, ὦρὲ Γέφυτο; Φοβᾶσαι;

Καὶ τοῦ τραβᾶει ἕναν κατακέφαλο. Τὸν ἔφαγε καλόν, χωρὶς νὰ θυμώσῃ ὁ Καραϊσκάκης. **Ρύφτος** ἦταν τὸ παρόνομά του, γιὰ ἦτανε μελαφός. Μιὰ παράδοση μάλιστα τονὲ λέει γυιὸ τοῦ καπετᾶν Ἀρατογιάννη.

Ἡ νίκη τοῦ Ἀϊβλάση ἦταν ἀπὸ νὰ πρῶτα κατορθώματα τοῦ Καραϊσκάκη καὶ μεγάλωσε τ' ὄνομά του.

(Κ. Ζησιου).

ῤ'πᾶκουος στὸ Κράτος

Ὁ Καραϊσκάκης, ἀρχὲς τοῦ 1824, ἔφτασε στὰ μαχαίρια μὲ τὴν τοπικὴ διοίκηση τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος στὸ Μεσολόγγι, ὅπου «Διευθυντῆς» ἦταν ὁ Ἄλ. Μαυροκορδάτος. Ὁ Καραϊσκάκης κατηγορήθηκε πῶς εἶχε κρυφῆ συνεννόηση μὲ τοὺς Τούρκους γιὰ νὰ τοῦ δώσουν τ' ἀρματαῶλικα τῶν Ἀγγράφων. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς μπορεῖ νὰ εἶχε ψεύτικη συνεννόηση μὲ τοὺς Τούρκους γιὰ νὰ προφυλάξῃ τὸν τόπο ποῦ γεννήθηκε κ' ἔζησε, τ' Ἄγραφα, ὅπως εἶχανε συνεννόηση κι' ἄλλοι πολλοὶ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Ρούμελης (τὰ λεγόμενα **καπάκια**). Νὰ προδώσῃ ὅμως, ἀδύνατο νὰ τὸ φανταστῆ κανεὶς, οὔτε κ' οἱ ἐχθροὶ του ποῦ τονὲ δικάσανε τὸ πιστεῦαν τότε. Ὅμως δικάστηκε καὶ καταδικάστηκε σὲ καθάιρεση κλπ. Κ' ἐνῶ ὁ Δυσσέας Ἀντροῦτσος, ἐχθρὸς κι' αὐτὸς τῆς Κυβέρνησης, ἔμεινε ὡς τὸ τέλος ἀλύγιστος, καὶ κατάντησε νὰ πάῃ στ' ἀληθινὰ μὲ τοὺς Τούρκους, κ' ἔχασε καὶ τὴ ζωὴ του, ὁ Καραϊσκάκης πῆρε τὴν καταδίκη του ἀλαφρά. Καὶ κυτᾶτε μὲ τί πονηριὰ ἀγα-

θόκαρδη μιλίει σ' ένα γράμμα του, πούστειλε στο Μαυροκορδάτο :
 « Ἐμένα ἡ τύχη μου καὶ ἀρρώστησα ὀπίσω δὲν ἠξεύρω ἀκόμα ἀπὸ τὰ κρύα τὰ πολλὰ ἦταν ἢ ἀπὸ τὸσους ἀφορισμοὺς ὅπου μοῦ ἐκάμετε, καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ μὲ συγχωρήσῃ ἡ Διοίκησις, καὶ ὅλοι οἱ χριστιανοί, καὶ νὰ μοῦ σταλθῇ καὶ μία εὐχὴ συγχωρητικὴ παρὰ τοῦ ἀρχιερέως».

Ἀρχιερεὺς ἦταν ὁ Ἄρτης Πορφύριος, ἕνας ἀπὸ τοὺς «συνηγόρους» (δημοσίους κατηγοροῦς) ποῦ διώρισεν ὁ Μαυροκορδάτος νὰ ὑπερασπιστοῦν «τὰ δικαιώματα τοῦ Ἔθνους ἐναντίον τοῦ κατεστάν Γεωργίου Καραϊσκάκη» !

(Ἀπὸ πολλὰς πηγῶν).

Ἡ εὐσεβεία του

«Καταδιωκόμενος οὗτος καὶ ἀσθενής (1824) ἀπῆλθεν εἰς Δομνίτσαν τῆς Εὐρυτανίας ξενιζόμενος ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον ἐκεῖ ἐπὶ τῶν φίλων του Γιολδασαίων. Ἐνταῦθα ἐνθυμούμαι μετὰ πόσης ἐκτιμήσεως διηγεῖτο περὶ τοῦ Καραϊσκάκη, περὶ τῆς πίστεως αὐτοῦ καὶ τοῦ θερμοῦ πατριωτισμοῦ ὁ μακαρίτης Παπαϊωάννης Φαρμάκης εὐκαίλευτος καὶ εὐσεβέστατος ἱερεὺς. Διηγεῖτο προσέτι, ὅτι κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐν Δομνίτση διαμονῆς τοῦ Καραϊσκάκη προσεκλήθη ἡμέραν τινὰ ὑπὸ τούτου, ἵνα ἀπευθύνη ὡς ἱερεὺς προσευχὰς πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ ἀναρρώσεως αὐτοῦ. Ὁ Καραϊσκάκης ἐπὶ τῆς κλίνης του κατακείμενος, ἅμα ἰδὼν τὸν ἱερεῖα εἰσελθόντα, μετὰ πίστεως καὶ μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς εἶπεν :

— Παρακάλε, παπᾶ μου, τὸ Θεὸ νὰ γείνω καλὰ γιὰ τὸ Γένος.

(«Ἀστραπή» ἐφημ. 27 Ἰουλίου 1904, ὑπὸ Π. Φαρμακίδου).

Γράφει, Ράγκο

Στὸ Μεσολόγγι, ὅταν κατηγοροῦσαν τὸν Καραϊσκάκη πῶς εἶχε κρυφῆ συνεννόησιν μὲ τοὺς Τούρκους, περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὸν κατάτρεχε ὁ Ράγκος, γιατί ἀντιφερόνταν οἱ δύο τους γιὰ τ' ἀρματολίκι τῶν Ἀγρᾶφων. Μία μέρα ὁ φίλος τοῦ Καραϊσκάκη ὁ Ἀντρέας Ἴσκος σηκώνεται, παίρνει μαζί του τέσσεσους πέντε στρατιῶτες, ποῦ εἶχαν πολεμήσῃ μὲ τὸν Καραϊσκάκη, καὶ πάει στὸ κονάκι τοῦ Ράγκου νὰ τὸν ἰδῇ. Ἀρχίσανε νὰ τὰ λένε. Τὰ παληκάρια μείναν ἀπόξω, στ' ἄλλο δωμάτιο. Ἀξάφωνα ὁ

Ἴσκος ἔκαμε πῶς θέλει ν' ἀνάψῃ τὸ τσιμποῦκι του καὶ φώναξε ἕνα ἀπὸ τὰ παιδιὰ μέσα. Ἐκεῖ ποῦ τοῦβανε τῆ φωτιά, τονέρω-τύει ὁ στρατηγός, ἀδιάφορα, μὲ ποιὸν ἔκαμε ὡς τώρα καὶ ποῦ πολέμησε.

— Μὲ τὸν Καραϊσκάκη, Καπετάνε, ἀπαντᾷ ὁ στρατιώτης. Ἦμνα κοντὰ τ' ἀπ' τὸν καιρὸ τ' Ἀσπενιώτη. Πολεμήσαμε πολλές βολὲς ἀντάμα. Νὰ τὰ σημάδια...

— Καλὰ, καλὰ, αἴντε τώρα.

Ἄφοῦ βγῆκε ὁ στρατιώτης, γυρίζει ὁ Ἴσκος καὶ τοῦ λέει τοῦ Ράγκου

— Γράφει, Ράγκο!

Ἦστερα ὁ Ἴσκος κράζει ἄλλο στρατιώτη

— Ἄμ' ἐσὺ μὲ ποιὸν ἔχεις κάμη, ὦρέ, ὡς τώρα στὸν πόλεμο;

— Ἐγὼ, στρατηγέ μ'; Πολέμησα στὴν Ἄρτα νυχτόμερα μὲ τὸν Καραϊσκάκη, πολέμησα στὸ Νιοχώρι, στὸ Κομπότι, πολέμησα...

— Καλὰ, φεύγα! λέει καὶ σ' αὐτὸν ὁ Ἴσκος.

Ἦστερα γυρίζει κατὰ τὸ Ράγκο

— Γράφει, Ράγκο! τοῦ λέει καὶ πάλι.

Φωνάζει ἄλλο στρατιώτη. Ἀρχίζει κ' ἐκεῖνος τὰ δικά του

— Πολέμησα στοῦ Κουράκου τὸ γιοφύρι, πολέμησα...

— Γράφει Ράγκο!

(Γιαννάκης Τζαβέλας συνταγματάρχης τοῦ Μηχανικοῦ)

Ἡ γλώσσα του

Κάποτε ὁ Μεγαπάνος, ἀρχοντας ἀπὸ τὸ Κάρλελι (Ἀκαρνανία), τοῦ εἶπε

— ὦρέ Καραϊσκάκη, δὲ μαζώνεις λίγο τῆ γλώσσα σου;

— Ἄμα μαζώξῃς ἐσὺ τῆ βρακοζώνα σου, θὰ μαζώξω κ' ἐγὼ τῆ γλώσσα μου! εἶπε ὁ Καραϊσκάκης.

Ὁ Μεγαπάνος κυνηγοῦσε τῆς γυναῖκες. (Γ' Ἰω. Τζαβέλλας).

Τὸ φιλι τοῦ Μάρκου

Στὸν πόλεμο τοῦ Κεφαλόβρυσου, ὅπου σκοτώθηκε ὁ Μάρκος Μπότσαρης, εἶχε στείλῃ κι' ὁ Καραϊσκάκης ἕνα μικρὸ σῶμα, αὐτὸς ὅμως δὲν ἔλαβε μέρος, γιατί ἦταν ἀρρωστος στὸ μοναστήρι τοῦ

Προυσοῦ. Ἄφου σκοτώθηκε ὁ Μάρκος, οἱ Σουλιῶτες φέρανε τὸ λείψανό του καὶ τὸ ξαπλώσαν ἐμπρὸς στὸ νάρθηκα τῆς ἐκκλησιᾶς τοῦ μοναστηριοῦ. Σηκώθηκε τότε ὁ Καραϊσκάκης ἀπὸ τὸ κρεβάτι καὶ πῆγε σέρνοντας καὶ φίλησε μὲ δάκρυα τὸ νεκρὸ τοῦ Μάρκου κ' εἶπε·

— Ἄμποτε, ἥρωα Μάρκο, κ' ἐγὼ ἀπὸ τέτοιο θάνατο νά πάω... Καὶ πῆγε ἀληθινὰ ὅπως εὐχήθηκε, ὁ ἥρωας.

Αὐτὸν τὸ θάνατο εὐχόνταν ὅλοι οἱ γενναῖοι ἐκεῖνον τὸν καιρὸ, νὰ πᾶν ἀπὸ βόλι. Ἰὸν ἴδιο θάνατο εὐχήθηκε κ' ὁ Γκούρας, κ' ἀπ' αὐτὸν πῆγε.
(Ἀπὸ πολλούς).

Γιὰ τὸ γυιὸ τοῦ Ἄντροῦτσο

Γιὰ τὸ Δυσσέα Ἄντροῦτσο εἶπε μιὰ φορὰ στὸν Παναγιώτη Σοῦτσο τὸν ποιητῆ, στὰ 1826·

— Στρατιῶτες, ἔχουμε πολλούς, μὰ ἕνας ἦταν ὁ στρατηγός, ὁ Δυσσέας. Σὰν τὸ μυαλό τ' Ἄντροῦτσο δὲν ἦταν ἄλλο !»

(Ἐφημ. «Ἡλιος» 4 Νοεμβρ. 1860).

Ἡ Καπετάνισσα

Ὁ Καραϊσκάκης στὴς ἐκστρατεῖες του εἶχε πάντα μαζί του μιὰ Τουρκοπούλα βαφτισμένη, ποῦ τὴ λέγανε Μαριώ. Αὐτὴ ἦταν ντυμένη φουστανέλλες σὰν ἄντρας, κ' εἶχε τ' ὄνομα Ζαφείρης ἀνάμεσα στὰ παληκάρια. Κάποτε λοιπὸν ὁ Καραϊσκάκης περαστικός κατάλυσε στὸ σπίτι του, μὲ καμπόσα παληκάρια. Πάει ὁ Ζαφείρης στὸ μαγειριὸ καὶ εἰχνεται στὴς δοῦλες κ' ἀρχίζει τσιμπιές, γαργαλητά, φιλιὰ. Βάνουν τῆς φωνῆς ἐκεῖνες καὶ τρέχουνε στὴν καπετάνισσα. Τρέχει κ' ἡ κυρὰ Γκόλφω, ἡ Καραϊσκάκαινα, στὸ στρατηγὸ καταθυμωμένη.

— Τί πράματα εἶναι αὐτά; τοῦ λέει· τὰ παληκάρια σου παλέυον τῆς ψυχοκόρες μου!

— Ἔγνοια σου, μωρή, τῆς λέει ὁ στρατηγός, ἔχω καὶ γιὰ σένα π... Μὴ μοῦ χολιάσεις...
(Δ. Μπατρακτάρης στρατηγός).

Τί εἶπε στὸν Κουντουριώτη

Κάποτε στὰ 1825, στὴν ἐκστρατεία τῆς Μεσσηνίας, μάλλωσε μὲ τὸν Κουντουριώτη καὶ τοῦ εἶπε·

— Ὁρέ, Κουντουριώτη ἀκουγα καὶ νόμιζα θὰ εἶναι ὄλο γιομάτο μυαλό τὸ κεφάλι σου. Ἐσὺ ὅμως ἔχεις τόσο μυαλό, ὅσο ἔχω γὼ σπύρο στ' ἄ... μου!

(Δ. Μπατρακτάρης)

Ὅχι πολιτικά

«Κατοικοῦσε σ' ἕνα σπιτάκι ὄξω ἀπὸ τ' Ἄργος (1826). Καθόταν ἀπάνω σ' ἕνα χαλί τ' ἄρματα του ἦτανε μεγαλόπρεπα, μὲ τ' ἀσῆμι καὶ μὲ τὸ χρυσάφι στολισμένα. Στὸν τοῖχο ἦτανε κρεμασμένο τὸ τουφέκι του σκεπασμένο μὲ πλουμῖδια ἀσημικά. Ἡ κάμαρα ἦτανε γιομάτη στρατιῶτες. Τ' ἀνάστημά του εἶναι μέτριο, ξερακιανός, πανοῦργος στὴ μορφῇ, καὶ γλήγορος στὴς ἀπαντήσεις του. Ὁ στρατηγός Roche, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ δραγουμάνου, ἄρχισε μαζί του τὰ πολιτικά. Ὁ Καραϊσκάκης μὲ τόνο εἰρωνικό καὶ μὲ πολλὴ τέχνη ἔκανε χωρατὰ γιὰ τὰ πεῖδι λεπτά ζητήματα. Ὁ Roche τονὲ ρώτησε γιὰ τὴν Ἐθνικὴ Συνέλευση, ἂν θάτανε καλὸ νὰ δώση ἀκόμη στὴν Κυβέρνηση ἐνὸς χρόνου ζωῆ.

— Οἱ στρατιωτικοί, δὲν εἶναι δουλειά τους νὰ καταγίνωνται μὲ ζητήματα πολιτικά· ἡ δουλειά τους εἶναι ν' ἀκοῦν ἐκεῖνο ποῦ θὰ τοὺς διατάξουν».

Ὁ ἴδιος περηνγητῆς ἅμα πῆγε νὰ γνωρίσῃ καὶ τὸν Κολοκοτρώνη, τὸν ἤθερε ντυμένον πολὺ ἄτλα, χωρὶς καμιὰ στρατιωτικὴ ἐπίδειξη κ' ἡ μόνη τους κουβέντα ἦτανε τὰ πολιτικά.

Tableau de la Grèce en 1825, Paris 1826, σελ. 320.

Πῶς ἤθελε τὰ παληκάρια του

Ὁ Καραϊσκάκης, στὰ 1826, πέρασε μὲ τὸ σῶμα του ἀπ' τὸν Πλάτανο, χωρὶς μεγάλο τῶν Κραβάρων (πῆγαινε βοήθεια στὸ πολιορκημένο Μεσολόγγι).

Λίγα παληκάρια του θελήσανε ν' ἀρπάξουνε σφαχτὰ ἀπὸ κάποια σιάνη. Οἱ Κραβαρίτες τσοπάνηδες τοὺς πῆραν ἀπὸ κοντά.

Ἦστερα πῆγαινε νὰ παραπονεθοῦν καὶ στὸν Καραϊσκάκη.

Ὁ στρατηγός θυμώσε πολύ. Μπροστά τους, φώναξε τὰ παλιὰ καὶ τὰ μάλλωσε πικρά.

— Ἄν ξαναρθοῦνε σκοτώστε τους! εἶπε στοὺς τσοπάνους.

Ἄφου φύγαν αὐτοί, κάλεσε τοὺς ἄλλους πάλι.

— Ὁρέ, δὲν πηγαίνατε περισσότεροι, εἶπε, γὰ κάμετε καῖνο

ποῦ γυρεύατε, παρὰ μὲ ντροπιάσατε στοὺς Κραβαρίτες; Νὰ χαθῆτε ἀπὸ δῶ, σαποκοιλίες!

(Ἀπὸ χωριάτη Κραβαρίτη).

Ἡ προφητεία τοῦ

Ὁ Καραϊσκάκης εἶχε πολὺ φίλο τὸ Βαγγέλη Κοντογιάννη, γιὸ τοῦ καπετὰν Μήτσου Κοντογιάννη ἀπ' τὸ Ζεϊτοῦνι (Λαμία).

Βρισκόνταν οἱ δύο τους στὸ Ζυγὸ, βουνὸ ὄξω ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, καὶ πολεμοῦσανε συχνὰ τοὺς Τούρκους ποῦ τὸ πολιορκούσανε. Μιά μέρα, λίγο πρὶν γίνῃ ἡ Ἔξοδος, εἶπε ὁ Καραϊσκάκης στὸ φίλο του:

— Καπετὰν Βαγγέλη, τὸ βλέπω πῶς θὰ γίνω ἀρχιστράτηγος τῆς Ρούμελης.

— Πῶς τὸ ξέρεις; ρώτησε ὁ Βαγγέλης.

— Ἀπ' τοὺς καπεταναίους τῆς Ρούμελης ὅσοι ἀπομείναν, ὅλοι τους εἶνε γεροκούσαλα (πολὺ γέροι). Ὁ γιὸς τ' Ἀνδρίτσου πάει, τὸν ἔφαγε ἡ καλαμαριά (οἱ λογιώτατοι)· ὁ Μάρκο-Μπότσαρης σκοτώθηκε, δὲ μένει ἄλλος κανένας ἄξιος...

— Καλὰ, μὰ ὁ Μάρκο-Μπότσαρης ἦτανε καλύτερος ἀπ' τὴν ἀφεντιά σου;

— Ὁ Μάρκος ἦτανε τρανός! Εἶχε νοῦ ποῦ δὲν εἶχε ἄλλος, εἶχε καρδιά λιονταριοῦ καὶ γνώμη δίκια σὰν τοῦ Χριστοῦ. Οὔτε τὸ δάχτυλό του δὲν τεῦ φτάνομε.¹

(Ἡρωὶς τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως ὑπὸ Θ. Ξένου ἐκδ. α' τόμ. Β' σ. 286).

Ἡὼς ἀγάπησε μὲ τὸ Ζαῖμη

Ὅταν ὁ Καραϊσκάκης πῆγε στ' Ἀνάλλι, στὰ 1826, ἐνῶ τὴν Ἀθήνα τὴν πολιορκοῦσε ὁ Κιουταχῆς, καὶ διορίστηκε Γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων τῆς Ρούμελης γιὰ νὰ πάη νὰ τὸν πολεμήσῃ, παρουσιάστηκε στὴ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ. Τότε ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς, ὁ Α. Ζαῖμης, πρῶτος τονὲ συχώρεσε γιὰ τὴν παλιά τους ἔχθρα, ποῦ βάσταγε ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ ἐμφύλιου πόλεμου, ὅταν ὁ Καραϊσκάκης εἶχε κάμῃ πολλὰ κακὰ στὰ σπίτια καὶ τὰ χτήματα τῶν Ζαῖμηδων, στὴν Κερκινή. Ὁ Ζαῖμης ὁμως γενναϊό-

1) Τὸ περιστατικὸ αὐτὸ τὸ διηγήθηκε ὁ Βιγγέλης Κοντογιάννης στὸ Στέφανο Ξένο τὴν 16 Αὐγούστου 1856 στὸ σπίτι τοῦ ἑτάρου Γ. Ἀγγελοπούλου καὶ παρουσίᾳ του.

καρδα τονὲ συχώρεσε. Ὁ Καραϊσκάκης δάκρυσε. Τότε φιληθῆκαν οἱ δύο καὶ ξεχαστήκαν τὰ περασμένα. Στὴ σκηνὴ αὐτὴ εἶπε νά-ναι κι' ὁ Ὑδραῖος Βασίλης Μπουντούρης κι' εἶπε στὸν Καραϊσκάκη.

— Δὲν ἔκαμε ὡς τώρα ὅσο ἔπρεπε τὸ χρέος σου στὴν πατρίδα, Καραϊσκάκη· ὁ Θεὸς νὰ σὲ φωτίσῃ νὰ τὸ κάμῃς ἀπὸ δῶ κι' ὀμπρός...

— Δὲν τ' ἀρνιῶμαι! ἀποκοίθηκε ὁ Καραϊσκάκης. Ὅταν θέλω, γίνομαι ἄγγελος, κι' ὅταν θέλω πάλε γίνομαι διάβολος. Ἀπὸ τώρα ἔχωσ κοπὸ νὰ γίνω ἄγγελος.

(Ἀπὸ πολλὰς πηγῶν).

Ἁρχιστράτηγος

«... Παραδεχθεῖς τὴν ἀρχιστρατηγίαν ὁ Καραϊσκάκης εἶχεν ἀνάγκη στρατιάς.

«Εἰς τὸ Ναύπλιον ὑπῆρχε τότε μυστικὴ τις ἑταιρεία πολλῶν στρατιωτικῶν αὐτοχθόνων τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος καλουμένων Καρελιτῶν (διότι Κάρελι ὀνομάζετο ἡ Δυτικὴ Ἑλλὰς παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν) αὐτὴ δὲ ἐτεχνάζετο πρὸς περιορισμὸν τῆς ἰσχύος τῶν Σουλιωτῶν, οἵτινες λαμβάνοντες στρατιώτας ἀπὸ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἐστρατήγουν ἐπιτυχάνοντας δόξης, ἐπιροῆς καὶ πλοῦτου. Ἡ ἑταιρεία ἔχουσα μέλη τὸν Θεόδωρον Γρίβαν, τὸν Γιαννάκη Σιράτου, τὸν Γεώργιον Βαλιπνόν, τὸν Σαδῆμαν καὶ ἄλλους ἀριστεύσαντας στρατιωτικούς, κατέλαβε τὸ φρούριον τοῦ Παλαμηδίου, ἀπεδίωξε τὸν γέροντα Φωτομάραν Σουλιώτην καὶ παρέδωκεν αὐτὸ εἰς τὸν Θεόδωρον Γρίβαν. Οὗτος δὲ ἔχων χωρίον τοσοῦτον ἰσχυρὸν καὶ ὑφ' ἑαυτὸν ἅπασαν τὴν πόλιν τοῦ Ναυπλίου, ἀνηρτᾶτο πολλὴν καὶ ἀκμαίαν στρατιάν.

«Ὁ Καραϊσκάκης ἐτραγματεύθη λαθραῖως καὶ μετὰ τῆς Καρελιτικῆς ἑταιρείας. «Ἄφετε νὰ βάλω καὶ ἐγὼ τὴν ὑπογραφήν μου, εἶπε εἰς τὸν Θεόδωρον Γρίβαν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, ἄφετε νὰ τὴν θέσω εἰς τὸ ἔγγραφον τὸ καταστατικὸν τῆς ἑταιρείας. — Δὲν ἔμεινε τόπος, στρατηγέ· αἱ ὑπογραφαὶ ἐγέμισαν τὸν χάρτην. — Μιᾶς γραμμῆς τόπον δότε μου νὰ τὴν θέσω· θέλω νὰ ἦμαι ὁ μικρότερος ἀδελφὸς αὐτῆς τῆς ἑταιρείας». Γελῶντα τὰ μέλη ἔδωκαν εἰς αὐτὸν τὸ ἔγγραφον· ὁ δὲ ἀγγίχους ὀρφνὸς ἔθεσεν «Καραϊσκάκης» κακόγραφον τὸ ὄνομα, μελανωμένον, στενοχωρημένον

ἐν μέσῳ ἄλλων εὐρυχώρως γεγραμμένων. Ἡ ὑπογραφή ὅμως αὐτῆ ἐξήλειψε μετέπειτα τὰς ἄλλας, καὶ ὁ ζητῶν ὀλίγον τόπον εἰς τὸ ἔγγραφο καὶ εἰς τὴν ἔταιρείαν, ἐκυρίευσε ἅπαν τὸ ἔγγραφο καὶ ἅπασαν τὴν ἔταιρείαν, καὶ ὁ ἐσχατεύσας ἐπρώτευσε, διότι ἀπὸ τῆς ἔταιρείας αὐτῆς, ἀπὸ τοῦ Παλαμηδίου καὶ ἀπὸ τοῦ Θεοδώρου Γρίβα, μεθ' οὗ συνεδέθη καὶ δι' ὄρκων καὶ διὰ συγγενσίας ὁ Καραϊσκάκης, ἐξήγαγε τὴν πρώτην ζύμην τῶν στρατευμάτων του, τὸ λεγόμενον ἀθάνατον Παλαμηδιωτικὸν σῶμα, καθὼς ἔπειτα δύο ἄλλας ἀποστολὰς ἐπικουρικῶν στρατευμάτων».

(Π. Σούτζου πρόλογος εἰς τὸ δράμα του «Ὁ Καραϊσκάκης»).

Τὸ φιλότιμο τοῦ Ἑλληνα

Ἄμα ὁ Καραϊσκάκης διορίστηκε ἀρχιστράτηγος, στὰ 1826, ζήτησε ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση τὴν ἀδεια νὰ προβιβάξῃ ὁ ἴδιος τοὺς ἀξιώτερος. Ἦξερε αὐτὸς τί σημαίνει γιὰ τὸν Ἑλληνα ἡ φιλοτιμία καὶ ἡ παρακίνησις.

(Ἀπὸ ἐπίσημο ἔγγραφο).

Προσκυνημένη Ρούμελη

Ἄμα ἔλεσε τὸ Μεσολόγγι, ἡ Ρούμελη προσκύνησε, οἱ περισσότεροὶ καπεταναῖοι *βάλανε καπάνια* (ψεύτικη ὑποταγή). Ὁ Καραϊσκάκης λοιπὸν, ξεκινῶντας ἀρχιστράτηγος γιὰ νὰ πάῃ νὰ ξανασηκώσῃ τὴ Ρούμελη, ἔστειλε τρομερὰς διαταγὰς στοὺς προσκυνημένους, νὰ τί λέει ἓνα τραγοῦδι τοῦ λαοῦ:

Σ' ἐσένα Μῆτσο, δαίμονα, Ἄντρεά φαντασμένε,
Σταματούλη Γάτσο κερατὰ
Κ' ἐσύ, Πεσλῆ, κατάντησε; σάν τὸν Ἀραπογιάννη,
Νὰ κάθῃσαι στὸ Λάσκοβο, νὰ καθαρίζῃς μῆλα ¹⁾.

Τὸ βρακὶ τῆς Κατερίνας

Στὸν πόλεμον τῆς Δομπραΐνας ὁ Καραϊσκάκης εἶχε διατάξῃ

1) Ὅλοι αὐτοὶ ἦσαν Καπεταναῖοι τῆς Ρούμελης: Μῆτσο—δαίμονας ὁ Μῆτσος Κοινογιάννης, Ἄντρεας φαντασμένος ὁ Ἴσκος κλπ. Σταματούλης Γάτσος ὀπλαρχηγὸς Μακεδόνος. Ὁ Γιάννης ὁ Ἀραπογιάννης ἦταν καὶ συγγενὴς τοῦ Καραϊσκάκη.

Στὸ Λάσκοβο τοῦ Καρπενησιοῦ βγαίνουν πολλὰ μῆλα.

τὸν ὀπλαρχηγὸ Βασίλη Μποῦσγο νὰ πιάσῃ μιὰ ρίχη παραπέρα ἀπὸ κεῖ ποῦ γινόταν ὁ πόλεμος καὶ νὰ περμιένῃ ὡς ποῦ νὰ τὸν κράξῃ. Ἐνῶ λοιπὸν ξεκολουθοῦσε ὁ πόλεμος, ὁ Καραϊσκάκης ἤθεε μεγάλη ἀντίστασις στοὺς Τούρκους καὶ ἔστειλε ἓνα παληκάρι νὰ πάῃ νὰ φωνάξῃ τὸ Μποῦσγο βοήθεια. Ὁ στρατιώτης ὅμως δέλιασε καὶ δὲν ἔφερε τὴ διαταγὴ τοῦ Στρατηγοῦ στὸ Μποῦσγο. Ἔτσι ὁ Καραϊσκάκης ἀναγκάστηκε νὰ τραβηχτῆ καὶ φτάνει στὴ ράχη, ὅπου φύλαγε, ἀνεργος, ὁ Μποῦσγος. Δαιμονίστηκε καθὼς τὸν εἶδε ὁ Καραϊσκάκης, γιὰτὶ νόμισε πῶς ἀπὸ φόβου δὲν εἶχε ἔρθῃ βοήθεια του.

— Τὸ βρακὶ τῆς Κατερίνας! Φέρτε μου τὸ βρακὶ τῆς Κατερίνας!

Ὁ Καραϊσκάκης γιὰ ντροπίασμα τῶν δειλῶν εἶχε μαζί του ἓνα παλιόβρακο, ποῦ τὸ ἔβραν ὅλοι μ' αὐτὸ τ' ὄνομα «τὸ βρακὶ τῆς Κατερίνας» καὶ ὑποχρέωνε ὅσους ἔπιανε φοβιτσαζήδες νὰ τὸ φορέσουν. (Αὐτὸ μᾶς θυμίζει τὴ Μόσκω τοῦ Τζαβέλα, ποῦ ἅμα ζύγωνε πόλεμος ἔβανε ντελάλι μέσα στὸ Σουλι, ὅτι ὅποιος Σουλιώτης μείνῃ στὸ χωριὸ καὶ δὲν πάῃ με τοὺς ἄλλους νὰ πολεμήσῃ θὰ φορέσῃ γυναίκεια).

Ὁ Μποῦσγος ὅμως, ἀφοῦ δὲν ἔφταιγε σὲ τίποτα, ἄναψε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸ θυμὸ του. Τραβιέται πίσω, καὶ ὄζω τὴν κουμπουρά! Ἐκεῖ ὅμως ἐξηγηθῆκαν τὰ πράματα καὶ ὁ Καραϊσκάκης, ἀφοῦ κατὰλαβε τὸ λάθος του, ζήτησε συμπάθειον ἀπὸ τὸ Μποῦσγο καὶ δακρυσμένος τονὲ φίλησε.

(Περικδ. «Ἐβδομάς» 1885 σ. 136 (Κ. Ζητίου).—«Ἐφημερίς τῶν Σωζητήσεων» 8 Μαΐου 1895.

Τῆς Κλανομάρας τὰ καμώματα

Στὸ Δίσταμο, πρὶν γίνῃ ὁ περίφημος πόλεμος, ἦταν με τὸ σῶμα τοῦ Καραϊσκάκη ἓνας στρατιώτης, ποῦ κανεὶς δὲν ἤξερε ποῦθε κρατοῦσε ἡ σκούφια του. Κοντὸς, κουρελιάρης, μὲ μακρὰ καὶ λερὴ φουσττανέλλα, ποῦ κατέβαινε πειὸ κάτω ἀπὸ τὰ γόνατά του, ἄσκημος, σπανός, ξεραγκιανός καὶ πολὺ φοβιτσαζήτης. Ἐκανε στὸ στρατόπεδον τῆς γυναίκειας δουλειάς, ἔπλυνε, ἐτοίμαζε τὰ σφαχτὰ καὶ ἔψηνε τὰ κοκορέτσια καὶ τὰ σπληνάντερα. Ἦταν μ' ἄλλα λόγια ἀπὸ κείνους ποῦ τοὺς λέγανε σιὰ στρατόπεδα *χατζαροῦλες*. Τὸ στρατιώτη αὐτὸν γιὰ τοὺς τρόπους του καὶ γιὰ τῆς ταπεινές

δουλειές που έκανε τον έλεγαν οι συντρόφοι του Κλανομάρω. "Α-μα ζύγωσε λοιπόν ο πόλεμος, ή Κλανομάρω άφησε τὰ συνειθι-σμένα της και φόρεσε σελάχι και κρέμασε παλάσκες κ' έβριλε και μιὰ μακρὰ κουμπούρα κ' άφοϋ τοιμάστηκε για πόλεμο, παρου-σιάζεται άνάμεσα στα παληκάκια, στο φοβερό εκείνο στρατόπεδο. Δέ λέγεται ή βοή και τὰ γέλοια και τὰ πειράγματα και τὰ χω-ρατιά, όταν είδαν την Κλανομάρω τὰ παληκάκια. Χάλασε ο κόσμος γύρω της, καθώς περνούσε καμαρώνοντας σά σκεπάρνι ή Κλανο-μάρω, τριγυρισμένη από τὸ πειδ διαλεχτὸ έπιτελείο, που θὰ τὸ ζή-λευε κάθε στρατηγός, μ' άλλα λόγια από τὰ καλύτερα παληκάκια τοϋ Καραϊσκάκη.

Τὴν άλλη μέρα, ημέρα τοϋ δοξασμένου εκείνου πολέμου, ένῶ οί Ἀρβανίτες με τὸν Καρνοφίλμπεη νικημένοι κινηγιώνταν από τοὺς Ἑλληνας, ο Καραϊσκάκης άκράτητος, φοβερός, τραντάζοντας με τῆς φωνές του τῆς ράγης γύρω, καθὼς προχωροϋσε με τ' αλογο-κάνει έτσι και βλέπει κρυμμένον άνθρωπο μέσα σέ μιὰ πατου-λιά. Νόμισε πὼς ήταν Τοϋρκος κ' άμέσως τραβάει από τῆ σέλλα τῆ μιὰ πιστόλα, έτοιμος νὰ ρίξει.—"Άξαφνα όμως πηδάει ὄσω από τὴν πατουλιά ή Κλανομάρω και φωνάζει τρομασμένη

—Μή, Καπετάνε! Εἴμ' ἐγώ! Μὴ για τὸ Θεό!

Κράτησε ο Στρατηγός τ' αλογο και κόνοντας τάχα πὼς παρα-ξενεύτηκε και πὼς δέν κατάλαβε τίποτα, λέει στήν Κλανομάρω

—Ὡρέ, ἐσὺ ἐδῶ μέσα, ὦρέ Μάρω;

—Τί νὰ κάμω, Καπετανε, βούλωσε τὸ ντουφέκι μου και δέ μπόργα νὰ πολεμήσω.

—Νά, ὦρέ Μάρω, πᾶρε τὸ δικό μου, και σέ θέλω νὰ μοϋ φέ-ρης Ἀρβανίτικα κεφάλια!

Κι' άμέσως δίνει στήν Κλανομάρω τὸν κοντό του σισανέ, τὸν άσημόδετον και φλωροκαπνισμένον.

Τότε ή Κλανομάρω, άφοϋ έπιασε στα χέρια τὸ φοβερό ὄπλο τοϋ Καραϊσκάκη, έγινε αλλοιώτικη. Χύθηκε άπόκοντα στους Ἀρ-βανίτες, και σέ κάμποση ὥρα γύρισε φέροντας θριαμβευτικά δυὸ ματωμένα, ὀλόξεστα Ἀρβανίτικα κεφάλια. Φαντάζεται κανέ-νας τὰ ζήτω τῶν παληκαριῶν για χάρη τῆς Κλανομάρας.

(Κ. Ζησίου).

Φιλόδοξος

« Ένῶ έπέστρεφεν ο Καραϊσκάκης εἰς τὴν κατοικίαν του (1826) καταβεβαρημένος από τὴν βροχήν, από τὴν λάσπην και από τὸν

κόπον, ἰδὼν πλησίον του τὸν ἐθειλοντὴν¹⁾, τὸν ὁποῖον ἐγνώριζεν ὅτι διὰ περιέργειαν και φιλοτιμίαν ἐξέθεσε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τοὺς κόπους και τοὺς κινδύνους τῆς ἐκστρατείας: «Βλέπεις (λέγει πρὸς αὐτὸν) εἰς ποῖα βάσανα ἡμεθα ὑποκείμενοι; Και μ' ὅλα ταῦτα ποῖος μᾶς τὸ γνωρίζει—; Ἄν κατά τὸ παρὸν (ἀπεκρίθη ὁ νέος) τὰ πάθη δέν ἀφίνουν νὰ γνωρισθῶσιν αἱ ἐκδουλεύσεις και οἱ ἀγῶ-νες σου, δέν πρέπει ν' ἀπελπισθῆς. Θέλει ἔλθει καιρὸς νὰ γνωρί-σωσι τὴν ἀξίαν ἐκάστου και ν' ἀποδώσωσι τὸν ἀνήκοντα ἔπαινον και τὴν δικαίαν ἀμοιβήν.—Γράψε κᾶν (ἐπανέλαβεν ὁ Καραϊ-σκάκης) γράψε ὅ,τι βλέπεις και τοῦτο θέλει εἶναι ἀρκετὴ ἀντα-μοιβὴ δι' ἡμᾶς».

(Δ. Αἰνιάν).

Ἡ ἀξία τοϋ ἑπικού

« Ἀδελφέ! ²⁾ ἀνάγκη πᾶσα εἶναι νὰ με προσφθάσης τὴν ἀτακτικὸν καβελλαρίαν, που ἔχετε αὐτοϋ, εἶναι ἐδῶ και ή τακτικὴ, κατορ-θάνομεν και μερικοϋ: ἀκόμη από ἄλογα γερά και πινιτζήδες;) ὅπου εἶναι εἰς τὸ στρατόπεδον και γίνεται ἐν σῶμα από τριακοσίους και ἐπέκεινα, τόσοι φθάνουν διὰ νὰ κυνηγήσουν τὸν ἐχθρόν. Και μέσα εἰς τὴν Πελοπόννησον γνωρίζω ὅτι χρησιμεύει ή καβελλα-ρία, πολὺ περισσότερον ὅμως θέλει ὠφελήσει ἂν ἔλθῃ ἐδῶ και ἐνωθῆ με τὴν τακτικὴν, και τότε άφοϋ δώσωμεν τοϋ διαβόλου τὸν Κιουταχῆ, ἐρχόμεθα συσσωματωμένοι και πίπτομεν εἰς τὸν Ἴμπραϊμην. Στρατηγέ και ἀδελφέ! ἡμεῖς ἐνώθημεν και ή ἐνωσις μας θὲ νὰ ἦναι παντοτεινή· πρέπει ὅμως νὰ δείξωμεν εἰς τοὺς Ἑλληνας και εἰς τοὺς Ἕνους, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ἐνώσεώς μας εἶναι τὸ κοινὸν τῆς Πατριδος ὄφελος· βοήθησέ με ή γενναιότης σου εἰς αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ρούμελης διὰ νὰ χάσωμεν τὸν Κιου-ταχῆ, και ἀκολούθως σέ βοηθῶ και ἐγὼ με τὴν ζωὴν μου και χά-νεται ὁ Ἴμπραϊμης... »

(Ἑλληνικά ὑπομνήματα κλπ. ὑπὸ Ι. Θ. Κολοκοτρώνη, Ἀθήναι 1856, σ. 375)

Ὁργανωτῆς ἀτάχτων (1827)

« Ἡ ἀρετὴ τοϋ Καραϊσκάκη ήτανε νὰ δημιουργῆ στρατὸ χωρὶς:

- 1) Τὸ συγγραφεᾶ ἀργότερα τῆς βιογραφίας του Δ. Αἰνιᾶνα.
- 2) Γράμμα του πρὸς τὸ Θ. Κολοκοτρώνη.

καμιά φανερή βοήθεια και να νική η χθρὸ πολὺ δυνατώτερό του. Ἐνῶ ἀπ' τῆ μιᾶ μεριά ἦταν τόσο ἀγαπητὸς ἀπὸ τοὺς κατωτέρους του, ἀπ' τὴν ἄλλη πέτυχε νὰ ταχτοποιήσῃ καὶ πειθαρχήσῃ τὸ στρατό του περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ἀρχηγό. Τὸν περὶ μεγάλων ἔπαινο ἀξίζει καὶ μᾶς δίνει τὸ μέτρο του, πῶς ἐνῶ ἡ διαγωγή τῶν ἀτάκτων γ' ἀρπάζουνε μὲ τὸ ἔτσι θέλω ἀπ' τοὺς χωριάτες τὰ τρόφιμα καὶ τὰ ζωντανά τους ἦταν ἡ χειρότερη πληγὴ ἀπὸ ὅλα τὰ κακά τοῦ πολέμου, ἡ πρώτη φροντίδα τοῦ Καραϊσκάκη (μόλις γίνηκε ἀρχιστράτηγος) ἦταν νὰ συνάξῃ τοὺς Καπεταναίους ὄλους καὶ νὰ ἐγκαταστήσῃ ἕνα σύστημα ταχτικό, κανεὶς νὰ μὴν παίρνῃ τίποτε ἀπὸ κανένα χωρὶς νὰ πληρώνῃ. Τὴν τάξην αὐτὴν τὴν ἐφόρμωσε σὲ τέτοιον αὐστηρὸ βαθμὸ, ποῦ ὁ Νικηταρᾶς κι' ἄλλοι ἀξιόπιστοι, ποῦ ὑπηρετοῦσαν κάτω ἀπὸ τῆς διαταγῆς του, μοῦ ξεμολογιθῆκαν πῶς οἱ βοσκοὶ μὲ τὰ κοπάδια τους μποροῦσαν νὰ περνοῦν ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ στρατόπεδο, χωρὶς κανεὶς νὰ τοὺς πειράξῃ στὸ παραμικρό, καὶ πότε; Ὅταν ἡ λεβεντουριά δὲν εἶχε ψωμί καὶ ξεπάγιαζε ἀπὸ τὸ κρύο.

E. Blaquiere Letters from Greece 1828, σ. 129.

Ἡ νίκη τῆς Ἀράχωθας

Ἡ νίκη τῆς Ἀράχωθας (24 Νοεμβρίου τοῦ 1826) ὕστερα ἀπὸ τόσες σφοδρὲς εἶχε φτάσῃ θεόσταλη γιὰ νὰ δώσῃ ἀναψυχὴ σὲ ἀποκατωμένο ἔθνος¹. Δὲν περιγράφεται τὸ μεθύσι τῆς χαρᾶς σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ποῦ ἔγυσε τ' ὄνομα τῆς Ἀράχωθας. Ἀρχὲς τοῦ Δεκεμβρίου ἔφτασε στ' Ἀνάπλι ἐπιτροπὴ ἀπὸ τὸ στρατόπεδο στελεμένη ἀπὸ τὸν ἀρχιστράτηγο μ' ἀναφορὰ τοῦ Καραϊσκάκη καὶ μ' ἄλλα σημεῖα τῆς νίκης, αἰχμαλώτους κλπ. Νὰ τί λέει ἕνα ἰδιωτικὸ γράμμα τῆς ἐποχῆς: «Οἱ αἰχμαλῶτοι ἐσήκωναν εἰς ἐπιμήκη δόρατα ἐνῆα ὀρμαθόους αὐτία εἰς μῆκος ἕκαστος δύο τσαπέλων σύκων. Ἦσαν ταῦτα 600, ὅτι τόσα ἔπαισαν εἰς τὸ μερίδιον αὐτῶν τῶν ὀπλαρχηγῶν (τῆς ἐπιτροπῆς!) Ἐν μέσῳ δὲ τῶν δορυφόρων τούτων ὑψοῦντο αἱ μιαιφαί κεφάλαι τῶν ἀγκύμων καὶ στρατηγηματικωσιᾶτων μεγάλων ἀρχηγῶν των Κεχαγιᾶ Μπέη καὶ Μουσταφᾶ Μπέη». Βάρβαρη, μὰ ἥρωική ἐποχὴ. Γνωστὸ καὶ τὸ τρόπαιο ἀπὸ τούρκικα κεφάλαια ποῦ στήθηκα στὸν τόπο τῆς νίκης.

(Γ. Βλαχογιάννη «Προπύλαια» τόμ. Α', σ. 82).

1) «Τόσον βίρως ἦτον ὁ ἐπισυμᾶς χριστῶν, ὅλα ὥστε τὰ ἐκ τοῦ στρατοπέδου γράμματα ἔλεγαν, ἐστὶ τὸ συμβῆν ἦτο φανερόν σημεῖον τοῦ Θεοῦ (2π. Τρικουπὴ λόγος εἰς τὴν νίκην τῆς Ἀράχωθας).

Ἄτρομος

Κοντὰ στὸν ἐνθουσιασμὸ ποῦ κυρίεψε ὅλη τὴ Ρούμελη ἀκούοντας τ' ἀφάνταστα κατορθώματά του στὴν τελευταία του ἐκστρατεία, τέλη τοῦ 1826, λαχταροῦσε ἡ καρδιὰ τοῦ λαοῦ ἀπὸ φόβο γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἥρωα. Γιατὶ τὸν ἤξερε ἀκράτητο στοὺς κινδύνους καὶ στὸ θάνατο. Νὰ τί λέει ἕνα τραγοῦδι πούφτιασε τότε ὁ λαός:

Τρέμουν τὰ κάστρα τρέμουνε, τρέμουν τὰ βιλαέτια,
τρέμει κ' ἡ μαύρη Ρούμελη γιὰ τὸν Καραϊσκάκη...

Ἡ σημαία του

Τὴ σημαία του, δῶρο φιλελληνικό¹), τὴ φύλαγε ἡ Κυβέρνηση σὺν πρᾶμα ἱερὸ ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατό του. Στὰ 1829 γιὰ νὰ περιποιηθοῦν τὸ δυσσεβηθέν στρατηγὸ Μακρυγιάννη, τοῦ εἶπανε, γιὰ μεγάλη τιμὴ, νὰ δώσουν τὴ σημαία τοῦ Καραϊσκάκη στὸ τάγμα του.

Σατυριστῆς

Τοὺς ἐπιδεικτικούς στρατιωτικούς, ποῦ φοροῦσανε σερβέττα γύρω στὸ κεφάλι, τοὺς ἔλεγε *σπληνάντερα*, γιὰ τὸ σχῆμα τῆς σερβέττας (συνήθειο τούρκικο).

Γκαχάδες ἔλεγε τοὺς Σουλιώτες, ἄγνωστο γιατί.

Ζαρκαδοπαφίλια ἔλεγε τοὺς Βαλτινοῦς, γιατί φοροῦσανε πολλὰ καὶ πλούσια ἀργυροχρυσωμένα στολίδια (χαϊμαλιά, τσαπράζια, γαιτζούδια καὶ τοκάδες) στὰ σιήθια, στὰ ποδάρια, στὸ σελάχι κι' ἀπάνου στ' ἄρματα, μοιάζοντας μὲ τὰ ζαρκάδια, ποῦ τὰ ἡμερόνα οἱ παλιοὶ Ἀρματωλοὶ καὶ τὰ σέρνανε μαρτίνια στολισμένα μὲ πολλὰ παφίλια²).

Κι' ἄλλα πολλὰ σατυρικά παρατσούκλια συνείθισε ὁ Καραϊσκάκης γιὰ πολλούς.

(Ἐφημ. «Αἰὼν» 19 Φεβρ. 1847).

1) Τὴν περιγράφει ὁ G. Cochrane Wanderings in Greece, τόμ. α', σελ. 48.

2) Στὴ συλλογὴ δημοτ. τραγοιδιῶν τοῦ Passow σελ. 15 γίνεται λόγος γιὰ ἕνα τέτοιο ζαρκάδι, ντυμένο στ' ἀσῆμι καὶ στὸ μάλαμα καὶ στὸ μαργαριτάρι.

Ἡ γλῶσσα του

«Ὁ Καραϊσκάκης δσάκις ὠργίζετο ὕβριζε δεινότατα οὐ μόνον στρατιώτας, ἀλλὰ καὶ ὀπλαρχηγούς καὶ στρατηγούς ἀκόμη. Αἱ ἠπιώτεροι τότε τῶν ὕβρεων ἦσαν *σαποκοιλιά* καὶ *παλιογελάδα*. Ἄλλ' αὐταὶ δὲν προήρχοντο ἐκ μοχθηρίας· διότι μετ' ὀλίγον μετανοῶν μετὰ δακρύων ἔλεγε πρὸς τοὺς ἀγανακτοῦντας στρατιώτας του:

— Τί θυμώνετε, ὦρέ! καὶ ἐγὼ τί εἶμαι... εἶμαι ὁ γυιὸς τῆς καλόγριας!»

(«Ἐφημερίς τῶν Σοξητήσεων 7 Μαΐου 1895»).

Γεὰ τὴν Ἀθήνα

Ὁ Καραϊσκάκης ὕστερα ἀπὸ τὰ μεγάλα τρόπαια τῆς Ρούμελης, ἔλαβε προσταγή ἀπὸ τὴν Κυβέρνησίν του νὰ πάη βοήθεια εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ποῦ κιντύνευε πολιορκημένη ἀπὸ τὸν Κιουταγιῆ. Ἐκίνησε, Δεκέβριον μῆνα, ἀπὸ τὴ Βελίτσα μετὰ τὸ στρατεῦμά του, ἀλλὰ εἰς τὸ δρόμο βροχὴ μετ' ἄσκι τοὺς πλάκωσε· τὸ ποτάμι τῆς Γραβιάς πλημμύρησε, καὶ τὰ παλληκάρια βραχίλων ὡς τὸ κόκκαλο χωριὸν δὲν ἦταν ἐκεῖ τριγύρω, κ' ἀναγκαστήκανε νὰ ζητήσουν καταφύγιον μετὰ τὸ λόγκον καὶ ν' ἀνάψουν φωτιὰς μεγάλας. Κακοπαθισμένοι, τρέμοντες ἀπὸ τὸ κρύον, ξεστομίζανε φοβερὰς βροσιὰς ἐναντία τοῦ Ἀρχηγοῦ τους. Ὁ Καραϊσκάκης ὑπόφερε χειρότερα γιὰτ' εἶχε καὶ τὴν ἀρρώστειαν του (ἦταν χρόνια φτισικός) μὰ ἐκείνη τὴ φοβερὴ νυχτιὰ ὑπομόνεψε περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ· γυρίζοντας ἀπὸ μάγαν σὲ μάγαν, τοὺς ἔδινε καρδιά, τοὺς καλόπιανε καὶ τοὺς βοηθοῦσε ν' ἀνάψουν τῆς φωτιὰς τους, ὡς ποῦ παύοντας ἡ βροχὴ, πέρασε κ' ὁ θυμὸς τοῦ τσολιά καὶ γύρισε πάλιν εἰς τὸ σεβασμὸν καὶ εἰς τὴν ἀγάπην ποῦ εἶχε γιὰ τὸν Ἀρχηγόν του.

(Κ. Παπαρηγοπούλου : «Γεώργιος Καραϊσκάκης» σελ. 104).

Ἡ προσευχὴ του

Στὰ 1826, ὕστερα ἀπὸ τοὺς περίφημους πολέμους τῆς Ἀρά-

χωβας, τοῦ Διστόμου καὶ τόσους ἄλλους, ὁ Καραϊσκάκης μετὰ τὸ στρατιὸν τοῦ εἶχε κινήσῃ κ' ἐρχόντανε βοήθεια τῆς Ἀθήνας, ποῦ κιντύνευε ἀπὸ τὸν Κιουταγιῆ. Ἐφτασε εἰς τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Σεραφείμ, ὅπου εἶναι καὶ τὸ λείψανόν του, τιμημένον πολὺν λείψανον ἀπὸ τοὺς Ρουμελιώτες. Ἐκεῖ ὁ Καραϊσκάκης γονατιστὸς εἰς τὸν ἅγιον τάφον κοντά, μ' ὄλα τὰ παλληκάρια του, προσευχήθηκε·

— Βόηθησέ μας, Ἄσσεραφείμη, νὰ διώξωμε τὸν Κιουταγιῆ ἀπὸ τὴν Ἀθήναν, νὰ γλυτώσωμε τοὺς κλεισμένους χριστιανούς καὶ νὰ κάμωμε τοὺς Τούρκους δεύτερην Ἀράχωβαν, καὶ νὰ σοῦ φέρω χρυσὸν καντήλι εἰς τὸν τάφον σου καὶ λαμπάδες ἑκατὸ ἴσα μετὰ τὸ κορμί μου καὶ νὰ στολίσω σὰν παλάτι τὸ μοναστήρι σου!

Κι' ὄλος ὁ στρατὸς ἔσκουφωτος καὶ γονατισμένος εἶπε τὴν ἴδιαν προσευχὴν. Ὁ Ἅγιος Σεραφείμ ὅμως δὲν τοὺς ἀξίωσε.....

(«Ἐφημ. Σοξητήσεων» 8 Μαΐου 1895 Κ. Ζησίου).

Τὰ χαρακτηριστά

Στὴν ἐκστρατεία τοῦ Πειραιῶ ἕνας στρατιωτικὸς φιλέλληνας ἠθέλει νὰ κατασκευάσῃ χαρακτηριστὰ μετὰ σχέδια εὐρωπαϊκά.

Περωνώντας ὁ Καραϊσκάκης στάθηκε περίεργος νὰ δῇ τὰ ἔργα. Φαίνεται ταύρισκε πολὺν ῥηγά. Ἦξερε αὐτὸς τὰ κλειστὰ ἢ τυφλὰ (ἀδιέξοδα) ταμπούρια τῶν ἀτάχτων, ποῦ καὶ νὰ θελε νὰ φύγῃ ὁ δειλός, δὲ θὰ μποροῦσε.

— Γιατί τάκαμες ἔτσι; ρώτησε ὁ Καραϊσκάκης ἀθῶα τάχα.

— Αὐτὸ τὸ μέρος εἶνε τὸ «πρανές», αὐτὸ εἶνε τὸ «προπέτασμα», ἐκεῖ εἶναι ἡ «βράσις»... Ἐτσι μᾶς διδάσκουν ἡμᾶς τὰ βιβλία μας, Στρατηγέ..

— Ὅλα καλά, ὦρέ παιδί μ', εἶπε ὁ Καραϊσκάκης, μὰ ποῦ εἶναι οἱ ...

Κ' ἔδειξε τὸν πεινὸν του. Ὁ Εὐρωπαῖος ἀτόρησε.

— Ποῦ εἶναι οἱ κ...! ὦρέ παιδί μ', ποῦ θὰ καθίσουνε στὰ χαρακτηριστὰ σ', καὶ θὰ τὰ βαστάξουν, εἶδε σκέδια ὅσα θέλεις κἀνὼ κ' ἐγὼ!

(«Ἐφημ. «Χρόνος» Ἀθῆναι, 22 Ἰανουαρίου 1910 (ὑπὸ Σ. Γρανίτσα).

Ἡ πλάτη

Ὁ φιλέλληνας ταχτικὸς Μωραντῆς (Morandi), στρατηγὸς ἀρ- γότερα εἰς τὴν Γαλλίαν, διηγώτανε σ' ἕνα φίλον του, στὰ 1857, ἕνα

ἀνέκδοτο περίεργο γὰρ τὸν Καραϊσκάκη, ποῦ συνέβηκε μπροστὰ στὰ μάτια του, στὰ 1826.

Ὁ Φαβιέρος μὲ τοὺς Ταχτικούς του κ' ὁ Καραϊσκάκης μὲ τοὺς ἀτάχτους του, χτυπούσανε τοὺς Τούρκους στὸ Χαϊντάρι, χωριὸ βρειοδυτικὰ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ποῦ τὴν πολιορκοῦσε τότε ὁ Κιουταχῆς. Δυὸ μέρες βαστοῦσε ὁ πόλεμος χωρὶς ἀποτέλεσμα. Τὸ δεῦτερο βράδυ ὁ Καραϊσκάκης ἀνήσυχος μάζεψε τοὺς καπεταναίους κ' εἶπε νὰ ψήσουν ἓνα ἄρνι. Τὸ ψήσαν, τὸ λιανίσαν κ' ὁ Στρατηγὸς παίρνει τὴν πλάτη, βγάνει τὸ ψαχνό, τὴν ξύνει καὶ τὴ μελετάει μὲ προσοχή. Ὑστερα κάνει τῆς παρατηρήσεις του. Ἡ πλάτη περνάει ἀπὸ χέρι σὲ χέρι στοὺς ἄλλους, κ' ὅλοι εἶνε σύμφωνοι, πῶς κακὰ μηνύματα τοὺς παραγγέλνει ἡ πλάτη. Τὰ σημάδια τῆς γράφουσε γι' αὔριο χαλασμό τῶν Ἑλλήνων καὶ νίκη τῶν ἔχτρῶν. Ἀμέσως παραγγέλνουνε στὸ Φαβιέρο νὰ παρατήση κάθε ἰδέα γιὰ μάχη καὶ νὰ υποχωρήσουν. Ἡ πλάτη αὐτὸ λέει! Μὰ ὁ Φαβιέρος δὲν ἀκούει. Καὶ τὴν ἄλλη μέρα ἦρθε ἡ καταστροφή.

Πῶς νὰ τὴν ξηγήσουμε τῆς πλάτης τὴν πρόληψη στὴν περίσταση αὐτῆ τοῦ χαλασμοῦ τῶν Ἑλλήνων στὸ Χαϊντάρι; Ὁ Καραϊσκάκης, γεννημένος στρατηγός, δὲν ἐβλεπε ἀπ' ἀρχῆς μὲ καλὸ μάτι ἐκείνη τὴν ἐκστρατεία, ποῦ ἦταν ἰδέα τοῦ Φαβιέρου, ὅχι δική του. Ἡ ψυχὴ του, ἡ ἀροβη, φοβότανε καὶ μάντισε τὸ κακὸ ποῦ μπορούσε νὰ τοὺς ἔρθῃ. Κι' ὅ,τι ἡ ψυχὴ του ἐνοιῶθε κ' ὅ,τι ἀνήσυχη καρτεροῦσε, αὐτὸ κ' ἐβλεπε στῆς πλάτης τὰ σημάδια.

(Annuaire de l' Assoc. pour l' encour. des Études grecques, Paris 8e année (1874) σ. 400.)

Ἀπρόσχετος

Ὁ Καραϊσκάκης σὲ μιὰ μάχη ποῦ κάνανε στὸ μοναστήρι τοῦ Ἀϊ-Σπυριδῶνα, στὸν Πειραιᾶ, στὰ 1826, ἀφοῦ νίκησε τοὺς Ἀρβανίτες ποῦ εἶχανε βγῆ ἀπ' τὸ μοναστήρι, τοὺς κινήγησε τόσο πολὺ μὲ δυὸ μονάχα κίβαραραίους, ποῦ μὴν ἔχοντας σπαθὶ τοὺς χτυποῦσε μὲ τὸ τουφεκὶ στὸ κεφάλι.

(Ν. Σπηλιάδου ἀπομνημ. τόμ. Γ' 1857, σελ. 281.)

Γενναϊόδωρος

Στὸν Πειραιᾶ, γράφει ὁ Μακρυγιάννης στ' Ἀπομνημονεύματά του γιὰ μιὰ νίκη ποῦ κερδῆσαν ἀπ' τοὺς Τούρκους: «Πε-

ράσαμε μὲ καμπόσα κεφάλια τούρκικα ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ βάλτο καὶ πήγαμε στὸν Καραϊσκάκη. Φιληθήκαμε ἔδωσε δυὸ ντουπίες τῶν παιδιῶν ὁποῦχαν τὰ κεφάλια. **Κατέβηκε ἀπὸ τ' ἄλογό του ὁ Καραϊσκάκης καὶ μοῦ τῶδωσε καὶ καβαλίκερα».**

Ἔτσι ἤξερε ὁ Καραϊσκάκης νὰ τιμᾷ τὰ παλικάρια!

(Μακρυγιάννη Ἀπομνημονεύματα σ. 233)

Γιὰ τῆς ἐφημερίδες

«Ἐὰν ὑπῆρχε μέγα καὶ ἐνθουσιώδες ἔλαττηριον δι' ἓνα μέγαν στρατηγὸν τῆς Ἑλλάδος, τὸν ἀοίδιμον Καραϊσκάκη, τὸ ἔλαττηριον τοῦτο ἦτο ὁ τύπος, καὶ συνεχῶς εἰς τὴν γενναίαν καὶ ἀφελῆ γλῶσσαν του ἔλεγε πρὸς αὐτὸν (τὸν Δημ. Χρησιτίδη) «νὰ φροντίξῃ διὰ τὰ φόγια».

Μὲ ἄλλους λόγους ὁ Καραϊσκάκης εἶχε ἀναθέσει στὸ Δ. Χρησιτίδη, στὸ στρατόπεδο τοῦ Πειραιᾶ, νὰ διευθύνῃ τὸ γραφεῖο τοῦ τύπου...

(Ἐφημ. «Τηλέγραφος» Ἀθήναι, 21 Ἀπριλ. 1861 ').

Γιὰ τὴν Ἀκρόπολη

Ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἐβράδυνε νὰ συγκαλέσῃ πάντας τοὺς ἀρχηγούς ἐν συμβουλίῳ εἶπεν αὐτοῖς ὅτι ἀνάγκη εἰς ἕξ ὄλων νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ φρούριον ὀδηγῶν τριακοσίους στρατιώτας. Οἱ πάντες ὡς δι' ἠλεκτρισμοῦ ἠτένισαν πρὸς τὸν Κριεζώτην, καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ Καραϊσκάκης.

Ὁ Καραϊσκάκης ἰδὼν ὅτι οὐδεὶς ἀπήντησεν εἰς τὴν πρόσκλησιν, ἀπειτάνθη διὰ τῶν ἐξῆς πρὸς αὐτόν:

— Ὡρὲ Καπετὰν Νικόλα, ἀπὸ αὐτοὺς ὁποῦ βλέπεις κανεὶς δὲν θέλει νὰ ὑπάγῃ, σένα καὶ μένανε παρατηροῦν, λοιπὸν ἢ ἐσὺ θὰ ὑπάγῃς ἢ ἐγώ.

Τότε ἀναστὰς ὁ Κριεζώτης εἶπεν:

1) Λόγος τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Δημ. Χρησιτίδου κατὰ τὴν συνῆδρον τῆς 8 Μαΐου 1852. Πρακτικὰ Βουλῆς περίοδος Γ', σύνολος β' σελ. 99. Καὶ στὸν Παναγιώτη Σούτσο, ἀφοῦ τὸν πρωτογνώρισε στ' Ἀνάκλη, νέο παιδὶ τότε, ἔβγαλε νὰ τοῦ χάρισῃ τὰ δυὸ πιστόλια ἀπὸ τὴ ζώνη του, μὰ ὁ ποιητὴς δὲν τὰ δέχτηκε. Τοῦ εἶπε: «Ἐρχεσαι μαζί μου; Πῶς νὰ λευτερώσω τὴν Ἀθήνα. Ἐγὼ θὰ πολεμῶ κ' ἐσὺ θὰ γράφῃς». (Πρόλογος τοῦ δράματος «Ὁ Καραϊσκάκης» τοῦ Π. Σούττου)

—Καπετάν Καραϊσάκο, πρέπει ἐγὼ νὰ υπάγω, διότι καὶ ἂν χαθῶ ἐγὼ, ὀλίγον εἶναι τὸ κακόν, ἀλλ' ἂν ἐσὺ, χάνεται ἡ ἐπανάστασίς μας.

Εἰς ταῦτα τοῦ Κριεζώτου ἀνταπαντᾷ τὰ ἑξῆς :

—“Αἴντε, ὦρὲ λιοντάρι μου, πήγαινε καὶ θὰ ἰδῆς ἂν ὁ Καραϊσκος σὲ ἀγαπᾷ· σὲ ὑπόσχομαι ὅτι θὰ ἔλθω νὰ κτυπήσω τὴν πόρτα τοῦ φρουρίου κλοτζιά καὶ σοῦ εἰπῶ ἔβγα ἔξω, διότι κατστρέψαμεν τὸν Κιουταχῆ μετὰ τὴν Καρατουρκιά του!

Ἐναγκαλισθέντες δὲ τότε εἶπον τὸ «καλὴν ἀντάμωσιν εἰς τὸ φρούριον».

(«Νικολ. Κριεζώτης ὑπὸ Ἄθην. Χρυσολόγη» Ἀθήναι 1877, σ. 55).

Οἱ Φράγκοι

Ὅταν οἱ Ἕλληνες στὰ 1827 πολιορκούσανε στὸν Πειραιᾶ τὸ Μοναστήρι τοῦ Ἀϊ-Σπυρίδωνα, ὁ Ἄγγλος Ναύαρχος τοῦ Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ τοὺς παρακινούσε νὰ ἐπιτεθοῦν ἀμέσως καὶ νὰ κυριέψουν αὐτὴ τὴ θέση. Ὁ Καραϊσκάκης τότε στενοχωρήθηκε.

—Κακὰ θὰ τὰ πᾶμε μ' αὐτοὺς τοὺς **Φράγκους!** εἶπε· θὰ μᾶς χάσουν μετὰ τὴν ἀβασταγιά τους.

(Μ. Οἰκονόμου «Ἱστορικὰ Ἑλλην. Παλιγγενεσίας» 1874, σ. 724).

Καραϊσκάκης καὶ Κιουταχῆς

Τῆς 9 Αὐγούστου στὰ 1826, ὁ Καραϊσκάκης ἀνταμώθηκε κατὰ τύχην μετὰ τὸν Κιουταχῆ στὴ Γαλλικὴ φρεγάδα τοῦ ναυάρχου Δερινῦ, ποῦ ἦταν ἀραγμένη στὸν Πειραιᾶ. Ὁ Κιουταχῆς μετὰ τὸν Ὁμέρ πασσᾶ τῆς Χαλκίδας εἶχαν πάην νὰ δοῦν τὸ ναύαρχο. Δὲν προφτάσανε νὰ κατεβοῦν στὴ σάλλα καὶ φτάνει ὁ Καραϊσκάκης μετὰ τὸ Χρησιτίδη σὲ βάρκα Ἑλληνικὴ ἀπὸ τὸ μπρῖκι τὸ Ψαριανὸ τοῦ Γιαννίτση, ποῦ ἦταν ἀραγμένο στὴ Λεψίνα καὶ τότε ὁ Καραϊσκάκης στὴς διαταγὰς του. Λένε πῶς ἐπιτήδης ὁ Γάλλος ναύαρχος εἶχε φέρῃ ἔτσι τὸ πρᾶμα, γιὰ νὰ σμίξουν οἱ δυὸ ἀρχιστράτηγοι. Κι' αὐτὸ τοῦ τὸ εἶχε ζήτησιν ὁ Κιουταχῆς.

Ταραχτήκε ὁ Καραϊσκάκης καθὼς εἶδε τὸν Κιουταχῆ μπροστὰ του. Ἐβале τὸ χερί στοὺς σπαθὶ καὶ εἶπε στοὺς Χρησιτίδη·

—Ὅρὲ Χρησιτίδη, μὴ μᾶς κάνουν καμιὰ μπαμπεσιά;

Τὸν καθησύχασε ὁ Χρησιτίδης. Κι' ὁ Κιουταχῆς ὁμως ταρατήκε, καθὼς εἶδε τὸν Καραϊσκάκη. Χαιρέτησε ὁ Καραϊσκάκης

τὸν Κιουταχῆ, κατὰ τὴν τούρκικη συνήθεια (μετὰ τὴν παλάμη στὸ στήθος) καὶ κάθισε. Χαιρέτησε κι' ὁ Κιουταχῆς μετὰ τὸ κεφάλι, ἀγέρωχος, καὶ μίλησε πρῶτος Ἀρβανίτικα·

—Τί κάνεις, Καραϊσκάκη; Ἐλπίζω νὰρθῆς ἔσ' τὰ Μπιτώλια νὰ με προσκυνήσης καὶ νὰ σοῦ δώσω ὅλα τὰ βιλαέτια, ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ὡς τὴν Ἄρτα.

—Ἐγὼ νὰ σὲ προσκυνήσω; τοῦ ἀποκρίνεται ὁ Καραϊσκάκης. Ἄνεῖσαι Ρούμελη Βαλεσῆς ἐσὺ, εἶμαι καὶ ἐγὼ Ρούμελη Βαλεσῆς. Κι' ἂν ἤξερε ἡ Διοίκησή μου ὅτι κρένομε τώρα μαζί, με κρέμαγες καὶ ἐμένα καὶ δεκαπέντε χιλιάδες στρατεύματα, ποῦ ἔχω στὴ Λεψίνα.

—Καὶ πῶς μπορεῖ νὰ σὲ κρεμάσῃ;

—Μήπως δὲ σὲ κρεμάει ἐσένα ὁ Σουλτάνος, ὅταν θέλῃ; Ναὶ ἦ ὅχι;

—Ναί, γιὰ τὸν ἔχω βασιλιᾶ.

—Λοιπὸν με κρεμάει καὶ ἐμένα, γιὰ τὴν ἔχω βασιλίτσα! Χαμογέλασε ὁ Κιουταχῆς. Σηκώθηκε πρῶτος καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὸ καράβι.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Κιουταχῆς τοῦστειλε καφφέ, ζάχαρη καὶ καπνὸ. Ὁ Καραϊσκάκης τοῦστειλε ἕνα φόρτωμα κρασί!.)

(Ἐφ. «Καιροὶ» Δεκέμβρ. 1896 ὑπὸ «Λεβάδου» καὶ ἀπὸ ἄλλες πηγές).

1) Γιὰ τὸ σμίξιμό του μετὰ τὸν Κιουταχῆ στὴ Γαλλικὴ φρεγάδα ὁ Καραϊσκάκης εἶχε γράψαι στὸν Κολοκοτρώνη, τρεῖς μέρας ὑστερότερα καὶ τοῦ εἶπε :

«Κατὰ περιστάσιν ἀνταμώθημεν εἰς τὴν φρεγάταν τοῦ Δερινῦ τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ὑστερινῆς μάχης ἐγὼ, ὁ Χαλιώτης καὶ ὁ καπετάν Ψαριανὸς (Γιαννίτσης) μετὰ τὸν Κιουταχῆ, τὸν Ὁμέρ πασσᾶ καὶ ἄλλους. Κατ' ἀρχὰς ἐξήτησάσθην, ὀγλήγορα ὁμως ἐφιλιωθήκαμεν καὶ ἐλπίζω νὰ τοῦ κοστίσῃ ἡ φιλία μου. Εἶπαμε πολλά, ἐκαίνο μετὰ τὴν ἰδέαν ὅτι ἔχει ραγιάδες τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐγὼ μετὰ τὴν ἰδέαν ὅτι εἶμεθ' ἐλεύθεροι».

Κι' ἀληθινὰ τοῦ κόστους τοῦ Κιουταχῆ ἡ γνωριμιά τοῦ Καραϊσκάκη. Καὶ θὰ τοῦ κόστιζε περισσότερο ἂν δὲν τὸν ἐπαιρνε ὁ θάνατος.

(«Ἑλληνικὰ δημοκλήματα κλπ. ὑπὸ Ι.Θ. Κολοκοτρώνη Ἀθήναι», 1856. σελ. 376).

Τὸ βυρέλλι με τὸ μπαροῦτι

... Τὸν Καραϊσκό κάλεσε μιὰ μέρα νὰ φιλέψη (ὁ Δερρινῶ)
 Μέσα στὴ ναυαρχίδα του μαζί νὰ γευματίσουν.
 Κ' εἶχε κρυφὰ τοὺς ναῦτες του ὁ ἴδιος δομηγέψει
 νὰ ριξοῦν τὰ κανόνια της μὲ μιᾶς, ὅταν καθήσουν ...
 Νὰ ἰδῆ ζητοῦσεν ὁ μωρὸς μὲ τὴ δική του πῆχη,
 ἂν ἔχη ὁ αἰτὸς φτεροὶ καὶ τὸ λιοντάρι νύχι!
 Στοῦ карабиоῦ ὁ Ναύαρχος τὸν δέχτηκε τὴ σκάλα
 μ' ἐκείνη τὴν εὐγένεια ποὺ βλέπομε στὸ Γάλλο.
 Γιουρτῆς σημαία ἀνύψωσαν καὶ τὰ καράβια τ' ἄλλα,
 γιατί ἦρωα καὶ στρατηγὸ ἐφίλευαν μεγάλο ...
 Καὶ τὴ στιγμή ποὺ κάθισαν ἀντάμα γιὰ νὰ φᾶνε
 καὶ τὸ ποτήρι ἀδειασαν χαρούμενοι τὸ πρῶτο,
 μὲ μιᾶς ἀκοῦσαν ἑκατὸ κανόνια νὰ βροντᾶνε
 καὶ χίλιοι βρόντοι ἔσμιξαν ἀντάμα σ' ἕναν κρότο.
 Στὴν ταραχὴ ὁ στρατηγὸς λαφιάστηκε κομμάτι.
 Συννέφιασαν τὰ φρούδια του, φωσφόρισε τὸ μάτι,
 καὶ δίχως νὰ τὸ στοχασθῆ καὶ δίχως νὰ τὸ ξέσῃ,
 εἰς τὸ σπαθί του ἀδέλγητα κατέβηκε τὸ χέρι ...
 — Παλιὰ συνήθεια δὲν μπορεῖ κανένας νὰ τὴν βγάλῃ! —
 Τοῦ Γάλλου σὰν χαμόγελο ἐχάραξε τὸ στόμα
 κ' εἶπε: — Φοβήθης, Στρατηγέ; ... — Τί λές, κυρ-Ἀμιράλη!
 Ἄκοῦς ἐκεῖ! μοῦ φαίνεται ὅτι φοβοῦμαι ἀκόμα ...
 Ὅμως τουφέκια πέφτουνε χαρούμενα καὶ πάλι
 καὶ φουστανέλλα ἐγέμισε καὶ τρέχει στ' ἀκρογιαλὶ.
 Ἄπὸ τὴ βάρκα ὁ Ναύαρχος μὲ τοὺς δικούς του βγαίνει.
 Πετιέται καὶ στοῦ Ἀρχηγοῦ τὴ συντροφιά πηγαίνει.
 Τὰ χέρια σφίγγουν· χαιρετᾷ τὸ Βάσσο, τὸ Τζαβέλλα.
 Τὴ βάρκα πέρα σπρώχτει,
 Σμίγει μὲ φράγκικη στολὴ ἢ ἄσπρη φουστανέλλα,
 καὶ μὲ τσαροῦχι φτερωτὸ Παρισινὸ χειρόχτι ...
 Ποτέ τους δὲν γευματίσαν σὰν τότε ἀράδα, ἀράδα,
 σὲ δάφνη ἀπάνω ἔτρωγαν καὶ σὲ Φαλήρου κρῖνο.
 Εἶχε τὸ μαῦρό τους ψωμὶ τόση πολλὴ γλυκάδα,
 καὶ τὸ ψητὸ ἐμύριζε τόσο καλὰ κ' ἐκεῖνο.

Ἡ πλόσσα τόσο εὐθύμα ἐκέρνα κάθε στόμα,
 ποῦ ἦτε καὶ ὁ Ναύαρχος ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμα ...

Στὸν ψυχογιὸ του στράφηκε: «Σῦρε καφέ νὰ φέρῃς,
 νὰ πιοῦν οἱ ξένοι μας κ' ἐμεῖς· κ' ἐκεῖνο τ' ἄλλο ... ξέρεῖς».
 Καὶ περατὰ τοῦ ἐγενεψε τὸ γρηγορὸ του μάτι.
 Ἦρθε ὁ καφές· τὸν μοίρασαν εἰς ὅλους σὲ κομμάτι.
 Μὰ ἔφερεν ὁ ψυχογιὸς τὸ γιασεμί του (1) ἀκόμα,
 κ' ἀφοῦ ἐγέμισε καπνὸ τὸ κόκκινὸ του στόμα,
 μικρὸ βυρέλλι ἔφερε μπαροῦτι γεμισμένο,
 καὶ εἰς τὰ πόδια τὸβραλε τοῦ στρατηγοῦ ἀνοιγμένο.
 Μὲ ἀπορία ἔβλεπαν κ' οἱ ξένοι κ' οἱ δικοὶ του.
 Τὴν ταραχὴ τους δὲν μπορῶ καλὰ νὰ ζωγραφίσω.
 Μὰ στὸ βυρέλλι ἔβαλεν αὐτὸς τὸ γιασεμί του
 Καὶ εἶπε: «Φέρε μου φωτιά κομμάτι νὰ καπνίσω».
 Κ' ἦρθε ἡ φωτιά· τὸ γιασεμί σὲ τάφο ἀνοιγμένο
 εὐρίσκονταν ἀπάνω
 κ' ὁ ψυχογιὸς τὸ κάρβουνο τοῦ ἔβαζ' ἀναμμένο.
 — Χαρὰ σὲ τέτοιον ψυχογιὸ καὶ τέτοιον καπετάνο! —
 Ἐβάζε ἐκεῖνος τὴ φωτιά κ' ἐκάπνιζεν ὁ ἄλλος
 χωρὶς ἀπὸ τὰ φρούδια του μιὰ τρίχα νὰ σαλέψῃ.
 Ὅλοι καταταράχτηκαν· ἐτρόμαξεν ὁ Γάλλος.
 Δὲν ἤξερε στὰ μάτια του ἂν πρέπει νὰ πιστέψῃ.
 Ἀπάνω ἐπετάχτηκε κατὰχλωμος σὰν κρῖνος,
 καί: «Θὰ μᾶς κάψῃς!» μὲ φωνὴ ἐφώναξε μεγάλη.
 Μέσα στὰ μάτια ἦσαν τὸν κύτταξεν ἐκεῖνος,
 Καὶ εἶπε μὲ χαμόγελο: «Φοβήθης, Ἀμιράλη;»

(ἀπόσπασμα)

ΑΣΙΑΛΕΥΣ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

(Ἐφημ. «Ἔρα» 1 Ἰανουαρίου 1884).

Πῶς ἡμέρωνε τὰ θηρία

«Χατζίσκος, βουλευτής... Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς ὑποβάλω
 ἓν ἐλάχιστον περιστατικόν, ὅπερ κατὰ τὴν στιγμήν ταύτην ἐνθου-
 μήθην καὶ τὸ ὁποῖον εἶδα ἰδίως ὄμμασι καὶ ἤκουσα ἰδίως ὡσί.
 Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1827 ἦλθον ἐδῶ εἰς τὸ Κερατοῖνι καὶ ἐμεινα

1) Τὸ τσιμποῦκι του.

ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ στρατηγοῦ Χατζῆ-Πέτρου, θείου μου, ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς μου ὁ ἐνδοξὸς Καραϊσκάκης ἠγάπα πολὺ τὸν Χατζῆ-Πέτρον, καὶ τὸν ὠνόμαζε μάλιστα βλάχμπη, διότι ἦτο πολυδάπανος καὶ ἀξιοπρεπής· συχνὰ λοιπὸν ἐπεσεκέπτετο τὸν Χατζῆ-Πέτρον. Μίαν τῶν ἡμερῶν συνέβη νὰ συγγυθῆ ὁ ἀρχηγὸς Καραϊσκάκης μὲ δύο καπεταναίους ἀξιωματικοὺς πρώτης τάξεως· ἐνθυμοῦμαι μάλιστα καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, Λεπενιωτάκης καὶ Καραβίδας ἢ Καφρίτσας· ἡ σύγγυσις εἶχε φθάσει εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε περιεμένετο κάποια ρῆξις ἐπικίνδυνος, ἀλλ' ὁ Καραϊσκάκης ἤρχισε νὰ ὑποχωρῆ καὶ διὰ τῆς ὑποχωρήσεως διασκεδάσθη ὅλως διόλου. Ὁ Χατζῆ-Πέτρος, ἀφοῦ ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς σκηνῆς οἱ ἀξιωματικοί, λέγει πρὸς τὸν ἀρχηγὸν Καραϊσκάκη: «Ἀρχηγέ, ἐὰν ἤμην ἐγώ, ἤθελα τοὺς τιμωρῆσαι καὶ ἤθελα τοὺς ἀποβάλλει, δὲν ἤθελον ὑποφέρει αὐτὴν τὴν αὐθάδειαν». Ὁ Καραϊσκάκης τότε ἐγέλασε καὶ τοῦ λέγει: «Αἶ, Βλάχμπη, Βλάχμπη! ἐὰν θέλῃς νὰ εἶσαι ἀρχηγός, πρέπει νὰ ἔχῃς καλλίτερα παληκάρια ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν σου, ἱκανωτέρους συντρόφους, διότι ὅταν ἀρχίσει ὁ πόλεμος, φωνάζω, πῶ εἶσαι Λεπενιωτάκη, πῶ εἶσαι Καραβίδα, καὶ πηγαίνουν αὐτοὶ πρῶτοι εἰς τὰ ταμπούρια τὰ τουρκικὰ καὶ ὑστερον πηγαίνω ἐγώ· σύρουν τὰ σπαθιά καὶ πηδοῦν πρῶτοι αὐτοὶ εἰς τὰ τουρκικὰ ταμπούρια. Τότε λέγει ὁ στρατηγὸς Χατζῆ-Πέτρος: «Ἔχεις δίκαιον, ἀρχηγέ».

(Ἐφημερίς τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς. Περίοδ. Γ', 26-νοῦδ. Β' (1871) σελ. 62. Λόγος βουλευτοῦ Δ. Χατζίσκου).

Ὁ Γιαννάκης

Γιὰ τὸν Καραϊσκάκη τὸ μεγαλύτερον παληκάρει ἀπ' ὅλους ἦταν ὁ Γιαννάκης τῆς Καραμισοῦς. Ἀπλὸς στρατιώτης, μὰ τὸν φόβωταν κ' ὁ ἴδιος ὁ Καραϊσκάκης. Μιὰ μέρα ἦταν μ' ἄλλους στρατηγοὺς κ' εἶπε νὰ παραγγείλουν τοῦ Γιαννάκη τῆς Καραμισοῦς νὰ πάη γλήγορα. Τὸν βρήκανε νὰ μπαλῶνῃ τὸ τσαροῦχι του.

- Δὲν ἔρχομαι... μπαλῶνω τὸ τσαροῦχι μ'!
- Δεύτερη αὐστηρὴ προσταγὴ τοῦ Στρατηγοῦ νὰ πάη.
- Τρέξα, σὲ γυρεύει γλήγορα!
- Νὰ τ' πῆς, πρῶτα θὰ μπαλώσω τὸ τσαροῦχι μ', κ' ὕστερα!

Ἐκίνησε τέλος καὶ πῆγε. Ἄμα τὸν εἶδε ὁ Καραϊσκάκης ἀγρίεψε χειρότερα.

— Ὠρέ, κερατᾶ! εἶπε ὁ Γιαννάκης τῆς Καραμισοῦς, καὶ τραβῆξε τὸ σπαθί.

Θὰ τὸν ἐκότωνε τὸν Καραϊσκάκη, ἀν δὲν πέφταν οἱ ἄλλοι στὴ μέση. Τοῦστελε ὕστερα ἓνα ζευγάρι πιστόλια ὁ Στρατηγὸς καὶ τὸν ξεθύμωσε.

Τέτοια τραβοῦσε ἀπὸ τ' ἀνυπότακτα τὰ παληκάρια του ὁ Καραϊσκάκης, ἅμαθα στὴν πειθαρχία ποῦθελε νὰ τὰ βάλλῃ, χωρὶς νὰ ξερε κ' ὁ ἴδιος αὐτὴ τὴ λέξη.

(Ἐφημ. «Πολιτεία» 18 Ἀπριλίου 1921).

Τὸ τάμα

Εἶμασθε στὰ 1827.

Ὁ πόλεμος βαστοῦσε μὲ λύσσα ἀπ' ἄκρῃ σ' ἄκρῃ στὴν Ἀθήνα καὶ στὸν Πειραιᾶ. Ζύγωνε ἡ μέρα ποῦ θὰ γινόταν τὸ κίνημα τ' ἀποφασισμένο γιὰ τὸ γλυτωμὸ τῆς Ἀκρόπολης, ποῦ κινεῖνε ὀλοένα καὶ βοήθεια φώναζε. Ὁ Καραϊσκάκης ἀγρυπνος, ἀνήσυχος γύριζε στὴς μπροστοφυλακὰς καὶ παρατηροῦσε καὶ ἐξέταζε. Μιὰν αὐγὴ προχωρῶντας τὴ ρίζα τῶν Δαφνοβουνιῶν σταμάτησε σ' ἓνα χαμόσπιτο μισοπεσμένο κ' ἔρημο. Ἦταν μ' ἄλλους καὶ μὲ τὸν Καλλέργη συντροφιά. Πεζέψαν ὄλοι καὶ μπήκανε στὸ σπιτάκι. Καὶ κάθισαν καὶ παρατηροῦσαν μὲ προσοχὴ τὸν τόπο. Γιὰ λίγο σάπησαν. Ἄξαφνα μιὰ πέρδικα, μιὰ μεγάλη κοκκινομάτα πέρδικα μπήκε πετώντας ἀπ' τὸ παράθυρο κ' ἤρθε καὶ κάθισε στὸν ὄμο τοῦ Καραϊσκάκη. Ἐαφνίστηκαν ὄλοι· ἔαφνίστηκε κ' ἡ πέρδικα κ' ὡς ποῦ νὰ καθίση, πέταξε κιόλα. Πρῶτος τινάχθηκε ὀρθὸς ὁ Καραϊσκάκης κ' εἶπε κάνοντας τὸ σταυρὸ του·

— Καλὸ σημάδι, ἀδέρφια! Ὁ Θεὸς νίκη μᾶς παραγγέλνει! Καλοδεχούμενη! Κι' ἀν ἀξιωθοῦμε νὰ λευτερώσωμε τὴν Ἀθήνα, τάζω νὰ πάμε νὰ λειτουργηθοῦμε καὶ νὰ φάμε στὸ Δαφνί.

Ἔμεινε λιγάκι συλλογισμένος ὁ ἥρωας. Ὑστερα γύρισε κ' εἶπε στὸν Καλλέργη, ἐνῶ κάποια θλίψη χυνότανε στὸ πρόσωπό του·

— Κι' ἀν δὲν προφτάσω γώ, νὰ τὸ κάμῃς ἐσὺ αὐτὸ τὸ τάμα σ' ἀφίνω διατά!

Ὁ Καραϊσκάκης σκοτώθηκε, ἡ Ἀθήνα ὕστερα λευτερώθηκε.

ἀλλὰ ὁ Καλλέργης ἀργὰ θυμῆθηκε τὸ τάμα, ἅμα ἔφτασε γιὰ νὰ πεθάνῃ.

(Γ. Βλαχογιάννη «Προπύλαια» τόμ. Α', σ. 220).

Γιὰ τοὺς φιλέλληνας

Ἄνθρωποι μεγάλης χάρες γνῶριζε στοὺς φιλέλληνας, ποὺ βοηθοῦσαν τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων. Νὰ τί λέει ὁ Δ. Χρησιτίδης σ' ἓνα λόγο του στὴ Γερουσία:

«Ἐστάθην μάρτυς τῆς ἐπιρροῆς τὴν ὁποίαν ἐξήσκουν αἱ συνδρομαὶ αὐταὶ ἐπὶ τῆς καρδίας ἑνὸς τῶν ὁμολογουμένως ἐξόχων ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος, τοῦ ἐνδόξου Καραϊσκάκη· τὸν ἤκουσα πολλάκις περὶ τούτου λαλοῦντα μὲ βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν δαφνοστεφῆς ἀνέβη τὴν ἱερὰν κλίμακα τὴν ἄγουσαν εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἀθανασίας».

(Πρακτικὰ τῆς Γερουσίας Περίοδ. Ε', Σύνεδ. α', σελ. 88, συνεδρίασις τῆς 31 Ἰανουαρ. 1857).

Ἄσπαστος τοῦ

«Τὸ Γενικὸν Φροντιστήριον πρὸς τὸν Στρατάρχην Δημ. Ὑψηλάντην. Σαλαμίς 27 Σεπτεμβρίου 1829. — Ὁ σημαιοφόρος τοῦ ἀειμνήστου Στρατηγοῦ Καραϊσκάκη μαρτυρεῖται παρὰ πάντων ὑπερβολικῆς ἀνδρείας καὶ ὅτι ἀκολουθῶν τὸν στρατηγὸν τοῦτον διὰ πολλοὺς χρόνους ἐφάνη πολλὰ χρήσιμος εἰς τὰς κατὰ τῶν ἐχθρῶν μάχας. Εἰς δειγμα τῆς ἀληθείας ταύτης φέρεται ἐπὶ τοῦ σώματός του **δώδεκα καὶ ἐπέκεινα πληγὰς**. Εἰς τὴν κατὰ τῶν Ἀθηναίων μάχην, ὅτε ὁ ἀρχηγὸς του ἐφονεύθη, πληγωθεὶς καὶ αὐτὸς καὶ μὴ ἔχων ποῖον νὰ τὸν συνδράμῃ ὑπερβῆται **ὥστε καὶ αὐτὰ τὰ ὄπλα του νὰ πωλήσῃ** διὰ τὴν θεραπείαν τῆς πληγῆς του. Κατήντησε τέλος πάντων εἰς ἐσχάτην πενίαν, ἐπειδὴ ἕξνος ὦν ἀπὸ τὰ πλησίον ταῦτα μέρη τῆς Ἑλλάδος, δὲν εἶχε ποῖον νὰ τὸν ὑπερασπίσῃ. Ἡ Στρατιωτικὴ Ὑπηρεσία, ἀφοῦ ἐπληροφορήθη ἐπακριβῶς ὅσα ἐκδέτω, στοχάζεται χρέος τῆς νὰ τὸν συντροφεύσῃ πρὸς τὴν ὑμετέραν Ἐξοχότητα διὰ τῆς παρουσίας καὶ καθυποβάλλει τὴν γνώμην τῆς νὰ συγκατανεύσῃ ἢ Κυβέρνησις νὰ τιμῆσῃ τὸν νέον τοῦτον μὲ βαθμὸν πεντηκοντάρχου καὶ νὰ κάμῃ πρὸς τὸ παρὸν εἰς αὐ-

τὸν μίαν ἀνάλογον ἐξοικονόμησιν διὰ νὰ δινηθῇ ν' ἀγοράσῃ τὰ ὄπλα ὅπου ὑποχρεώθη ἐκ τῶν περιστάσεων νὰ πωλήσῃ».

Αὐτὰ γράφει τὸ πρωτόκολλο τοῦ Γεν. Φροντιστηρίου. Τὰ χαρτιά πῆγανε κ' ἦρθαν, ἡ Κυβέρνησις τέλος διώρισε πεντηκοντάρχο... ποῖον; Ὄνομα πουνενά· τὸ σημαιοφόρο τοῦ Καραϊσκάκη!

Κακόμοιρε τσολιᾶ! Οὔτε τ' ὄνομά σου δὲν ἔμεινε νὰ μνημονεύεται ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς τσολιάδες τοὺς ἄξιους συντρόφους σου. (1)

(Ἀπὸ ἱστορικὰ ἔγγραφα).

Ἄσπαστος

Ἄσπαστος εἶχε σείζη ἓναν Ἀράπη Τοῦρκο πιστό. Νὰ τί λέει τὸ τραγοῦδι ποῦ μιλεῖ γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Καραϊσκάκη στὸ Φάληρο:

Νησιώτες κάνουν τὴν ἀρχὴ καὶ πολεμοῦν στὸν κάμπο
Καραϊσκάκης τ' ἄκουσε καὶ βγαίνει ἀπ' τὸ τσαντίρι,
Καὶ τὸν Ἀράπ' ἐχούγιαζε καὶ στὸν Ἀράπη λέει
— Ἀράπη, τραβὰ τ' ἄλογο, δώσε μου τὸ σπαθὶ μου,
Σήμερα θὰ πεθάνουμε, σήμερα θὰ γαθοῦμε...

Γιὰ τ' ἄλογα

Ἄσπαστος ἀγαποῦσε πολὺ τὰ ὄρατα ἄλογα. Νὰ τί γράφει σ' ἓνα γράμμα ποῦ ἔστειλε στὸ σπίτι του, στὸ νησί τοῦ Καλάμου:

Τὸ παρὸν νὰ δεθῇ εἰς τὸ σπῆτι τοῦ Καραϊσκάκη

Εἰς Κάλαμον.

Κάτω Ζαφείρω, σᾶς χαιρετῶ!

Μάθετε ὅτι μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ εἶμαι καλὰ ἕως σήμερον. Αὐτοῦ στέλλω τὸ ἄτι μου μαζί μὲ τὸν Ἀράπην διὰ νὰ

(1) Στὴ «Μεσολογγιάδα» τοῦ Ἀντ. Ἀντωνιάδη (σελ. 94, 104) ἀναφέρεται ἓνας σημαιοφόρος τοῦ Καραϊσκάκη Μπαζώνης. Στὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ν. Σπηλιᾶδη (τόμ. Β', σελ. 428) ἀναφέρεται ἄλλος σημαιοφόρος τοῦ Καραϊσκάκη **Χρῆστος Σέρβος**, ποῦ πληγώνεται σὲ μιὰ μάχη. Μπορεῖ νὰνὰ αὐτός... ποῖός δμως ἔδει;

τὸ ὑπηρετῆ, νὰ τὸ προσέχετε καλά, νὰ στέλνετε ἕνα καίκι νὰ μαζώνη κριθάρι ἀπὸ τὸ δῶθε μέρος, νὰ τὸ ταγίζετε ὁμορφα ὅσον ἠμπορεῖτε, νὰ μὴν μοῦ ξαμπουνεύση (ἀρρωστήση) τὸ ἄτι τίποτε, ὡσὰν ἕνα παιδί μου νὰ τὸ κυτάζετε, ἂν σὰς φορτωθῆ κανένας μὲ χατῆρι διὰ πούλημα, κάτω ἀπὸ τριακόσια 300 κολωνάτα νὰ μὴν τὸ δώσετε, καὶ μὲ κανένα παλιογγέμι καὶ [χω- ρὶς;] τὴν σέλα, εἰ δὲ ἀλλέως νὰ τὸ φυλάτε ὡσὰν ἕνα παιδί μου.

Μπαρμπανάκη, ὅσον ἠμπορεῖτε τὸ ἄτι ὁμορφα, καὶ θεόθεν καλαῖς ἀντάμωσες.

Τὴν Κακοζαφείρω καὶ τὶς τσοῦπρες μου τὶς φιλῶ τὰ μάτια καὶ γρόσια σὰν πάρω τὶς στέλνω.

Νὰ βάλῃς, φαμελιά μου, τὸν Θανάση νὰ μαζώνη κριθάρι νὰ τρώγῃ τὸ ἄτι μου.

Ἄξι ἄλλο

ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ

Πῶς κερδίζεται ἡ δόξα

Τονὲ ρωτῆσαν πῶς ἕνας ἄνθρωπος τοῦ πολέμου μπορεῖ νὰ γίνῃ μεγάλος καὶ ν' ἀποκτήσῃ ὑπόληψη. Εἶπε·

Φρόνιμος καὶ παληκᾶρι
πλούσιος καὶ γαλαντόμος
μέγας γίνεται στὸν κόσμο.

(Γ. Γαζῆς).

Γνώμη του γιὰ τοὺς νόθους

«Καθὼς ἡ φύση δέχεται τὰ κεντρῶματα καὶ δείχνει τὰ μτο λιασμένα δέντρα πλεὶς καλὰ ἀπὸ τ' ἄγρια, ἔτσι κ' ὁ Θεὸς κάνει πολλὰς βολὰς τὰ μπάσταρδα παιδιά πλεὶς ἄξια ἀπὸ τ' ἄλλα, τὰ γνή- σια». (Ὁ Καραϊσκάκης ἦταν νόθος κ' αὐτός). (Γ. Γ.)

Ὁ δειλὸς στρατιώτης

Φοβιτζάρης τὸ ἀσκέρι σὰν πανούκλα τὸ μολεύει
καὶ δειλὸς ἀπελπισμένος γίνεται ἀντρειωμένος. (Γ. Γ.)

Πῶς ἐξουσιάζονται οἱ γυναῖκες

«Ἡ γυναῖκα καὶ τὸ ἄτι θέλουν ἄξιον καρβάλλη». (Γ. Γ.)

Τὰ καλὰ αὐτοῦ τοῦ κόσμου

Τονὲ ρωτῆσαν τί ἀπόλαψι στὸν κόσμον. Ἀποκρίθηκε·

Νέος ὑπανδρεύθηκε, ὡραίαν γυναῖκα πῆρα¹⁾,
ξέφκια πολλὰ ἐτράβησα, δόξαν μεγάλη ἦρα
καὶ γρόσια ἐκαζάντησα ὅσα μοῦ ἦτον χρεῖα. (Γ. Γ.)

Ὁ δοῦλος

Ὁ δοῦλος θέλει χεύσωμα καὶ κάθε μέρα βρούσιμο. (Γ. Γ.)

Τὸ ψέμα στὸν πόλεμο

Καθὼς στὴ φαγούρα τοῦ κορμιοῦ κάνει καλὸ τὸ ξύσιμο, ἔτσι καὶ στὸν πολεμικὸ λαὸ τὸ τεχνικὸ τὸ ψέμα. (Γ. Γ.)

Ὁ θάνατός του

Ἄμα ὁ Καραϊσκάκης ἄκουσε τὴ συμπλοκή, ἔστειλε διαταγὰς νὰ σταματήσῃ. Ἀκούοντας ὁμοῦ πῶς ἐκολοουθοῦσε, πήδησε σι' ἄλογο κ' ἐτρέξε στὸν τόπο τῆς μάχης. Ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ δώσῃ τέλος στὸ κακό, ὄλο ἄνεβε κ' ὁ ζῆλος ὁ δικός του, ὡς ποῦ ἀποφάσισε νὰ καταλάβῃ οὕτῃ τὴ θέση. Χτύπησε τὰ σπιρούνια, κ' ὄρμησε μὲς τὴ βροχὴ τῶν σφαιρῶν, μὰζι μὲ τοὺς ἀκολούθους του, κ' ἔφτασε μισῆς πιστολιᾶς τόπο ἀπὸ τὴ γραμμὴ τῶν Τούρκων.

1) Ὁ Καραϊσκάκης ἦταν παντρεμένος πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸ 1821 μὲ τὴν ὁμορφὴ Γιόλφω ἀπὸ τοὺς Ψαρομυζηνάτους, σίτι καλὸ ἀπὸ τὸ χωριὸ Σύν- τεργο τοῦ Βάλτου. Ἡ Καραϊσκάκαινα πέθανε τὸ 1827 στὸν Κάλαμο, ἐνῶ ὁ Στρατηγὸς πολεμοῦσε στὴν Ἀθήνα τὸν Κιουταχῆ. Ἡ Κυβέρνηση ἀνησυχῶσε τότε μὴν ἀφήσῃ ὁ Στρατηγὸς τὸ στρατόπεδο καὶ πάη νὰ παρηγορήσῃ τὴν οἰκογένειάν του. Αὐτὸς ὁμοῦ ἔκαμε μεγάλη καρδιά κ' ἔγραψε καὶ στὴν Κυβέρνηση νὰ τὴν ἡσυχάσῃ.

Ἐκεῖ χτυπήθηκε στὰ λαπαρὰ (βουβῶνα). Τὸν εἶδανε νὰ κλονίζεται στὴ σέλλα, μ' ὄλο ποῦ προσπαθοῦσε νὰ κρατηθῆ, καὶ τότε τὸν ἀρπάζαν οἱ συντρόφοι του καὶ τονὲ φέραν ὄξω ἀπὸ τὴ μάχη κατατρομασμένοι, ἐνῶ οἱ Τούρκοι ἀπὸ πίσω τοὺς φωνάζανε μὲ χαρὰ, γιατί εἶχανε γνωρίση τὸν Καραϊσκάκη.

Τὸ κέρδος τῆς μάχης ὅμως, οἱ σκοτωμένοι, οἱ πληγωμένοι (Νικηταροῦς κι' ἄλλοι ἀξιωματικοί) ὄλα σβήσανε μπρὸς στὴν ἀνησυχία γιὰ τὸν Καραϊσκάκη ὅλοι περιμένανε μὲ τρεμούλα ν' ἀκούσουν τοῦ χειροῦργου τὴν ἀπόφαση. Ἀφοῦ τοῦ δέσαν πρὸ χειρα τὴν πληγὴ τὸν πήγανε σ' ἓνα ἀπὸ τὰ καράβια τοῦ Κοκράνη. Ἐκεῖ ἡ πληγὴ του βρέθηκε πῶς ἦτανε θανάσιμη. Τοῦ κρύψαν τὴν κατάστασή του· αὐτὸς ὅμως τὴν αἰσθάνθηκε, κ' ἔκανε ὅ,τι μπορούσε νὰ ἐπωφεληθῆ τῆς λίγης ὥρας ποῦ τοῦ μέγανε νὰ ζήσει.

Ζήτησε νὰ δῆ χωρὶς ἄλλο τὸν Κοκράνη. Ὁ Ἄγγλος στὴν ἀρχὴ θέλησε νὰ τοῦ κἀνῃ κομπλιμένια γιὰ τὰ ἔως τότε κατορθώματά του, ἀλλὰ ὁ ἐτοιμοθάνατος ἀρχηγὸς ἔσεισε τὸ χεῖρι του ἀνυπόμονα γιὰ νὰ τὸν κἀμῃ νὰ σταματήσῃ, καὶ εἶπε «Ὅτι ἔκαμα, ἔκαμα· ὅ,τι ἔγινε, ἔγινε· *τώρα διὰ τὸ μέλλον*» (1). Ὑστερα ἄρχισε μὲ στενοχώρια νὰ μιλῆ πολλὰ γιὰ τὴν κατάσταση καὶ ἡ ἐπιμονὴ του ἦτανε μεγάλη γιὰ μερικά πράματα, ποῦ ἓνας μορφωμένος ξένος θὰ τὰ νόμιζε ὄχι σημαντικά, ὁ Καραϊσκάκης ὅμως ἤξερε πῶς εἶχανε μεγάλη ἀξία στὴ γνώμη τοῦ ἀτακτου στρατοῦ του. Τελείωσε τὴν κουβέντα του, ἀναθέτοντας ἐπίσημα στὸν Κοκράνη τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος. Τελευταῖα μίλησε γιὰ τὸ σπῆτι του.

Τὴ νύχτα, ὅσο ζύγωνε τὸ τέλος του, τὸν τριγυρίζαν ὄλοι οἱ συντρόφοι του οἱ Καπεταναῖοι κι' ὁ Ἀρχιστράτηγος ὁ Γκούρτζ. Μ' ὄλους μιλοῦσε ἡσυχα, κάποτε ὅμως τοῦρχόταν ἔξαψη καὶ μὲ λόγια θερμὰ ἔδειχνε τότε τὴν ἀνησυχία του γιὰ τὴν πατρίδα του. «Ἡ πατρίδα μου ἀνάθεσε ἔργο πολὺ βαρὺ δέκα μῆνες ἔβαλα ὄλα μου τὰ δυνατὰ νὰ τὸ φέρω σὲ τέλος. Μιὰ ζωὴ μοῦμενε, τῆς τὴν ἔδωσα κι' αὐτὴ. Πεδαιῖνω, μὰ ἔσεῖς, ὦρὲ ἀδέρφια, ν' ἀπο-

(1) Ὁ Ἄγγλος συγγραφεὺς ἔχει Ἑλληνικὰ στὸ κείμενο αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Καραϊσκάκη.

τελειώσετε τὸ ἔργο μου—γλυτώστε τὴν Ἀθήνα· τὴν Ἀθήνα νὰ γλυτώσετε!» Ἔτσι φώναξε καὶ πέθανε.

(Howe An historical Sketsh of the Greek Revolution. New-York. 1826, σελ. 414).

«Ἐν Βουτιάνοις τῆς Σελασίας τῆς Λακεδαίμονος ἀπεβίωσεν ὁ ἀγωνιστῆς Παναγιώτης Στρατηγάκης περίπου ἐνενηκοντούτης. Παρευρέθη κατὰ τὸν ἀγῶνα εἰς πολλὰς μάχας καὶ ἐν Φαλήρω, ἔνθα ἐγγύτατα αὐτοῦ ἐφρονεύθη ὁ Καραϊσκάκης. Κατὰ τὴν ἀπαισίαν ταύτην μάχην συνέβη ὑπὲρ τὰ ὄμματα αὐτοῦ τὸ ἔξιξ· ἐπεισόδιον· Ἀφοῦ κατὰ τὴν πρώτην ἐφόρμησιν τοῦ στρατάρχου ἐπληγώθη ὁ ἵππος αὐτοῦ, οὗτος ἀμέσως ἵππευσεν ἄλλον, ὅστις ὅμως προβάλλων τοὺς ἐμπροσθίους πόδας ἠπείθει καὶ εἰς τὰ κελύσματα καὶ εἰς τοὺς πτεροισμοὺς τοῦ ἀναβάτου ἐπὶ πολλὴν ὥραν, τῆς δὲ σκηνῆς αὐτῆς ἀντελήφθη ὁ ὑπασπιστῆς τοῦ στρατηγοῦ Γιαννούσης πρὸς ὃν ἡ ἀπαισία ἐγεννήθη προαίσθησις· δι' ὃ ἀρπάζας τοὺς χαλινοὺς· «Κατέβηκατὼ—λέγει—στρατηγέ!»—«Τί λέξ, βρε Γιαννούση! Ἄφησε τᾶλογο νὰ πάει ἄπρὸς!»—«Κατέβη κάτω, σοῦ λέγω!»—«Βρὲ ἄφησε τᾶλογο».—«Κατέβη ἢ τὸ σφάζω!» ἐπέμενεν ὁ Γιαννούσης, καὶ συγχρόνως εἶχεν ἐγγίσει τὴν αἰχμὴν τοῦ γιαταγανίου του εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ζώου. Ὁ Καραϊσκάκης ἀφιππευσεν ἐκὼν ἄκων. Μόλις ὅμως ἐστρεψεν ἀλλαγὸς τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ὁ ὑπασπιστῆς ἐν μέσῳ τῆς μάχης, ὁ στρατηγὸς ἀστραπιαῶς ἵππεύσας ὤρμησεν ἐπὶ τὴν μάχην· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐπληγώθη καὶ ἀπεκομίσθη βεβλημένος ὁ στρατηγός, ἐκ τῶν πρώτων, οἵτινες ἔδραμον πρὸς αὐτόν, ἦν καὶ ὁ Στρατηγάκης, ὅστις ἤκουσεν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ στρατηγοῦ τὴν ὡς διαθήκην παραγγελίαν ταύτην· «Ἑλληνες! τώρα νὰ κάμειτε στρατηγὸν τὸν Τζαβέλαν».

(Ἀπόκομμα ἀπὸ ἄγνωστον ἐφημερίδα).

«Ἐδραμον εἰς τὴν σκηνὴν αὐτοῦ πολλοὶ Στρατηγοί, ἐξ ὧν καὶ ὁ Χριστόδουλος Χ. Πέτρου καὶ ὁ Γαρδικιώτης Γεῖβας, ζητοῦντες πολυειδῶς νὰ τὸν βεβαιώσωσιν, ὅτι ἡ πληγὴ του δὲν ἦτο κινδυνώδης. Ἄλλ' ὁ ἦρωας ἀπεκρίθη τὰ ἀβίμουθα αὐτολεξεί·

—Γνωρίζω ἀπὸ πληγαῖς, καὶ δὲν εἶναι πρώτη φορά ποῦ ἐλαβῶ-θην. Δὲν μὲ μέλει· βασιτάτε μοναχὰ στὰ ταμπούρια, νὰ μὴ σᾶς πνίξουν οἱ Τούρκοι. Αὐριον ἂν εἶμαι ζωντανὸς ἀκόμη, ἐλάτε νὰ

σῆς πῶ ἓνα μυστικόν (1) ἂν ξεψυχήσω, ἔλατε νὰ με θάψετε με τὰ χέρια σας σεις οἱ ἴδιοι, με τοὺς ὁλοίους τόσες φορές ἐνίκησα τὸν ἐχθρόν.

«Ἐπειτα ἐσύστησε πρὸς τοὺς συναγωνιστάς του τοὺτους Παλαμιδιώτας τὸν υἱὸν καὶ τὰς θυγατέρας του καὶ εἶπεν ὅτι εἰς τὸν υἱὸν του ἀφηγεν ὡς κληρονομίαν τὸ πυροβόλον του, διότι δὲν εἶχεν (καθὼς τῷ ὄντι) ἄλλο τι νὰ τοῦ ἀφήσῃ».

(«Γεώργιος Καραϊσκάκης» τραγωδία ὑπὸ Ἰωάν. Ζαμπέλιου, Ἀθήναι 1842, σελ. 7).

«**Παρασκευή, 22 Ἀπριλίου 1827.** Ἡ πληγὴ τοῦ Καραϊσκάκη ἦτο θανατηφόρος.

Αἰσθανόμενος βαρεῖς πόνους ἔλεγε: Σκοτώσατε με, ἀδέρφια!

Τὴν νύκτα ἔλεγε συχνά:

— Θεέ μου, ἐγὼ ἐδούλευσα τὴν πατρίδα, ἔκαμα τὸ χρέος μου, ἐλευθέρωσέ με ἀπὸ τοὺς πόνους.

Ἐκαμε τὴν διαθήκην του καὶ εἰς τὰς 8 ὥρας τῆς νυκτὸς ἐτελείωσε. Ἐνήμερον ἡ 23 Ἀπριλίου, Σαββάτῳ, ἐσηκώθη ἡ γολέττα με τὸ λείψανον... (2).

(Ἡμερολόγιον τοῦ Ἀθηναίου Παναγῆ Πούλου εἰς τὸ «Ἀθηναϊκὸν Ἀρχειον» Ἰω. Βλαχογιάννη τόμ. Α', σελ. 239).

«Ἐσπέραν τινὰ, ὅτε ὁ ἐχθρὸς γενικημένος καὶ πολιορκούμενος ἐτοιμάζετο εἰς δραπέτευσιν, εἶδαμεν στρατιώτας νὰ τὸν φέρωσιν εἰς πλοῖον ἐλλιμενισμένον κατ' ἐκείνην τὴν παραλίαν· ἐκάλυπτε διὰ τῆς παλάμης του τὸν αἱματωμένον βουβῶνά του, ζητῶν νὰ καλύψῃ τὴν γενικὴν συμφορὰν καὶ μετ' ὀλίγον δις ἢ τρεῖς εἰπὼν εἰς τὸν γενναῖον Χ. Χατζηπέτρον· «Σώσατε τὰς Ἀθήνας», ἐξέπνευσε.

«Κατὰ τὴν ἐπιούσαν τὸν ἔθαψαν εἰς τὴν ἐρήμην Σαλαμίνα καὶ διὰ πολὺν χρόνον οἱ Ὀθωμανοὶ δὲν ἐπίστευον εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ, λέγοντες· «Θέλει πάλιν φανῆ». Καὶ μετ' ὀλίγον χρόνον ὁ Ρεσίτης εἰς Λάρισσαν, ἀκούσας δυσφημιζόμενον παρὰ τινος τὸν ἀποθανόντα· «Σιώπα, κατάρτατε! ἀνέκραξε, μὴ σμικρύνῃς τὴν δό-

1) Ὅποιον μυστικὸν ἦτο τοῦτο δὲν γνωρίζει κανεὶς, διότι ὁ θάνατος ἐπρόλαβε νὰ θερίσῃ τὴν ζωὴν τοῦ ἥρωος.

2) Ἡ γολέττα «Σπαρτιατῆς» τοῦ Τσοῦρτζε, ὅπου εἶχε μετακομισθῆ ὁ Καραϊσκάκης πληγωμένος.

ξαν μου· ἂν ὀλίγας ἡμέρας ἐκείνος ἔξη ἀκόμη, σήμερον ἤθελεν ἀναβαίνει τὴν Μακεδονίαν».

(Π. Σούτσου Λόγος πνευγ. 1847, σ. 16).

Παίζει «Καραϊσκάκη»

«Πόθεν ἡ φράσις: «ἡ κοιλιὰ του παίζει Καραϊσκάκη»;

«Μέχρι τοῦ 1860 ἐν Ἀθήναις ὁ διερχόμενος τὴν ὁδὸν Αἰόλου ἐβλεπε παρὰ τὴν Χρυσοσηλιώτισσαν ἐξηκοντούτη τινὰ μίξοπόλιον, κίτισχον, αὐχμηρὸν, ρακῶδη φοροῦντα φουστανέλλαν καὶ ξεφτισμένα μείντανογέλεκα, ἔχοντα δὲ φέσιον περιδεδεμένον διὰ ρυπαροῦ μαύρου μανδηλίου. Ἦτο στρατιώτης τοῦ Καραϊσκάκη. Πλησίον τῆς μαρμαρίνης κρήνης καὶ ἐπὶ τῆς ὑπερουψήλου λεύκης στηριζόμενος, ἐκάθητο σταυροπόδι κατὰ γῆς. Οἱ Ἕλληνες διηγοῦντο παμπληθεῖς πρὸ αὐτοῦ, καλλίτεροι οἱ τότε τῶν σημερινῶν, ἀλλὰ πολὺ ὑποδεέστεροι τῶν ἀνδρῶν, μεθ' ὧν συνεπολέμησεν ἐκείνος κατὰ τὸν ἀγῶνα. Εὐτυχῆς, ὅτι δὲν τοὺς ἔβλεπεν. Ἦτο τυφλός. Εἰς τι **καυλίον** τινὲς τῶν παρερχομένων ἔρριπτον ὀλίγα λεπτά. Ἦτο λοιπὸν ἐπαίτης; Ὁχι, ἦτο αἰοιδός. Ἐχασε τὰ ὄμματα του εἰς τὴν μάχην τοῦ Φιλήρου. Τὰ τιμημένα ἄρματα του ἐπώλησε διὰ νὰ ζήσει ἐπὶ τινὰ χρόνον. Ἐπειτα λύραν εἰς τὰς χεῖρας κρατῶν, πλανώμενος ἀνὰ τὴν Ραύμειλην, ἦν ἄλλοτε διήλθεν ὡς πολεμιστῆς, ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἀπώλεσε τὴν ὕσασιν του. Εἰς τὸν κορμὸν τῆς λεύκης στηριζόμενος, ἔψαλλεν ἄθλους ἀνδρῶν ἡρώων. Ἀλλὰ τὸ συνηθέστατον καὶ προσφιλέστατον αἶσμά του ἦτο τὸ ἀρχόμενον οὕτω: «Τρία σουλάκια κάθονται στὸ κάστρο τῆς Ἀθήνας...», ἔνθα ἐξαίρονται οἱ πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως ἀγῶνες τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ὁ διὰ τοῦτο θάνατος αὐτοῦ. Ἐλαμπε τότε τὸ αὐχμηρὸν πρόσωπον τοῦ τυφλοῦ αἰοιδοῦ, ἀλλὰ καὶ δάκρυα ἔβρεχον τὰς κατίσχνους παρεῖας του, ὅταν μάλιστα ἔψαλλε τὴν ἐπφοδόν: «Καραϊσκάκη μ' ἀρχηγέ», ὅλην του τὴν ψυχὴν ἐμβάλλων εἰς τὰς χορδὰς τῆς πενιχοῦς λύρας ὁ πενναλῆος αἰοιδός. Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸ «ἡ κοιλιὰ του παίζει λύρα ἢ ταμπούρα» παρέβδησαν αὐτὴν».

(«Ἐφημερίς τῶν Σοξητηέσεων» 7 Μαΐου 1895).

Ἡ διαθήκη του

«Σαράντα τέσσαρες χιλιάδες γρόσα εἰς τὸ κεμερί τοῦ Μήτρου

Ἀγραφιώτου. Ἀπὸ αὐτὰ αἱ τριάντα χιλιάδες νὰ δοθοῦν εἰς τῆς τσοῦπαις μου* νὰ τῆς περιλάβουν οἱ δύο Μῆτροδες τοῦ Σκυλοδήμου καὶ Ἀγραφιώτης. Δύο χιλιάδες νὰ πάρη ὁ ἕνας Μῆτρος καὶ δύο ὁ ἄλλος, ὅπου με ἐδοῦλευσαν. Χίλια νὰ πάρουν ἐκεῖνοι ὅπου θὰ με θάψουν. Δύο χιλιάδες ἔχει ὁ γραμματικός, τέσσερες χιλιάδες γρόσια τῆς Μαργιώ. Τὰ ἄλλα νὰ μοιρασθοῦν γιὰ τὴν ψυχὴν μου. Αὐτὰ ὅπου ἔχω εἰς τὴν σακκούλαν μου νὰ τὰ λάβουν οἱ γραμματικοὶ καὶ τζαουσάδες μου.

22 Ἀπριλιου 1827

καραησκακίς

«Τὸ τουφέκι μου καὶ ἄτια μου νὰ πᾶνε τοῦ παιδιοῦ μου, καὶ ὄρα μου ¹⁾. Ἐξ χιλιάδες γρόσια μοῦ θέλει ὁ Νοταρᾶς Ἰωάννης* δεκαπέντε χιλιάδες γρόσια ἔχει ὁ Μῆτρος τοῦ Σκυλοδήμου διὰ τὸν Νασονίκα καὶ λοιπούς, Δαγκλῆ καὶ ἄλλους ἀξιωματούκους».

(Κ. Παπαρηγοπούλου «Γεώργιος Καραϊσκάκης» 1882, σ. 130).

Τὸ παράστημά του

«Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Καραϊσκάκη ἦσαν τὰ ἐφεξῆς:

Ἀνάστημα μέτριον, σῶμα ἰσχνόν, ὑπομέλαν καὶ ἀσθενές, πρόσωπον μακρὸν καὶ λεπτόν* μέτωπον πλατὺ, ὄφρες πλατεῖαι, δασεῖαι καὶ μελαναί* ὄφθαλμοὶ μικροὶ καὶ μελανοί* ὠτα μεγάλα καὶ λεῖα, ρίς λεπτή καὶ εὐθεῖα* στόμα μέγαλον* ὀδόντες μικροί* μύσταξ μέτριος καὶ μέλας* αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς* του ὁμοίως, ἐξ ὧν ἦσαν καὶ ὀλίγαι λευκαί* εἶχε νοῦν (ὡς πρὸς ἕναν ἀμαθῆ) ἱκανῶς ἐκτυλιγμένον, γεννητικόν, καὶ ἰδραστήριον* ἀνδρεῖος καὶ τολμηρὸς εἰς τοὺς κινδύνους* στρατηγηματικός* ἀκούραστος εἰς τοὺς ἀγῶνας* μεγαλόψυχος εἰς τὰς σκληραγωγίας μολονότι ἦν ἀδύνατος* μεταδοτικός* κοινωνικός με ὅλους* τὰς παρὰ τῶν συναγωνιστῶν συμβουλάς, πολεμικὰ σχέδια καὶ ἤκουε με προσοχὴν, καὶ ἐνήργει με εὐχαρίστησιν. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ φυσικὰ του προτερήματα, τὰ δὲ ἐλαττώματα, τὰ ἐφεξῆς: ἦν ἐσθότες παλίμβουλος* αἰσχρολόγος καθ' ὑπερβολὴν* πικρὸς ὕβριστής* τῶν ἀνάνδρων, πολλάκις καὶ τῶν φίλων* ὀξύθυμος, ὥστε ἐφαρπάζετο ἐνίοτε εἰς τὰ πράγματα πρὶν ἐρευνῆσθαι τὴν ὑπόθεσιν* ἦν ἐκ τοῦ ἐναντίου ἱκανὸς νὰ διορθώσῃ τὰ ἐλαττώματά του, ὅταν ἐβλεπεν ὅτι ἐπροξένουν σύγχυσιν καὶ βλάβην* διότι μετεχειρίζετο τὴν πολυτροπίαν καὶ

1) Ὁρολόγι.

ἀστειότητα* τελευταῖον δὲν ἐσυστέλλετο ἐσθότε νὰ ζητῆ καὶ συγχώρησιν».

(Χ. Περραιβοῦ Ἀπομνημ. Πολεμικὰ τέμ. Β', σελ. 30).

«... Τότε ἀνὴρ τις τεράστιος φαίνεται, ἀνὴρ ἐξ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ὁ θεὸς ἀποστέλλει ἐν ταῖς μεγάλας ἡμέραις τῶν Ἑθνῶν, οἵτινες καὶ ἰδιῶται ὄντες βικιλεύουσιν εἰς ὅλας τὰς διανοίας καὶ κινουσιν ὅλας τὰς χεῖρας ὡς διὰ μαγείας, συνενουοῦσι τὰ ἐπραγισμένα εἰς φαρτίαν Ἑθνῶν, ἀναδεικνύονται ὑπὸ τὰς μορφὰς ὅλας τοῦ ἀνθρωπίνου μεγαλείου παριστάμενοι ἅμα πολιτικοὶ ἔξοχοι, στρατηγοὶ μεγάλοι, ῥήτορες μελίγλωσσοι καὶ κύκλον ἀποστάσεως ἐγγαράττουσιν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων* ὁ ἀνὴρ αὐτὸς ἔχων νοῦν ἀκατέργαστον ἀλλὰ γεννητικώτατον καὶ ὀξύτατον, ἀμοιρος ὦν παιδείας, ἀλλ' ἔργων καὶ τιμῶν τοὺς πεπαιδευμένους, φιλόσθενος, ἀλλὰ καρτερικώτατος εἰς τὰς σκληραγωγίας, δαπανῶν ἀφειδῶς τὴν ἰδίαν περιουσίαν εἰς τὰς δημοσίας ἀνάγκας, ἐκθέτων τοὺς περὶ αὐτὸν εἰς τοὺς ὑπὲρ πατρίδος κινδύνους καὶ πρῶτος αὐτὸς ἐπιθέμενος, στρατηγηματικώτατος ἀπάντων καὶ τῶν πάντων τὰς στρατιωτικὰς γνώμας ἀκούων καὶ σταθμίζων, ἀκόρετος δόξης καὶ δόξατος... ὁ ἀνὴρ αὐτὸς ἦτον ὁ προκείμενος νεκρὸς, ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης.

«Ἀνάστημα μέτριον, σῶμα ἰσχνόν, χροῶμα ὑπομέλαν, μέτωπον πλατὺ εὐθεῖα ἐστία σκέψεως, ὄφρες* πυκνοὶ καὶ πλήρεις μεριμνῶν, ἐλαιόμαυροὶ καὶ μικροὶ ὄφθαλμοί, ἀλλ' ἀστράπτοντες, αἰθέρειόν τι πνεῦμα ὑποφουσκόνον τοὺς μυκτῆρας του καὶ διακεχυμένον εἰς ὅλον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ἡ δισσπαρμένη λαμπηδὼν εἰς τὰ μάραμαρ τῆς Πάρου καὶ τῆς Πεντέλης, κόμη ὡς χαίτη λέοντος... τοιαύτη ἦτον ἡ ἔξω εἰκὼν τοῦ Καραϊσκάκη».

(Π. Σούτσου λόγος πανηγ. πρὸ τοῦ τάφου τοῦ Καραϊσκάκη 1816, σελ. 10).

Ὁ χαρακτήρ του

«... Προικισμένος ὦν με ὅλα τὰ φυσικὰ καὶ τυχερὰ προτερήματα, ὅσους ἐγγώριζε φιλοτίμους καὶ φιλοδόξους ἐρεθίζε τὴν φιλοτιμίαν τους τόσον με τοὺς ἐπαίνους καὶ κατηγορίας, ὥστε πολλοὶ ἠγαγκάζοντο ἢ νὰ φανοῦν ἄξιοι τῶν ἐπαίνων του ἢ νὰ

φύγουν ἀπ' αὐτόν, διὰ νὰ μὴν ἀκούουν τὰς κατηγορίας του· διότι οἱ ἔπαινοί του ἀνέβαινον ἕως τρίτου οὐρανοῦ, καὶ αἱ κατηγορίαι του ἕως τὰ καταχθόνια, ἢ τολμῶ εἰπεῖν, ἔξω τοῦ παντός. Ἡ εὐφράδειά του καὶ ἡ συναναστροφή του ἦτον ἐν θέατρον· καὶ πολλάκις οἱ στρατιῶται χάσκοντες μετὰ τὰς κομψότητας καὶ ἀστειολογίας του, ἀλησμονοῦσαν νὰ γευματίσουν. Ἦτιον μεγαλόδωρος καὶ ἐνεργητικὸς, μεταδοτικώτατος καὶ χαριστής· τὸ φλωρεῖ τὸ ἔθεωροῦσεν ὡς ὀβολὸν εἰς τὰς χεῖρας του· εἶχε νοῦν ἐφευρετικὸν καὶ γεννητικόν, καὶ φυσικὴν ρητορείαν.

«Πολλάκις ἐπλαττε ψεύματα τεχνικώτερα τῆς ἀληθείας, καὶ ἐξουδένωνε τὴν ἀλήθειαν, ὡς ἀνυπαρξίαν. Ἐλάττωμα μόνον εἶχε τὴν ὀξυθυμίαν, εἶχεν ὅμως πάντοτε εὐλακρὴν καρδίαν. Ἡ Τουρκία ὅλη τὸν εἶχεν εἰς μεγάλον θαυμασμόν, καὶ ὠνόμαζεν αὐτὸν Ροῦμελῆ καὶ Μώρα—βαλεσί, ὃ ἔστιν ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ἄλβανοι μάλιστα δυνύουν εἰς τὸ ὄνομά του. Περηγοῦμενος πρὸ ὀκτώ μηνῶν εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, ἤκουσα πολλάκις εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ὅταν πιάνονται εἰς ἐμφύλιον πόλεμον ἀναμεταξύ των οἱ Ἄλβανοι, φοβερίζοντες ὃ ἕνας τὸν ἄλλον, νὰ λέγουν Ντάλε! ντάλε! τὴν οἰότητι νῆρ ντουφέκι Καραϊσκάκιτ!» ἤγουν, σιάσου, σιάσου! νὰ ἴδῃς μιά φορὰ ντουφέκι τοῦ Καραϊσκάκη» (δηλ. πόλεμον).

«Εἶχε περίεργον τρόπον νὰ συγκρατῆ καὶ νὰ τιμῆ τοὺς στρατιῶτες του. Ἄν ἕνας στρατιώτης ἔκαμνε μιὰ ξεχωριστὴ παληκαριά, τοῦ χάριζε π. χ. χίλια γρόσι, ἐνῶ οἱ ἄλλοι δὲν εἶχανε πῶς ν' ἀγοροῦσανε τσαρούχια! Ὅλοι ἤξεραν πῶς ποτὲ δὲν εἶχε ὅσα χρειάζεστανε γιὰ νὰ πληρώνη τοὺς λουφέδες τῶν παληκαριῶν του (ὅπως κ' οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν ἀτάκτων), εἶχε ὅμως ὅσα ἤθελε γιὰ νὰ τιμῆ τοὺς ἄξιους».

(Howe ἀνωτ σελ. 416 σημ.)

«Ὁ Καραϊσκάκης ἦτανε σ' ὑπερβολικὸν βαθμὸν γενναιόδωρος. Τὰ λάφυρα τὰ μοίραζε στοὺς στρατιῶτες του, καὶ κρατοῦσε μόνον ἴσο μερίδιο γιὰ τὸν ἑαυτό του».

(G. Cochrane ἀνωτ. σ. 40)

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Τὸ τραγοῦδι τῶν Κολοκοτρωναίων

Λάμπει ὁ ἥλιος στὰ βουνά, λάμπει καὶ στὰ λαγκάδια,
ἔτσι λάμπει κ' ἡ κλεφτουριά οἱ Κολοκοτρωναῖοι,
πῶχουν τ' ἀσήμια τὰ πολλά, τῆς ἀσημένιες πάλτες,
ὅπου δὲν καταδέχονται τὴ γῆς νὰ τὴν πατήσουν.
Καβάλλα πᾶν στὴν ἐκκλησιά, καβάλλα προσκυνᾶνε,
καβάλλα παίρν' ἀντίδερο ἀπ' τοῦ παπᾶ τὸ χέρι.
Ρίχνουν φλωριά στὴν Παναγιά, φλωριά καὶ στοὺς ἁγίους
καὶ στὸν ἀφέντη τὸ Χριστὸ τῆς ἀσημένιες πάλτες ...

Τὸ Κολοκοτρωναϊκὸ σπαθί

Οἱ Ἀρβανῖτες θυμῶνται ἀκόμα τὸ κακὸ ποῦ πάθανε στὸ Μωριά πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸ 1821, ποῦ χαλαστήκαν ἀπ' τοὺς Κλέφτες Κολοκοτρωναῖους.

— Νὰ μὴ γλυτώσω ἀπ' τὸ σπαθί τοῦ Κολοκοτρώνη!
Αὐτὸς εἶναι ὁ ὄρκος τους.

(N. Σπηλιάδου Ἀπομνημονεύματα τόμ. Α', σ. 561).

Τὰ παιδικὰ του χρόνια

«Ὁ νῦν περιφανῆς ἀνὴρ, παιδίον πενητεῦον καὶ ἀγνωστον εἰσῆρχετο περὶ δείλην ὄψιαν εἰς τὴν Τριπολιτανὴν φέρων ξύλα ἐπὶ ἡμίονου, ὅτε καθ' ὁδὸν ἐραπίσθη ὑπὸ Ὀθωμανοῦ τὸ παιδίον καταλιπὸν καὶ τὰ ξύλα καὶ τὸν ἡμίονον προσέφηνεν εἰς τὰ ὄρη, καὶ ὤμοσε ράπισμα ἀντὶ ραπίσματος. Καὶ ἰδοὺ ἡ χεὶρ τοῦ ἀσημοῦ

τούτου παιδίου μετ' οὐ πολὺ θέλει κολαφίσει Αὐτοκρατορίαν, ἥτις δυσκόλως θέλει ἀνασηκωθῆ μετὰ τὸ κολάφισμα».

(Λόγος ἐπιτάφιος εἰς Θ. Κολοκοτρώνην ὑπὸ Παν. Σούτσου).

Τὸ τάμα του

«Μιά φορὰ ἐπῆγα εἰς τὸ πανηγύρι τῆς Ἀγίας Μονῆς· αὐτὸ τὸ Μοναστήρι ἦτον μεγάλο καὶ ἐχαλάσθη εἰς τὴν πρώτην Τουρκία (1769). Ὅταν ἐπέρασα, ἦτον μιὰ μάνδρα χαλασμένη καὶ σκεπασμένη ἢ ἐκκλησία με κλάδους δένδρων. Τότε ἔταξα, ὅτι :

— Παναγία μου, βοήθησέ μας νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν Πατρίδα μας ἀπὸ τὸν Τύραννο, καὶ νὰ σὲ φκείασω καθὼς καὶ ἦσουν πρῶτα (1803).

Μὲ ἐβοήθησε, καὶ εἰς τὸν δεύτερον χρόνον τῆς ἐπαναστάσεως ἐπλήρωσα τὸ τάμα μου καὶ τὴν ἐφκείασα».

(«Ὁ Γέρον Κολοκοτρώνης» Ἀθήναι 1851, σελ. 28).

Παραβολὴ τοῦ Κολοκοτρώνη

«Ἐνας φυγόπονος καὶ ὀγουρσοῦζης Τούρκος τῆς Τριπολιτοῦσας συνειθίξε νὰ τρέφεται περιφερόμενος ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον μετὰ τὸ ἄλογόν του καὶ μετὰ ἓνα δοῦλον του Ἀράπη. Μίαν τῶν ἡμερῶν ἀπερχόμενος εἰς τὸ χωρίον Γαρζενίκον, εἶδεν εἰς τὴν πλησίον ῥάχην τούτου μίαν στάνην καὶ διώρισε τὸν Ἀράπην του νὰ πάρῃ ἀπὸ αὐτὴν ἓν σφακτόν. Ὁ Ἀράπης ἔτρεξε λαβὼν τὸν καλῆτερον τοῦ κοπαδίου κριόν. Πονῶν δὲ ποιμὴν τὸν παρεκάλεσε νὰ πάρῃ ἄλλο ἄντ' αὐτοῦ σφακτόν. Ὁ Ἀράπης ἀδιαφόρησε καὶ φορτωθεὶς τὸν κριὸν ἀνεχώρησε. Τότε ὁ ποιμὴν, μὴ ἔχων νὰ ἐκδικηθῆ ἄλλως, ἤρχισεν ὑβρίζων ἀπελπισμένα τὴν πίστιν καὶ τὸν ρεσοῦλην τοῦ Ἀράπη, τὴν πίστιν καὶ τὴν κατίαν τοῦ Ἀγᾶ του. Ὁ Ἀράπης φθάσας εἰς τὸν Τούρκον Ἀγᾶν, ζήτησεν ἐκδίκησιν καταγγέλλων τὰς τρομερὰς ὑβρεῖς τοῦ ποιμένου.

— Ὡς καὶ τὴν πίστιν σου, ὡς καὶ τὸ χαρμί σου ὑβρίσει, τῷ προσθέτει, ὁ ἄπιστος Ρωμιός.

Μειδιῶν τότε ὁ Ἀγᾶς λέγει πρὸς τὸν Ἀράπην

— Δὲν φθάνει ὅτι ἔχασεν ὁ Ρωμιός τὸν καλῆτερον κριόν του, θέλομεν καὶ νὰ μὴ μᾶς ὑβρίξῃ ;»

(Ἐφημ. «Αἰὼν» 19 Ἰουλ. 1850).

Δυὸ τέτοιους προφητάδες

Ἐνας ἀνεπιός τοῦ Ἀλῆ Φερμάκη (πρὶν ἀπὸ τὸ 1821), δταν ἦσαν κλεισμένοι εἰς τὸν πύργον τοῦ θείου του, ἔλεγε πρὸς τὸν Κολοκοτρώνη :

— Κρίμας ὁποῦ δὲν εἶσαι Τούρκος· μέγας ἀφέντης θὰ γίνου σουν.

— Ἄν γένω Τούρκος θὰ με συνουτέφουν ;

— Βέβαια.

— Ἐμᾶς δταν μᾶς βαφτίζου, μᾶς κόβουν ἀπὸ τὰ μαλλιά τῆς κεφαλῆς μας τρίγες καὶ τῆς βάζουν εἰς τὸ εἰκόμισμα τοῦ Χριστοῦ. Ἄν γένω Τούρκος, εἰς τὸν ἄλλον κόσμον θὰ με τραβοῦν ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὰ μαλλιά καὶ ὁ Μωάμεθ ἀπὸ τὴν . . . καὶ δὲν θέλω νὰ βάλω εἰς παρόμοια διαφορὰ δύο τέτοιους προφητάδες.

(Γ. Τερτσέτης, ποῦ ἔγραψε καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Κολοκοτρώνη).

Τουρκικὸς ἱπποτισμὸς

Διὰ νὰ δεῖξῃ τὸ φιλοπαλλήκαρον τῶν Τούρκων ἀνέφερε μίαν φορὰν, ὅτι ἀφ' οὗ ἐσκοτώθη ὁ ἀνδρείος Ζαχαριάς καὶ τοῦ εἶχαν τὸ κεφάλι του εἰς τὴν Τριπολιτσά, ἓνας Τούρκος διὰ περιγελῶν τὸ ἐστόλισε μετὰ ἓνα τριαντάφυλλον, καὶ ἄλλοι Τούρκοι ἐκεῖ παρόντες ἔδειραν κακῶς τὸν χωρατατζῆ. (Γ. Τ.)

Ἡ ζωὴ του στὴ Ζάκυνθο

Ὁ Κολοκοτρώνης ὑστερα ἀπὸ τὸ χαλασμὸ τῶν Κολοκοτρωναίων ἔζησε πολλὰ χρόνια ξορισμένος στὴ Ζάκυνθο. Ἐκεῖ μῆκε στὸ μυστήριον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ πῆρε τὸν ὄρκον τῆς μέσα στὸ ναὸ τοῦ Ἀιγίουργῆ τῶν Λατίνων (ὄνομα Ζακυνθινῆς οἰκογένειας) σὲ μιὰ γομφικὴ ἔξοχῃ τοῦ νησιοῦ. «Εἰς αὐτὸν τὸν ναὸν τὰ τέκνα τοῦ Κολοκοτρώνη βαπτίζονται ἔχοντες ἀνάδοχον τὸν ἴδιόν των τὸν πατέρα . . . Ἄχ, πόσαις φοραῖς ἔδω εἰς αὐτὰ τὰ οἰκήματα καὶ τὸ πλάτωμα τοῦτο, καθήμενοι γύρω σταυροπόδι ἐστένεξαν, ἔκλαυσαν τὰς δυστυχίας τῶν ὁμοπίστων . . . Πόσαις φοραῖς εἰς ἐκείνας τὰς πορτοκαλλῆσας καὶ τὰς κιστέας . . . ἐμάντευσαν μετὰ τὴν σπάλαν τοῦ σφακτοῦ των τὰ τουρκικὰ αἵματα

καί εἶτα ἐνθουσιασθέντες ἀπὸ τὸ καλὸ μάντευμα ἔσυραν τὸν Ἑλληνικὸν χορὸν . . . ».

(Π. Χιάτου λόγος εἰς τὴν ἀνακομιδὴν τῶν λειψάνων τῆς Αἰκατερίνης Καροῦσου συζύγου τοῦ ἀρχιστρατήγου Θ. Κολοκοτρώνη ἐν τῇ ναφῇ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῶν Λατίνων ἐν μηνί Ἰανουαρίῳ 3 τοῦ ἔτους 1863 σ. 6).

Ὁ πόνος τῆς Πατρίδας

Ζῶντας στὴ Ζάκυνθο γύριζε συχνὰ τὰ μάτια κι' ἀγνάντευε τὰ βουνὰ τοῦ Μωριά.

— Ἄχ, ἔλεγε, δὲ θὰ ξανάρθῃ πάλι τὸ σεφέρι; (πόλεμος) Δὲ θ' ἀντιλαλήσῃ πάλι στὴς ράχες τοῦ Μωριά τὸ νιουφέκι τὸ Κολοκotronαϊκό;

(Mémoires du Colonel Voutier, Paris 1823, σ. 266).

Ἐσυνείδιζε καὶ ἔπαιρνε τὸν Κουλίνο μικρὸν τὴν ἡλικίαν καὶ ἀνέβαιναν ἀπὸ τὴν Παναγίαν τοῦ Πικροῖδῃ τὸν δρόμον τοῦ κάστρου, εἰς Ζάκυνθον, τοῦ ἔδειχνε τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰ βουνὰ τῆς καὶ τοῦ ἔλεγε:

— Ἐκεῖ ἔζησαν οἱ προπάτορές μας, τώρα ἡ γῆ ἐκείνη στενάζει εἰς τὸν ζυγὸν κ.τ.λ.

Στὸ θυμὸ τοῦ

Εἰς τὴν αὐτὴν νῆσον ὑβριζόμενος ἀπὸ συντοπίτισσαίς του ἐνῶ συνέτρωγε μὲ ἄλλους φίλους εἰς τὴν ἐξοχὴν, ἐθύμωσε καὶ ταῖς ἐκτύπησε μὲ τὸ σπαθί. Δὲν ἐπαρηγορεῖτο ἔπειτα διὰ τὸ ἀγενὲς ἔργον του.

Πλατομαντεία—Ὄνειρα

Ἐδιηγεῖτο πολλὰ θαύματα τῆς πλατομαντείας, καὶ ἐπίστευε κάποτε εἰς τὰ ὄνειρα. Ὄταν ὄνειρεύετο ὅτι βλέπει συνοδείαν γάμου ἐξήγα τὸ ὄνειρον ὅτι εἶναι Τούρκοι, καὶ ἂν μὲν ἐπροχωροῦσαν, ἐσήμαινεν ὅτι δὲν ἔμελλαν νὰ πολεμήσουν, ἂν δὲ ἔστεκαν καὶ ἐχώρευε μαζί τους παίζοντας τὰ ταβούλια, ἐσήμαινεν ὅτι εἶχε πόλεμον, καὶ ἔκαμνε τὰς ἀναγκαίας προετοιμασίας.

(Γ. Τ.)

Ἡ πλάτη

« Ἐνθυμοῦμαι ὅτι πάντοτε εἰς τὰ τραπέζια τῶν πολλῶν λόγων ἔκαμνον διὰ τὰς πλάτας τῶν ἀρνίων, καὶ ἕκαστος αὐτῶν⁽¹⁾ ἔκαμνε τὰς παρατηρήσεις του. . . Ἐνθυμοῦμαι ὅτι οὗτοι εὗρεθησαν ἐν τῇ πατρικῇ μου οἰκίᾳ εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ἔκαμνον πολλὸν λόγον περὶ ἐθνικῆς ὑπάρξεως καὶ περὶ ἄλλων ἀντικειμένων, ἀναφέροντες εἰς τὸ μεταξὺ καὶ αἰνίγματα καὶ ἄλλους πολλοὺς ἀστεϊσμούς. Τότε ὁ μακαρίτης πατήρ σου (ὁ Θ. Κολοκοτρώνης) ἔλαβεν ἀνὰ χεῖρας τὴν πλάτην τοῦ ἀρνίου καὶ ρίψας ἐπ' αὐτῆς βλέμμα ἐταστικόν, ἐστράφη πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ εἶπε:

— Μπρὲ κουμπάρε, φυλάξου διότι θὰ συμβῆ εἰς τὸ σπίτι σου κάποια ταραχὴ.

Οἱ λοιποὶ ἐγέλασαν καὶ ἀπέδωσαν τοῦτο εἰς τὴν Κολοκοτρωνικὴν ἀστεϊότητα, ἀλλ' ἐκεῖνος ἐπέμεινε εἰς τὴν πρόρρησίν του.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔφθασε διὰ νυκτὸς ὁ μακαρίτης πρὸς τὸς θεῖος σου Γιαννάκης διωκόμενος παρὰ τῆς τοπικῆς ἀρχῆς. . . . Ἡ Ἐψηλὴ Ἀστυνομία ἐνήργησε κατ' οἶκον ἔρευαν, ζητοῦσα τὸν θεῖον σου, ἀλλ' αὐτὸς ἐσώθη. . . Ἐν ἔτει 1820 ὁ πατήρ μου συμπαρέλαβε τὸν πατέρα σου καὶ ἄλλους φίλους καὶ ἐπήγαν εἰς τὸ χωρίον Σαρακινάδαν. Ἐκεῖ δὲ ὁ πατήρ σου προεξάρχων τῶν ἄλλων εἰς τὴν μαντείαν τῶν πλατῶν, λαβὼν ἀνὰ χεῖρας τὴν πλάτην τοῦ ἀρνίου, καὶ πολλὴν ὥραν ἐξετάσας αὐτὴν, ἐφώνησε:

— Αἴ, μπρὲ παιδιά, ὁ Κύριος οἶδε ποῦ θὰ εὕρισκώμεθα τοῦ χρόνου!

Ὁ πατέρας μου εἶπεν

— Ἐδῶ πάλιν, κουμπάρε!

Ἄλλ' ἐκεῖνος ἐφώνησε:

— Νὰ μὴν τὸ δώσῃ ὁ Θεός!

(Γράμμα Γ. Τσουκαλά ἀπὸ Φιλιππούπολιν, 4 Ἰουνίου 1862 πρὸς Γενναῖον Θ. Κολοκοτρώνην).

Προσκυνῶ τὴν Ἑλλάδα

Στὴ Ζάκυνθο ὄσες φορὲς ὁ ποιητὴς Μαρτελάος πήγαινε στὸ σπίτι τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦλεγε γιὰ χαίρετισμα:

— Προσκυνῶ τὴν Ἑλλάδα, φιλῶ τὸ χέρι τῆς ἐλευθερίας τῆς.

(Ἄττικὸν Ἡμερολόγιον 1890, σ. 195).

(1) Στὴ Ζάκυνθο ζούσανε πολλοὶ Ἄρματωλοὶ καὶ Κλέφτες κυνηγημένοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ὁ πόθος τοῦ παλιῦ Κλέφτη

Ζώντας στὴ Ζάκυνθο, πρὶν ἀπὸ τὸ Εἰκοσιένα, ἴσως κ' ὑποφέροντας ἀπ' ἀνάγκη ἀποζητεῖ τὴν καλιὰ κλέφτικη τῶν βουνῶν ζωὴ μὲ τὰ ψημένα ἀρνιά καὶ τὰ παχιά κριάρια. Στὴ Ζάκυνθο μαραζώνει τρώγοντας **γελαδοκρέατα** (ὁ λαὸς μας δὲν ἀγαποῦσε τὸ βοδινό, καὶ νόμιζε ἁμαρτία νὰ σφάζῃ βόδι καματερό). Νὰ τι γράφει ὁ Κολοκοτρώνης στὸν παλιὸν Ἄρματωλό (τοῦ Ξερόμερου Γιωργάκη Βαρνακιώτη) «**12 Γεναριοῦ 1817. . .** Τὸ αἴτιο τοῦ δὲν σὰς ἔγραφα εἶναι τοῦτο, ὅτι ἡ εὐγενεῖα σας ἔλαβετε τὴν πατρίδα σας (τοὺς ἄφησε ὁ Ἄλῃ πασᾶς νὰ γυρίσουνε στὰ σπίτια τους), καὶ τρῶτε κριάς ἀζύγιαστο, καὶ ἐγὼ οὔτε τὴν ἡύρα, **ἀλλ' οὔτε ἴσως θέλει τὴν εὐρω**, καὶ τὸ τρώγω μὲ τὴν λίτραν, καὶ εἰς αὐτὸ σὰς ἔχω παράπονο, ὅτι ὁ χορτάτος τοῦ νηστικοῦ δὲν πιστεύει. Ὅμως ἔτσι εἶναι ὁ ντουνιαῆς, καὶ ἐγὼ παρακαλῶ τὸν θεὸν νὰ ἀκούω τοὺς φίλους μου καὶ τοὺς συμπατριώτας μου νὰ εἶναι καλά, καὶ ἂς τρῶνε ἀρνιά, καὶ ἐγὼ ἂς τρώγω γελαδοκρέατο . . . **Θοδοράκης κολοκοτρώνης**».

(Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τῶν ἐπισημοτέρων Ἑλλήνων ἐπλαρχηγῶν κλπ. ὑπὸ Ν. Φουσταντζίδου, Ἀλεξάνδρεια, 1893 σελ. 49).

Ἡ φούντα τοῦ σπαθιοῦ

Ὅσαις φοραῖς καὶ ἂν ἐγράφη εἰς ξένην στρατιωτικὴν ὑψηροσίαν δὲν ἐκρέμασε ποτὲ φούντα εἰς τὸ σπαθί του, ἐξηγῶν κατὰ γράμμα τοὺς στίχους τοῦ πολεμιστηρίου ἄσματος τοῦ Ρήγα:

Κάλλιο γιὰ τὴν πατρίδα κανένας νὰ χαθῇ,
ἢ νὰ κρεμάτῃ φούντα γιὰ ξένον στὸ σπαθί! (Γ. Τ.)

Καὶ κουρσάρως

«Διὰ συνδρομῆς διαφόρων ἀποκτήσας ὁ Θ. Κολοκοτρώνης τῷ 1806 ἐν σαμπέκον σημαίας Ρωσσοικῆς, κατέταξεν εἰς τὴν ὑψηροσίαν αὐτῆς τῆς Δυνάμεως. Μὲ αὐτὸ ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ τὸν καταδρομέα κατὰ τῶν Τουρκικῶν μερῶν, ὡς πολεμουσῆς τότε τῆς Ρωσσίας μετὰ τῆς Τουρκίας. Λαβὼν οὕτω τὰ ἀναγκαῖα ἐφοδιαστικά ἐγγραφα ἀπὸ τὸν Στρατηγὸν Παπαδόπουλον, Διοικητὴν τῆς Ἑπτανήσου, ἀπῆλθεν εὐθύς εἰς τὴν Ἀχαΐαν, τὴν ὁποίαν λα-

φυραγωγῆσας, ἐπέφερε τὸν τρόμον εἰς τοὺς Τούρκους. Οἱ Ζακύνθιοι εἰδοποιηθέντες τοῦτο, καὶ προβλέποντες ὅτι ἡ πράξις αὕτη τοῦ Κολοκοτρώνη θέλει ἐπιφέρει δυσκολίας εἰς τὸ μετὰ τῆς Πελοποννήσου ἐμπόριόν των, ἀνεφέρθησαν εἰς τὸν στρατηγὸν Παπαδόπουλον, ζητοῦντες τὴν τιμωρῆσίν του. Ὁ Παπαδόπουλος ἐντεῦθεν προσκαλέσας τὸν Κολοκοτρώνην, παρόντος τοῦ Ἰγνατίου Μητροπολίτου Ἄρτης καὶ τοῦ Ἰω. Καποδίστρια, Πρωτάνεως τότε εἰς Ἀγίαν Μαύραν, διέταξε νὰ καταβιβάσῃ τὸ σπαθίον του καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Κάστρου πρὸς παιδείαν του. Ὁ Κολοκοτρώνης ἀπεποιήθη τοῦτο, ὡς μὴ γνωρίζων εἰς ἑαυτὸν κανὲν σφάλμα, ἐνῶ τὰ ἐγγραφά του τῷ ἔδιδον αὐτὴν τὴν πληρεξουσιότητα. Ὁ Παπαδόπουλος ἐπανέλαβεν ὅτι πρέπει νὰ ὑπάγῃ διότι πηγαίνουν καὶ αὐτοὶ οἱ Βασιλεῖς. Ὁ Κολοκοτρώνης ἀπήντησεν:

— Ἐχρημάτισα καὶ ἐγὼ βασιλεὺς τοῦ Λόγγου τόσους χρόνους, καί, ἂν καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ νόμους, δὲν ἐπαίδευσα μολοντοῦτο κανένα ἀναιτίως· οἱ δὲ βασιλεῖς ἂν τίθενται ὑπὸ κράτησιν, τίθενται ἀπὸ τοὺς νόμους διὰ τὰ σφάλματά των.

Τὸν ἐβίασεν ἀκολούθως ὁ Παπαδόπουλος νὰ καταβιβάσῃ τὴν σπάθην καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ πλοῖον του ὑπὸ κράτησιν. Τότε τοῦ ἀπεκρίθη ὁ Κολοκοτρώνης, ὅτι:

— Ὅσον μὲν διὰ τὸ σπαθί, δὲν δύναμαι νὰ τὸ καταβιβάσω, διότι τὸ ἔχω ἀγορασμένον πρὸ τόσων χρόνων· τὴν χρυσὴν φούνταν ὅμως ὡς παράσημον βασιλικόν, μολονότι καὶ αὐτὴν ἔχω ἀγορασμένην, τὴν καταβιβάζω.

Καὶ οὕτω τὴν ἔρριψεν ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸ σαμπέκον. Ὄταν δὲ ἀκολούθως ἐπέστρεψεν ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὴν περιφέρειάν του κατὰ τὴν Πρέβεζαν, τὸν προσεκάλεσεν ὁ Παπαδόπουλος διὰ νὰ λάβῃ ὀπίσω καὶ κρεμάσῃ τὴν χρυσὴν φούνταν τοῦ σπαθιοῦ του· ἀλλ' οὗτος δὲν τὴν ἔλαβεν εἰπὼν:

— Πράγμα τὸ ὁποῖον ἐξουσιάζουν ἄλλοι, καὶ ὅταν θέλουν μοῦ τὸ κατεβάζουν, δὲν τὸ φορῶ εἰς τὸ ἐξῆς· τότε δὲ θέλει τὸ φορέσω, ὅταν μὲ ἀξιῶσῃ ὁ θεὸς νὰ ἰδῶ ἐλευθέραν τὴν πατρίδα μου, ὅτε ὑψηροστῶν δὲν θέλω τὸ κατεβάζει εὐκόλως καὶ ἀναιτίως.

Μειδιάσας ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησίν του διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς, ὡς χαρακτηριστικῆς Ἑλληνικῆς καρδίας, ἀπέλυσε τότε τὸν Κολοκοτρώνην ὁ Παπαδόπουλος. Ὁ δὲ Ἰγνατίος Ἄρτης καὶ ὁ Καποδίστριας τὸν προσεκάλεσαν καὶ ἔγιναν μὲ αὐτὸν ἀδελφο-

ποιτοί. «Ο Άρτης ἀκαλούθως εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολάς του ἐξηκολούθει νὰ τὸν ὀνομάζη ἀδελφοποιτὸν μέχρι τέλους».

(«Αἰὼν» 21 Μαρτίου 1843)

Ὅντας κουρσάρους μὲ τὸν καπετὰν Ἀλεξανδροῦ, εἰς τὸ μοί-
ρασμα τῶν λαφύρων ἔβαλε κατὰ μέρος κάτι ὄπλου τοῦ ἄρσεε.
Ὁ καπετὰν Ἀλεξανδροῦ τὸ ἐνόησε καὶ τοῦ εἶπε·

— Μὴ χαλᾶς τὴν τιμὴν, τὸ ἴσο τῆς τέχνης, θέλοντας προνόμια.
Τὸ διηγεῖτο ὁ ἴδιος. (Γ. Τ.)

Ἡ περικεφαλαία του

«...Ὅσοι εὐτύχησαν νὰ ἴδωσι τὸν ἐνδοξὸν ἀρχιστρατήγον Κολοκοτρώνην, ἐνθυμοῦνται βεβαίως ὅτι εἰς τὰς ἐπισημοτέρας τοῦ βίου του περιστάσεις ἐσεμνύνετο φέρων πολεμικὴν περικεφαλαίαν. Ἐὰν δὲ ἐρρίπτετε ἐν βλέμμα ἐπ' αὐτῆς, ἠθέλατε ἴδει μίαν ἐπιγραφὴν, τὴν λέξιν «Εἶθε». Γνωρίζετε τότε ἐχαράχθη ἐπὶ τῆς περικεφαλαίας τοῦ ἥρωος ἡ ἀρχαῖκὴ αὐτῆ ρῆσις; Δὲν ἐχαράχθη τὸ 1821, οὐδ' εἰς τὰς παροαμονάς τῆς ἐνδόξου ταύτης χρονολογίας. Ἐχαράχθη τὸ 1808. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκαίην ὁ στρατηγὸς ἦτον συνταγματάρχης τῶν Ἀγγλικῶν ὄπλων ἐν Ἐπιανήσῳ, καὶ εἶχε διαταχθῆ νὰ ὀργανίσῃ δύο συντάγματα ἐξ Ἑλλήνων πολεμιστῶν. Ἴνα συνδέσῃ δὲ τοὺς τότε μαχητὰς τῆς Ἑλλάδος μὲ ἓν αἶσθημα ἐθνικὸν καὶ δώσῃ πρὸς αὐτοὺς τὸ σύνθημα ἐνὸς μέλλοντος, ἔθηκεν ἐπὶ τῆς περικεφαλαίας αὐτῶν τὴν λέξιν «εἶθε» ἥτοι εἶθε φθάσοι ἡμέρα, καθ' ἣν νὰ ἀναγεννηθῆ ἡ Ἑλλάς! Εἰς τὰ συντάγματα δὲ ταῦτα διέπρεπεν ὁ ἀείμνηστος Κολοκοτρώνης, ὁ στρατηγὸς Νικητᾶς, ὁ πατὴρ τοῦ στρατηγοῦ Θ. Γρίβα, ὁ Τζαβέλας καὶ πολλοὶ ἄλλοι, διακριθέντες ἔπειτα εἰς τὰς ἡμέρας τῆς ἐθνικῆς πάλης».

(Πρακτικὰ τῆς Βουλῆς περιόδ. Β',
σύνεδ. Β', τόμ. 19, 1857-1858 σ. 1028).

Μὲ τὸν Καποδίστρια

Στὰ 1818 εἶχε ἔρθη ὁ Καποδίστριας ἀπὸ τῆ Ρωσσία στὴν Κέρκυρα. Στὸ σπῖτι τοῦ πατέρα του εἶχε τραπέζι σὲ πολλοὺς

καὶ στὸν Κολοκοτρώνην. Ἐκεῖ ποῦ ὁ ἴδιος ὁ Κολοκοτρώνης λιάνιζε τ' ἄρνι (φαίνεται θὰ ἦτανε Λαμπρῆ), τοῦ λέει ὁ Καποδίστριας·

— Φέτος ἐδῶ καὶ τοῦ χρόνου στὸ Μωριά...
Ὁ Κολοκοτρώνης τὸ φύλαξε αὐτὸ καλὰ στὸ νοῦ του. Ἄμα σηκώθηκε ἡ Ἐπανάσταση, ἔγραψε στὸν Καποδίστρια νὰρθῆ νὰ φᾶνε τ' ἄρνι.

(Ν. Σπηλιᾶδου ἀπομνημ. τόμ. Α', σ. 586).

Ἄπ' ἀγάπη

Εἰς τὴν νῆσον Ζάκυνθον, ὅταν ἀπέθανεν ἡ γυναῖκα του, εἰς τὸ μνημόσυνόν της ἐπῆγε εἰς τὸ κεφάλι του τὸν δίσκον μὲ τὰ κόλλυβα ἀπὸ τὸ σπῖτι τοῦ ἕως εἰς τὴν ἐκκλησίαν, σημεῖον τῆς ἀγάπης του. (Γ. Τ.)

Γιὰ φυσέκια

Νέος πολὺ, καὶ σπουδαστὴς τῆς μαθηματικῆς ὁ κύριος Σ. Π. (συσχολίτης τὸν ἦτον καὶ ὁ μακαρίτης Πάνος Κολοκοτρώνης) ἐνθυμεῖται, ὅτι ἐπῆγε ὁ τότε μαγίστρος Κολοκοτρώνης πρὸς γαι-
ρεισμὸν τοῦ ἀξιοτιμίμου διδασκάλου Νικολάου Καλύβα, ἐκάθισε καὶ ἀκροᾶζετο τὴν παράδοσιν.

— Ἴτι εἶναι τοῦτα, λέγει μὲ μιᾶς, ποῦ διδάσκεις τὰ παιδιὰ τώρα — τοῦτο νὰ τὰ φωτίσης!

Καὶ ἐχύθη μὲ γελοῦμενο πρόσωπο νὰ σχίσῃ ἓνα Βόλφιον ἐν φύλλο, μεγάλου βιβλίου, νὰ δείξῃ πῶς φτειάνουν τὰ φυσέκια.

Ὁ διδάσκαλος, διὰ νὰ σώσῃ τὸν Γερμανὸν φιλόσοφον, ἔπεσε μὲ τὰ στήθη του εἰς τὸ ἰπ folio. Τὰ παιδιὰ ἐγελοῦσαν καὶ ἐκεῖνα, ὡς εἶδαν πιασμένους καθηγητὴν καὶ γέρο Κολοκοτρώνην, ὁ ἓνας νὰ φυλάξῃ τὸ βιβλίον του, ὁ ἄλλος νὰ τὸ κάμῃ φυσέκια.

Ὁ λατρὸς Καλύβας ἦτον θερμὸς ἑταιριστῆς καὶ αἱ κίνδυνου τοῦ ἰπ folio τὸν χειμῶνα τοῦ ἔτους 1820. (Γ. Τ.)

Ἄφωρεσμένος

Ἐδιάβαζεν ὁ Κολοκοτρώνης, ὄντας εἰς Ζάκυνθον, τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν ἔκδοσιν τὴν ἀγγλικὴν, τὴν ἐμποδισμένην ἀπὸ τὴν Ἑκκλησίαν. Ἐτυχε παρὸν ὁ Δικαῖος Φλέσσας, τότε νέος καὶ ἀναγνώστης. «Μὴν διαβάξῃς, τοῦ λέγει, δὲν πρέπει, ἔχει ἀφορισμὸν

ὁ Πατριάρχης ἐσὺ τοῦ διαβάξεις εἶσαι καταραμένος, ὠροισμένος ἀπὸ τὸν Θεόν, τοῦ τὸ δευτεροεῖπε. Ἄναγεν ὁ Γέρος σου ἀρπάξει τὸν Δικαῖον ἀπὸ τὰ μαῖρα περίσσια μαλλιά του, τὸν βάνει κάτω, καὶ ἐτρόμαξαν οἱ φίλοι νὰ τὸν γλυτώσουν ἀπὸ τὰ χέρια του.

Ὁ Κολοκοτρώνης, μοῦ φαίνεται, ἐνθυμήθη τὸ πατριαρχικό ἀφοριστικὸ τοῦ ἔτους 1804, μετὰ τὸ ὁποῖον βέβαια δὲν ἦτον εἰς ἀρμονίαν. Ὁ νέος ἀναγνώστης ἔσφουεν ἀθέλητα τὸ δοξάρι του σὲ χορδὴν μεστήν ἀπὸ παλαιαῖς λύλαις τῆς καρδιάς του· οἱ δοξουριαῖς τοῦ ἐπόμεσαν, διότι ἐνθυμήθη τὸ αἷμα τῶν συντρόφων καὶ τὸ πατριόδικον Συνοδικόν. Καὶ ἴσως ἀκόμη αὐτὰ τοῦ ἐβασάνιζαν τὸν νοῦν, ὅταν 30 ἔτη ἔπειτα εἰς τὸ φαινότερον φῶς τῆς ἐλευθερίας, ἀπὸ τὸν ἄμβωνα τοῦ Δημοσθένους, μετὰ δύναμιν ἢ ὀργὴν δημοσθενικήν ἐδημοσίευσεν τὴν τρομερὰν ἀπόφασιν· «Αὐτὸς (ὁ Πατριάρχης) ἔκανε ὅ,τι τοῦ ἔλεγεν ὁ Σουλτάνος».

(Γ. Τ.)

Καὶ χασάπης

Ὁ Κολοκοτρώνης μένοντας στὴ Ζάκυθο πρὶν ἀπὸ τὸ Εἰκοσιένα ἔκαμε κάποτε τὸν κρεοπώλη (he had exercised with success the trade of a butcher).

(A visit to Greece in 1823 and 1824, by George Saddington 2 ed. London, 1825, σελ. 123).

Τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπογραφή

— Ὁ Θεός, ἔλεγε, ἔδωσε τὴν ὑπογραφή του διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος, δὲν τὴν παίρνει πίσω.

(Γ. Τ.)

Ἡ νὰ λευτερωθοῦμε ἢ νὰ χαθῆτε

Γέλωτα ἄσβεστον τοῦ ἐπροξενούσεν ἡ ἐνθύμησις τῆς ἐπιστολῆς φίλου τινὸς ὅστις τοῦ ἔγραφεν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην:

— Ἡ νὰ ἐλευθερωθοῦμεν, ἢ νὰ χαθῆτε.

(Γ. Τ.)

Στὸ Μωρεῖα— Ἀρχὴ τοῦ 1821

Ὁ Κολοκοτρώνης πρωτοπάτησε τὸ πόδι του στὴ Μάνη, ἀρχίζοντας ἡ Ἐπανάσταση. Ἀπὸ κεῖ τράβηξε μετὰ Μανιάτες καὶ Μεσσηνίους γιὰ τὴν Τριπολιτσά, μετὰ σκοπὸν νὰ τὴν πολιορκήσῃ. Στὸ

δρόμο, μετὰ τὸ πρῶτον τουφέκι ποῦ κάμανε μετὰ τοὺς Τούρκους, ὁ κόσμος ἄμαχος καὶ ἄπειρος φοβήθηκα καὶ σκόρπησε. Οἱ ἄλλοι καπεταναῖοι εἶπανε στὸν Κολοκοτρώνη:

— Τί θὰ κάμουμε πλεῖα ἐδῶ; Νὰ πάμε κατὰ τὸ Λοντάρη, νὰ δοῦμε τί γίνεται καὶ ἐκεῖνος ὁ κόσμος.

— Ἐγὼ δὲν πάω πουθενά! εἶπε ὁ Κολοκοτρώνης. Ἄν θέλετε οἱ τραβᾶτε. Ἐγὼ θὰ μείνω ἔδῳ, νὰ με φᾶνε τὰ πουλιά τῆς πατρίδας μου, ποῦ με ἔφερον.

Καθίσε μονάχος του συλλογισμένος σὲ μιὰ πέτρα, καὶ τοὺς ἔβλεπε νὰ φεύγουν. Ὑστερα σηκώθηκε καὶ μπῆκε σὲ μιὰν ἐκκλησιὰ τῆς Παναγίας, κοντὰ στὸ δρόμο, καὶ προσευκλήθηκε.

— Παναγία μου, εἶπε, βόηθα τοὺς χριστιανοὺς νὰ κάμουμε καρδιά νὰ πολεμήσουν!

(Ὁ Γέρον Κολοκοτρώνης 1831, σ. 62.

Φιλήμωνος Δοκίμιον ἱστορικὸν τόμ. Γ', 1860, σελ. 149).

Βρὲ Τούρκοι θλιμμένοι!

Κοντὰ στὴν Ἀλωνίσταινα, στὴν ἀρχὴ τοῦ Εἰκοσιένα, ἐνῶ οἱ ἄμαθοι ἀκόμη στὸν πόλεμον χωριάτες τὸ βάλανε στὰ πόδια, χωρὶς νὰ ρίξουνε τουφέκι, ὁ Κολοκοτρώνης γύρισε κατὰ τοὺς Τούρκους ἀπὸ ἓνα βράχο καὶ τοὺς φώναξε μετὰ τὴ φωνὴν τοῦ τῆ βροντερῆ:

— Βρὲ Τούρκοι θλιμμένοι, τί ἐλπίζετε; Πηγαίνετε, πηγαίνετε, καὶ γλήγορα θὰ οἶς χαιρετήσουμε μετὰ τὴν Τριπολιτσά σας!

(Α. Φραντζῆ Ἱστορία τῆς ἀναγεν. Ἑλλάδος 1839, τόμ. Β', σ. 5).

Πέρδικες—Κουροῦνες

Μιὰ μέρα ὁ Κολοκοτρώνης θύμωσε μ' ἓνα στρατιώτη Καρυτινόν, ἀντιπρὸς του μάλιστα, ποῦ εἶχε ἔρθῃ ἀπ' τὴν Ἀνατολὴ καὶ ἦταν ἄμαθος, τέλεια, ἀπὸ πόλεμον.

— Ἀναθεμά σε, Ἀνατολή, εἶπε, σοῦ στέλνουμε πέρδικες καὶ μῖς γυρίζεις κουροῦνες.

(Περσὸς. «Ἐβδομάς» 1886, σελ. 336, ὑπὸ Φωτάκου).

Στρατιωτικὰ γυμνάσια

Στὸ Χρυσοβίτσι, πρὶν ἀρχίσῃ ἡ πολιορκία τῆς Τριπολιτσᾶς,

ὁ Κολοκοτρώνης μάζευε τοὺς στρατιῶτες στὸν κάμπο, τοὺς ἔκανε ἀριθμῆση, τοὺς μάθαινε λίγες κινήσεις μὲ τὸ τουφέκι καὶ βηματισμοὺς σὲ δυὸ στοίχους, τοὺς ἔκανε νὰ λύνουν τοὺς ζυγούς κ' ὕστερα τοὺς φώναζε σὺνάξη. Τάξερε αὐτὰ ἀπὸ τὰ Ἐφτάνησα, ποῦχε ὑπηρετήσῃ ταγματάρχης στὴν Ἀγγλικὴ διοίκηση.

Μιὰ μέρα ἔπιασε μιὰ βάρδια νὰ κοιμᾶται. Τὴν πῆρε, ἔκαμε τετράγωνο, τὴν ἔβαλε στὴ μέση, κ' ἔκαμε μάθημα περὶ σκοποῦ.

Ἔστερα ρώτησε τὸ τετράγωνο·

— Ἔσεῖς ἔχετε σκυλιὰ στὰ πρόβατά σας, ἂν δὲ φυλάνε, κί ὁ λύκος σᾶς τρώῃ τὰ πρόβατα, τί τοὺς κάνετε;

— Τοὺς σκοτώνουμε! εἶπαν οἱ στρατιῶτες.

— Γιὰ πρώτη φορὰ, εἶπε ὁ Κολοκοτρώνης, νὰ μὴν τοὺς σκοτώσουμε, ἀλλὰ θὰ περάσετε ὅλοι καὶ θὰ τοὺς φτύσετε στὰ μοῦτρα.
(Φωτάκου Ἀπομνημ. 1858, σελ. 57).

Ἡ σκλάβιά

Μιὰ γυναῖκα, κάποτε, κάποια χάρη τοῦ ζητοῦσε.

— Ἀφέντη μου, τοῦλεγε, κάμε μου αὐτὸ τὸ καλὸ, καὶ σκλάβια σου νὰ γίνω!

— Σκλάβια μου! Τί λές, μωρὴ ζουρλή! Γιὰ τὴ λευτεριά πολεμάμε, καὶ θέλεις νὰ γίνης σκλάβια μου!

(Voutier ἀνωτ. σ. 266).

Μαντεία

Στὴν ἀρχὴ τοῦ Εἰκοσιένα μόλις εἶχε ἀρχίσῃ ἡ Ἐπανάσταση, ὁ Κολοκοτρώνης βρισκότανε κοντὰ σ' ἓνα χωριὸ Σάλτσι κ' ἔτρωγε. Κυτάζει τὴν πλάτη τ' ἀρνιοῦ καὶ βάζει μιὰ φωνή·

— Αἶ, τώραδὰ γινόμεστε νοικοκυραῖοι!

Ἄξαφνα φάνηκε καπνὸς ἀπὸ τὸ Σάλτσι. Οἱ Τοῦρκοι καίγαν τὸ χωριό.

Οἱ χριστιανοὶ βλέποντας τὸν καπνὸ φοβηθῆκαν καὶ τὸ βάλανε στὰ πόδια. Οἱ Τοῦρκοι πλακῶναν. Ὁ Κολοκοτρώνης βρέθηκε σὲ λίγο μοναχὸς· καμιὰ πενηνταριά καβαλλαράοι, ποῦ τρέχανε μπροστά, θὰ τὸν προφτάναν καὶ θὰ τὸν πιάνανε ζωντανό. Καὶ φοροῦσε ἀκόμα τὴν ἀγγλικὴ στολὴ καὶ τὴν κόκκινη περικεφαλαία, (γιατὶ ὑπηρετοῦσε ταγματάρχης στὰ Ἐφτάνησα μὲ τοὺς Ἀγγλους). Κατὰ καλὴ του τύχη βλέπει ἐκεῖ κοντὰ ἓνα τσοπα-

νάκι· ἀρπάζει τὸ καποτάκι του, τὸ φορεῖ, κρύβει τὴν περικεφαλαία καὶ χώνεται σὲ κάτι χαμόκλαδα. Οἱ Τοῦρκοι περῶσανε χωρὶς νὰ το νέδουνε. Πῆρε μιὰ ρεματιὰ ὕστερα καὶ γλύτωσε.

(Ν. Σπηλιᾶδου Ἀπομνημ. τόμ. Α', σελ. 69).

Ἡ ἀγιάσου

Στὴν ἀρχὴ τῆς Ἐπανάστασης ἐκεῖ ποῦ, μιὰ μέρα, μπῆκαν οἱ ἐπαναστάτες στὸ χωριὸ Βαλιτέτσι, ἔρημο ἀπὸ κατοίκους ζωντανούς, βρήκανε καμπόσους ἀπ' αὐτοὺς σκοτωμένους. Ἀσυνείθιστοι καθὼς ἦταν ἀπὸ τοῦ πολέμου τὰ κακά, κτηρινίσαν ἀπ' τὸ φόβον τοὺς καὶ δὲν πηγαίνανε σιμὰ στοὺς νεκρούς. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως ἔβαλε καὶ μαζέψαν τὰ κομμάτια τοὺς καὶ τὰ φύλαξε κ' εἶπεν·

— Αὐτοὶ εἶν' ἄγιοι, θὰ πᾶνε στὸν παράδεισον σὰ μάρτυρες.

Τότε ζυγώσαν οἱ στρατιῶτες καὶ τοὺς θάψανε.
(Φωτάκου Ἀπομνημ. 1858, σελ. 47).

Τὰ πηρούνια καὶ τὰ μαχαίρια

«Εἰς τὸ 1821 Ἰουλίου 20 συνέτρωγαν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τοὺς ἴσκιους τῶν δένδρων τοῦ Ἄστρους τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ὅπου ὁ Ὑψηλάντης εἶχε φθάσῃ. Γίδα ψητὴ στρωμένη εἰς φύλλα, ἀσπὶ μὲ ρετσινόκρασο, μισὸ φλασπὶ διὰ ποτῆρι καὶ ψωμὶ ὄχι πρώτης ποιότητος, ἦτον ἡ ἐτοιμασία τοῦ γεύματος. Ὅταν ἐκάθισαν, κόβοντας ὁ Κολοκοτρώνης τὸ ψητὸ μὲ τὰ χέρια του, εἶπεν εἰς τὸν Ὑψηλάντην·

— Αὐτὰ εἶναι τὰ χρυσὰ πηρούνια καὶ τὰ χρυσὰ μαχαίρια τῆς Ἑλλάδος, καὶ αὐτὸ τὸ ρετσινόκρασο τὰ πολύμημα κρασιά της.

Ἄρσεν εἰς τὸν φιλόπατριν Ὑψηλάντην τὸ γεῦμα τοῦ Κολοκοτρώνη, ἐπειδὴ ἐνόησε τὸ πνεῦμά του. Ἦθελε νὰ τὸν προλάβῃ ὁ Κολοκοτρώνης μὲ μάθημα, αὐτὸν ἀναθρεμμένον μὲ ὅλην τὴν πολυτέλειαν τῆς εὐζωΐας, καὶ νὰ τοῦ εἰκονίσῃ τὰς δεινοπαθείας τοῦ Ἑλληνικοῦ πολέμου, ἀλλὰ συνάμα καὶ ὅτι μὲ τὰ μέσα τοῦ τόπου, ἂν καὶ ἀτελεῖ, πρέπει νὰ γενναιοψυχούν εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ νὰ πολεμήσουν τὸν ἐχθρόν». (Γ. Τ.)

Γιὰ τὴν ἄγια Λευτεριά

Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1821 στὰ Τρίκορφα, ὄξω ἀπὸ τὴν Τριπο-

λιτσά, πού την πολιορκούσαν οι Έλληνες, παρουσιάστηκε πρωτ' πρωτ' ένας χριστιανός μισόγυμνος στον Κολοκοτρώνη και του λέει :

— Πού είναι, Καπετάνε, αυτή η άγια Λευτεριά, πού κάθε τόσο μ'ας κοπανάτε ; Θέλω να την προσκυνήσω και να δοξάσω το Θεό, πού μ'ας τη χάρισε. Ήμουνα κλεισμένος στην Τριπολιτσά κ' εγώ η γυναίκα μου πέθανε από λοιμική, ένα παιδί μου και δυό κορίτσια μου πεθάναν απ' την πείνα. Έκατόν τριάντα γρόσια είχα, μου τ'α πήρε ο Άρβανίτης για να με βοηθήσει να γλυτώσω. Τέλος γλύτωσα ! Μιά καπότα μου μινε, στο δρόμο με πιάσανε δυό παληκάρια δικά σου, μου την πήρανε κ' αυτόνη ! Τώρα είμαι κ' αλήθεια ελεύθερος ! Ζήτη το λοιπόν η άγια Λευτεριά. « Δόξα νάχη τ' όνομά της !

Κόκκαλο ο Κολοκοτρώνης ! Βρήκε το μάστορή του. Κάτι θα μπορούσε να του πη, μα έβλεπε πώς είχε δίκιο ο άνθρωπος.

Έχασε την καπότα του για τη λευτεριά. Και δε συλλογιζόταν πούχασε γυναίκα και παιδιά απ' τους Τούρκους.

(Πρακτικά της Βουλής, περιόδ. Γ', σύνδ. β', τόμος 29, 1852, σ. 365).

Όρνια είναι, βρέ όρνιο

Είς την πολιορκίαν της Τριπολιτσάς ένας αξιωματικός του (ο Φωτάκος ο ύπασπιστής του) του λέγει φοβισμένος, του έδειχνε και το μέρος, ότι βλέπει στρατεύμα άραδιασμένο, τί στρατεύμα είναι, ύποπτο, τάχα φιλέλληνες τακτικοί η Τούρκοι ;

Τηράει καλά ο Στρατηγός, έπειτα λέγει του αξιωματικού.

— Όρνια είναι, βρέ όρνιο, αφού έφιλεύτηκαν τον Χατζή Κουλελέ άναπαύονται άραδιασμένα, ως είναι το συνήθειο τους, να τον χωνεύσουν.

Ο Χατζή Κουλελές Τούρκος πολεμικός σκοτωμένος. (Γ. Τ.)

Τό παρατηρητικό του

Παράγγειλε στον ίδιο να πάη να κατασκοπέψη κατά τον Αι— Σώστη το χωριό.

— Να π'ας τριγύρω και ξεμακρα, είπε, να μη σε τρώη το βόλι. Πρόσεξε στο δρόμο τα μικροπούλια, αν τα σηκώνης και περνάν άπάνω απ' το χωριό, η κάθωνται μέσα άφοβα, τότε δεν είναι Τούρκοι μέσα. Αν τα ιδής όμως να γυρίζουν πίσω φοβισμένα

και να κάνουν ξαφνιασμένους γύρους, τότε είναι Τούρκοι στο χωριό !

(Φωτάκου Άπομνημ. 1858, σ. 97).

Όβριός κ' άρματα

Άνάμεσα στους Τούρκους, πού βγήκαν από την Τριπολιτσά και πήγανε στον Κολοκοτρώνη για την παράδοση, ήτανε κ' ένας Έβραϊός, ο πλουσιότερος της χώρας φορούσε στη μέση ένα ζευγάρι πιστόλες χρυσές δικιμαντοστόλιστες. Το μάτι του Κολοκοτρώνη άρπαξε αυτό το παράξενο.

— Μπά ! είπε, Όβριός κ' άρματομένος δε γίνεται ! Του πήρε τα πιστόλια και τάχως στο σελάχι του.

(S. Howe, An hist. Sketch of the Greek Revol. 1828, σελ. 61).

Για τη μπέσα

Άμα μπήκαν οι Χριστιανοί στην Τριπολιτσά (21 Σεπτ. 1821) κάτι Άρβανίτες είχαν κλειστή στο Σαράι του Πασά και δεν παραδινότανε. Ζητούσαν τον Κολοκοτρώνη, πούχε δώσει τη μπέσα στους άρχηγούς τους να μην πειραχτούν. Πήγε ο Κολοκοτρώνης, αλλά δεν έτυχε κανένας απ' αυτούς να τονε γνωρίξη. Ο Κολοκοτρώνης τους έλεγε.

— Μα το Θεό, μα τα τέσσερα κιτάπια του Θεού (Βαγγέλια), μα τον προφήτη το Χασρέτ Ίσα (Ίησού Χριστό) εγώ είμαι ο Κολοκοτρώνης ! Δεν πιστεύετε ; Το κήριμα στο λαιμό σας ! Δε θα είμ' εγώ πού πάτησα τη μπέσα !

Υστερα οι στρατιώτες βάλανε φωτιά και τους κάψανε.

(Φωτάκου Άπομνημ. 1858, σ. 131).

Της πατρίδας η πληρωμή

Έπήγαινα (διηγείται ο Ίδιος) εις την τέντα μου κ' έτρωγα λίγο ψωμί, μου είπε (κάποιος φίλος του)

— Αίντε Κολοκοτρώνη, παιδεύσου, παιδεύσου και η πατρίς σου θέλει σε άνταμείψει.

Εγώ του άποκριθήκα ότι :

— Εμένα η πατρίς θα πρωτοεξορίση.

Και ἡ τύχη τὸ ἔφερε και ἀλήθευσα.

(Ὁ «Γέρον Κολοκοτρώνης» σ. 84).

Τρεῖς λαγοὶ

Ὅταν ἐκίνησα διὰ νὰ ὑπάγω εἰς τὸ Βαλτέτζι, εἰς τὸν δρόμον ἐβγήκαν τρεῖς λαγοὶ και τοὺς ἔπιασαν ζωντανούς οἱ Ἕλληνες τότε τοὺς εἶπα ὅτι

— Ἡ νίκη, παιδιά, εἶναι δική μας.

Εἶχαν πρόληψη οἱ Ἕλληνες, ὅταν ἐβλεπαν λαγούς και ἐπερνοῦσαν ἀπὸ τὸ στρατόπεδο και δὲν τοὺς ἐσκότωναν ἢ δὲν τοὺς ἔπιαναν, ἢ καρδιά τῶν Ἑλλήνων ἐκρῦνε ὅτι θὰ χάσουν τὸν πόλεμο.

(Ὁ «Γέρον Κολοκοτρώνης» σ. 83)

Ταπεινώση

Τῆς τελευταῖες μέρες πρὶν πέση ἡ Τριπολιτσά Τούρκοι ἀπὸ μέσα κ' Ἕλληνες ἀπόξω σμίγανε συχνά και τὰ λέγανε. Οἱ Τούρκοι μὲ δῶρα ἀκριβὰ και μ' ἄρματα κυτάζανε νὰ μαλακώσουν τὸ ραγιά, ποῦ σὲ λίγο θὰ πέφτανε στὰ χέρια του. Ἐπίσημοι μάλιστα Τούρκοι ἀνταμώνανε μὲ παλιούς φίλους ἢ γνώριμους χριστιανούς. Ἔτσι πηγαίγανε πολλοὶ και στὸν Κολοκοτρώνη. Ἀπὸ αὐτοὺς τοῦ παρουσιαστήκανε ταπεινοὶ μιὰ μέρα, και σκύψανε νὰ φιλήσουνε τὸ χῶμα κατὰ τὴ συνήθεια τους τὴν ἀνατολίτικη.

— Τί κάνετε αὐτοῦ; τοὺς φώναξε ὁ Κολοκοτρώνης. Αὐτὰ τὰ καμώματα φυλάχτε τα γιὰ τοὺς πασάδες σας! Κυτᾶτε με ἴσα και κρίνετε!

Οἱ Τούρκοι ἀπιθῶσαν καταγῆς τὰ πολύτιμά τους δῶρα.

— Κυτᾶτε τα τὰ ζωντόβολα! φώναξε ὁ Κολοκοτρώνης. Και ξουρίζουν τὰ γένεια τους κίλλα! Τί ἐλπίδα ἔχετε, βρὲ Τούρκοι, μὲ τὰ πεσκέσια σας; Ἐδῶ δὲν εἶναι τώρα Κλεφτουριά! Ἐδῶ εἶναι γιὰ μιλλιούνια ψυχῆς ποῦ πολεμᾶμε! Γι' αὐτούς και γιὰ τὴ μοῖρα τὴ δική τους κρινόμαστε. Πάρτε πίσω τὰ χαρίσματά σας! Μ' ἀρέσουν τὰ γρόσια, δὲν τὸ κρύβω, μὰ θέλω νὰ τὰ πάρω μὲ τὸ σπαθὶ μου! Και νὰ μὲ καρτεράτε στήν Τριπολιτσά!

(Voutiez ἀνωτ. σελ. 88)

Συχώρσε ἕναν ἐπίσημο Ἀρβανίτη ποῦ στὸ χαλασμό τῶν Κολοκοτρωναίων πρὶν ἀπὸ τὸ Εἰκοσιένα, ἦταν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τούρ-

κων. Ὅταν, στὰ 1821, λίγο πρὶν παραδοθῆ ἡ Τριπολιτσά, εἰ κλεισμένοι μαζί μὲ τοὺς ἄλλους Τούρκους Ἀρβανίτες κάμανε συνθήκη χωριστὴ μὲ τὸν Κολοκοτρώνη γιὰ νὰ βγοῦν και νὰ φύγουν ἀπεύραχτοι, οἱ ἴδιοι Ἀρβανίτες πιάσαν ἐκεῖνον, ποῦ πρωτοστάτησε τῶν Κολοκοτρωναίων τὸ χαλασμό, (γιατὶ ἦτανε πολὺ γνωστὸ τὸ κατόρθωμά του) και τὸν παραδῶσανε στὸν Κολοκοτρώνη νὰ τὸν κάμῃ ὅτι θέλῃ. Αὐτὸς ὁμως τὸν ἀπόλυσε.

— Ἐγὼ ἔκαμα τὸ **σάξιμο** (συνθήκη) μ' ὅλους ἔσαῶ μαζί, λοιπὸν εἶναι κι' αὐτοῦνος μέσα, και θάρθῃ μαζί σας.

(Κ. Οικονόμου τοῦ ἐξ Οἴκον. λόγος ἐπιτάφιος εἰς θ. Κολοκ. σελ. 25).

Ὁ θάνατος τοῦ πλατάνου

Ὅταν ἐμβῆκα εἰς τὴν Τριπολιτσά μοῦ ἔδειξαν εἰς τὸ παζάρι τὸν πλατάνο ὅπου ἐκρέμαγαν τοὺς Ἕλληνας και εἶπα

— Αἶντε, πόσοι ἀπὸ τὸ σόγι μου και ἀπὸ τὸ ἔθνος μου ἐκρεμάσθησαν ἐκεῖ.

Και ἔδιεταξα και τὸν ἔκοψαν.

(«Ὁ Γέρον Κολοκοτρώνης» σ. 83).

Πέρδικες Μωραϊτικες

Στὰ 1822, λίγο πρὶν φτάσῃ ὁ Δράμαλης στὸ Μωριά, ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε λύση τὴν πολιορκία τῆς Πάτρας, και τραβοῦσε γιὰ τὴν Τριπολιτσά. Στὸν Πύργο ἀνταμώθηκε μ' ἕνα δεσπότη, τὸν πρόφην Λαρίσσης, και τὸν μάλλωσε ὁ σεβασμιώτατος γιὰ τῆς Πάτρας τὸ κάμωμα. Ὁ Κολοκοτρώνης τονὲ ρώτησε ἀπὸ ποῦ εἶναι.

— Ἀπ' τὴ Δημητσάνα, εἶπε ὁ δεσπότης, ἀλλὰ μεγάλωσα στήν Ἀνατολή.

— Γνωρίζεις, Πανιερώτατε, κάτι πουλιὰ ποῦ τὰ λένε πέρδικες και κελαιδοῦνε πολὺ νόστιμα;

— Μάλιστα, εἶπε ὁ δεσπότης, ἔχουν και καλὸ φαί.

— Εἶναι τέτοια πουλιὰ στήν Ἀνατολή;

— Εἶναι, ἀλλὰ δὲν κελαιδοῦνε σὰν τῆς πέρδικες τῆς Μωραϊτικες.

— Ἐξέρεις γιατί; Γιατὶ δὲν πίνουνε τὸ ἴδιο νερὸ τὸ Μωραϊτικο. Νὰ καθίσῃς λοιπὸν κ' ἡ Πανιερότη σου νὰ πηῆς νερὸ Μωραϊτικο, και τότε θὰ μάθῃς νὰ κελαιδῆς ἄλλοιῶτικα. Δὸ μου τὴν εὐχὴ σου, και σὰν ἀνταμώσουμε τὰ ξαναλέμε...

(Φωτάκου Ἀπομνημ. 1858, σ. 174).

Τὸ μάθημα τοῦ φίλου

Στὰ 1822 ἔφτασε στὴν Κόρθο, καθέδρα τῆς Κυβέρνησης, ὁ Μάρκος Μπότσαρης. Ἦρθε νὰ ζητήσει βοήθεια γιὰ τὸ Σουλι, νὰ φροντίσῃ καὶ γιὰ τὴν ἀνταλλαγὴ τοῦ ἀδερφοῦ του Κώστα καὶ ἄλλων Σουλιωτῶν, ποὺ ἦταν ὄμηροι (τουρ. ρεζίια) στὸν Ἀλή-πασα, κ' ὕστερα πέσανε στὰ χέρια τοῦ Χουρσίτ. Οἱ Ἕλληνες τοῦ Μωριᾶ κρατοῦσαν τὰ χαρῆμα τοῦ Χουρσίτ αἰχμάλωτα, κ' ἔτσι ἡ ἀνταλλαγὴ ἦταν εὐκόλη.

Ἀπλᾶ ντυμένος, μὲ τὴ γαλάζια του τὴ φέρμελη, τὴ λευκὴ σου-λώτικη γλοκάτα του καὶ στὴ μέση μιὰ ξύλινη πιστόλα, μοναχὸς του, χωρὶς τὴ συνειδησιμένη οὐρὰ ἀπὸ παληκάρια, πρῶτα πῆγε στὸν Κολοκοτρώνη, τὸν παλιὸ του ἀδερφοποιτὸ ἀπὸ τὰ Ἐφτάνησα, νὰ τὸν χαιρετήσῃ.

Ὁ Κολοκοτρώνης παρουσιάστηκε μπροστὰ του ντυμένος ἀρ-χοντικά, τὸ φέσι του δεμένο μὲ πολύτιμη μεταξωτὴ σερβέτα, κατὰ τὸ συνήθειο τὸ τουρκικὸ, καὶ μ' ἓνα γιαταγάνι ποῦ ἄτραφετε στὰ χρυσὰ στολίδια (ὅλα αὐτὰ, βέβαια, λάφυρα ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά). Βλέποντας ὅμως πῶς ἡ φορεσιὰ του ἦ μεγαλόπρεπη ἄσκημα πῆ-γαινε μπροστὰ στὴ φορεσιὰ τοῦ περιφημοῦ Σουλιώτη, ποῦχε στολίδια μοναχὰ τῆς δόξης του, στενοχωρήθηκε, μίλησε λίγο μὲ τὸ φίλο του καὶ τραβήχτηκε.

Τὴν ἄλλη μέρα παρουσιάστηκε στὸ Μάρκο ντυμένος Κλέφτικα μὲ τὸ τριμμένο του φεσάκι, τὴ φουστανέλλα τὴν τρυπημένη ἀπὸ τὰ βόλια, τὴν παλιά του πάλα καὶ τὸ φτωχικὸ τὸ φουσεκλίκι του (παλάσκα). Βλέποντάς τον ὁ Μάρκος σηκώθηκε καὶ τοῦδωσε τὸ χέρι.

— Νά, ἔτσι ντύνονται τὰ παληκάρια! εἶπε ὁ Μάρκος.
(A. Soutso Hist. de la Révol. grecque, Paris, 1829, σελ. 183).

Ἡ ρητορικὴ του

«Ἐνας παπᾶς ἀσπρογένης εἰς τὸ Σαραβάλι (1844) δείχνον-τας μὲ τὸ δάχτυλό του, μᾶς ἔλεγε (ἦμεθα διάφοροι φίλοι)»

— Ἐκεῖ ἔβγανε ὁ Γέρο Κολοκοτρώνης κάτι λόγους, ὅπου ἔκαναν τρομάρα.

«Καὶ ὁ Κ. Α. Λουκόπουλος μοῦ ἐξήγησε πολλάκις τὴν με-γάλην ἐντύπωσιν ὅπου τοῦ ἔκαμεν ὁ Κολοκοτρώνης ὀρθὸς εἰς μίαν πέτραν, βάνοντας λόγον πρὸς ἐμψύχωσιν τότε εἰς τὴν εἰσβολὴν

τοῦ Δράμαλη. Ἄν δὲν λανθάνωμαι, μοῦ ἔχει εἰπῆ ὅτι, ἀφοῦ ἄκουσε τὴν ὁμιλίαν τοῦ Γέρου ἐπρόσφερε τοὺς 1200 μαχμουτιέδες.

«Ὅταν κατὰ πρώτην φορὰν συναπαντήθη ὁ Α. Ζαΐμης μὲ τὸν Κολοκοτρώνη, τόσον ἐγλυκάνθη καὶ αἰχμαλωτίσθη ἀπὸ τὴν ὁμιλίαν του, ὅπου ἐκήρυττε νὰ τὸν κάμουν στρατάρχην ἀνεξέτα-στον κτλ.»
(Γ. Τ.)

Τὸ λάδι τοῦ νουνοῦ

Στὴν εἰσβολὴ τοῦ Δράμαλη ὁ Κολοκοτρώνης πολεμοῦσε νὰ δώσῃ καρδιά στὸν τρομασμένον κόσμον καὶ νὰ στρατολογήσῃ. Μά-ζευε λοιπὸν τὸ λαὸ ἔξω ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά, κ' ἔβγαλε λόγους φλο-γερούς, ὕστερα ξεκίνοῦσε τὰ σώματα ποῦ σχηματίζε. Τὰ παλη-κάρια στὸ δρόμο τραγουδοῦσαν τοῦ Διάκου τὸ τραγοῦδι, «Τρία πουλάκια κάθονται κλπ».

Τέλος κίνησε καὶ ὁ ἴδιος μὲ λίγους ἀπὸ πίσω. Στὸ δρόμον ἀπάντησε τὸ Ρήγα Παλαμῆδη, εἰρηρικὸν ἄνθρωπον, ἀπ' ἀρχοντικὸ σπίτι τῆς Τριπολιτσᾶς. Ὁ Ρήγας, ἂν καὶ πολιτικὸς, εἶχε σταλθῆ ἀπὸ τὴ Γερουσία μὲ σῶμα στρατιωτικὸ νὰ φυλάγῃ τὰ στενὰ τοῦ Ἰσθμοῦ. Καθὼς φάνηκε λοιπὸν ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Δράμαλη, μυρμήγκι Τοῦρκοι, σκόρπισε τὸ σῶμα τοῦ Ρήγα.

Μόλις τὸν εἶδε, ἀγρίεψε ὁ Κολοκοτρώνης.

— Φοβήθηκες! τοῦ εἶπε, καὶ φοβίζεις καὶ τὸν κόσμον. Στὸ δρό-μο σπέρνεις λόγια πῶς μᾶς πλάκωσε ἡ Τουρκία, καὶ κατατρομάζεις τὸ λαόν. Δὲν ἔχω μιὰ μπουτίλια λάδι νὰ σοῦ δώσω (ὁ πατέρας τοῦ Ρήγα Παλαμῆδη εἶχε βαπτίσῃ τὸν Κολοκοτρώνη, ἄρχοντας τρανὸς τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ Μωραγιάννης, πρὶν ἀπὸ τὸ 1821, ποῦ τοῦκοψε τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ Μωραγιάννης, πρὶν ἀπὸ τὸ 1821, ποῦ τοῦκοψε ὕστερα ὁ Πασᾶς τὸ κεφάλι). Σῦρε, καὶ μὴν κακολογᾶς πῶς χά-θηκε τὸ στράτεμά σου... ἀφοῦ δὲ στάθηκες νὰ πολεμήσῃς!

Ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὴ μπουτίλια τὸ λάδι ἤθελε νὰ πῆ πῶς, ἀναδεχτὸς αὐτοῦ τοῦ πατέρα τοῦ Ρήγα, δὲ μπορούσε νὰ τοῦ κάμῃ κακό, νὰ πατήσῃ τὸ λάδι.
(N. Σπηλιᾶδου Ἀπομνημ. τόμ. Α', σελ. 401).

Στὰ Δερβενάκια

Ἐνῶ ὁ Δράμαλης ἦταν ἀκόμα στὸν κάμπο τοῦ Ἀναπλιοῦ, ὁ Κολοκοτρώνης ἔφτασε ἓνα βράδυ στὸν Ἀϊγιώργη τῆς Κόρθος, τὸ χωριὸ μὲ τὸ καλὸ κρασί. Βρίσκει ἐκεῖ τὸ στράτευμα μεθυσμένο

ἀπὸ τ' Ἀγιοργίτικο τ' ἄπιστο. Τί νὰ κάμη; Τρυπάει τὴ σκεπὴ τοῦ σπιτιοῦ, πούκαμε κονάκι, ἀνεβαίνει στὰ κεραμίδια καὶ βάνει μιὰ βροντιερὴ φωνή·

— Βρὲ Ἕλληνας, γάμους ἔ'στε; Πῶς κάνετε ἔτσι; Σιωπὴ! Οἱ στρατιῶτες ἀρχίσανε νὰ μουρμουρίζουν.

— Ὁ Ἀρχηγός, ὁ Καπετάνος, σωπάτε!

Τοὺς ἔδωσε πολλές συμβουλὲς καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ βροῦνε πάλι τὰ νερά τους.

(Φωτάκου Ἀπομνημ. 1858, σ. 209).

Τὸ τσοπανάκι

« Ἀρξαμένης τῆς μάχης εἰς Δερβενάκι τὴν 26ην ἦλθε παρ' ἡμῶν ἐν τῇ σκοπιᾷ εὐρισκομένοις μεῖράς τις ποιμήν, λεροφορεμένος μὲν, ἵνα μὴ εἶπω ρακενδύτης, ἀλλὰ ζωηρός καὶ ἄοπλος, ἰστάμενος μὲ τὴν μαζράν του μαγκούρα καὶ γοργὸν βλέπων μετὰ περιεργείας καὶ θαυμασμοῦ τὸν γινόμενον παρακάτω πόλεμον. Ὁ Κολοκοτρώνης παρατηρήσας τὴν στάσιν καὶ τὴν περιέργειάν του. Τί στέκεσαι καὶ βλέπεις, καὶ δὲν πᾶς καὶ σὺ νὰ πολεμήσῃς, β. ἔ. Ἕλληνα, εἶπεν αὐτῷ ζωηρῶς. — Δὲν ἔχω ἄρματα, Καπετάνε. — Ἐχεις τὴν μαγκούρα σου ἄρμα εἶναι κλαυτή· νά! πῆγαινε νὰ σκοτώσῃς κἄναν παληότουρκον μὲ αὐτήν, νὰ πάρῃς τ' ἄρματά του ν' ἄρματοθῆς καὶ τὰ ροῦχά του νὰ ντυθῆς! — Μὰ λές; — καὶ πάραυτα ἄμ' ἔπος ἄμ' ἔργον! πηδήσας καὶ μὲ τὴν μαγκούρα του ὑποστηριζόμενος, δι' ἁλμάτων ὄπ. ὄπ. . . ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ἀνείχθη μετὰ τῶν πολεμούντων. Τὸ δ' ἔσπερας, ὁ αὐτός, ἀλλὰ μετρημισμένος καὶ ἔνοπλος, καὶ ἀγνώριστος, ἔλθων αὐθις ἔστη πρὸ τοῦ Κολοκοτρώνη ἐπιδεικτικῶς. — Τί εἶσαι σὺ, βρὲ Ἕλληνα; λέγει αὐτῷ ὁ Κολοκοτρώνης. — Δὲν με γνωρίζεις, Καπετάνε; Ἐγὼ εἶμαι, ποῦ μ' ἔστειλες τὸ μεσημέρι μὲ τὴν μαγκούρα νὰ πολεμήσω· καὶ μὲ τὴν εὐχὴ σου ἔκαμα ὅπως μοῦ εἶπες. Περιβλεπόμενον δ' εὐθύμως καὶ ὑπερηφανευόμενον ἐπαινέσας ὁ Κολοκοτρώνης ἐνεθάρρουνεν αὐτὸν τε καὶ τοὺς περιστῶτας ἄλλους στρατιώτας διὰ τοῦ ἐκείνου παραδείγματος.»

(Μ. Οἰκονόμου Ἱστορικὰ τῆς Ἑλλ. Π. κληγγενείας 1874, σελ. 365)

Τὸ τρόπαιο τοῦ Δράμαλη

« Μέσα Αὐγούστου τοῦ 1822 ὁ Κολοκοτρώνης, ὕστερα ἀπὸ

τῇ νίκῃ τῶν Δερβενακίων, γύρισε στὴν Τριπολιτσά. Ὁ λαὸς τ' ὄνομά του μοναχὰ εἶχε στὸ στόμα του. Στους δρόμους, στὰ μαγαζιά τραγουδοῦσαν ὅλοι τοῦ Κολοκοτρώνη τὸ σπαθί¹⁾ Μπήκε στὴ χώρα καβάλλα σ' ἓνα ἄλογο ἀράκινο τῆς Συρίας, στρωμένο μὲ σιντζαντὲ γαλάζιο, κεντημένο μὲ χρυσὰ μισοφέγγαρα, λάφυρο ἀκριβὸ κανενὸς μπέη τῆς Τριπολιτσᾶς. Γύρω οἱ κανονιές, οἱ τουφεκιές κ' οἱ φωνές τοῦ λαοῦ γεμίζαν τὸν ἄερα. Στὸ πλευρὸ του καβαλικεύαν τὰ παιδιὰ του κ' οἱ ἄλλοι δικοὶ του. Ἄλλοι καβαλαραῖοι, γιομάτοι ἰδρώτα καὶ σκόνη, τρέχανε μπροστὰ καὶ στρώχνανε τὸν κόσμον νὰ παραμερίσῃ. Στὸ μέτωπό του, μαυρισμένο ἀπὸ τὸν ἥλιο τοῦ Μωριά, στὰ πυκνά καὶ σουφρωμένα φρύδια του ἦτανε ζωγραφισμένη μιὰ περηφάνεια σκουντουφλή... Πήγανε τὰ μέλη τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας νὰ τὸν ἐπισκεφτοῦνε. Τοὺς δέχτηκε ψηλόφρονα, καθισμένος κ' ἀξεσκούφωτος.

(M. Raybaud Mémoire sur la Grèce Paris, 1885, τόμ. β' σ. 411).

Ὁ Γέρος τοῦ Μωριά

— Ὁ Γέρος, ἢ ὁ Γέρος τοῦ Μωριά, ἔτσι τὸν ἔλεγε ὁ λαὸς ἀπὸ ἀγάπη καὶ σεβασμὸ γιὰ τὴ φρονιμάδα του.

Τὰ περίεργά του

Ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε σημαία δική του καὶ διακόσιους διαλεχτοὺς στρατιῶτες φρουρά, μὲ τούμπανα καὶ σάλπιγγες, καὶ σημαιοφόρο του τὸ περίφημο παληκάρι Νικόλα Καραγάλιο, ποῦ τῆς πλάτες του ποτὲ δὲν τῆς εἶδαν Τούρκοι.

Εἶχε ἓνα περίφημο ἄλογο στὰ 1821, ποῦ τὸ λέγαν Κεχαγιᾶ, γιὰτὶ ἓνας σείζης (ἑπκοκόμος) τοῦ Κεχαγιᾶ Βούλγαρος εἶχε φύγη χρυφὰ ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά καὶ τοῦ τόφερε.

Εἶχε καὶ μιὰ ὁμορφὴ φοράδα ποῦ καβαλίκευε, τὴν Κούλα.

Βαστούσε καὶ στὸ χέρι του καμτσίκι. Ἔτσι τὸν περιγράφει ὁ ποιητὴς Ἄλ. Σούτσος στὰ 1831. «... Ἡ ἡνιοχικὴ ἐκείνη μάλιστα, τὴν ὁποῖαν τῆς Πελοποννήσου ὁ Ἀρχιστράτηγος ἔπαιζεν ἀτάραχος εἰς τὰς χεῖρας...»

(Φωτάκου Ἀπομνημ. 1858, σελ. 95, 182· ἐκδ. 6' τόμ. Α' σελ. 99—Α. Σούτσου Ἐξόριστος, 1835 σ. 249).

1) Τοῦ Δεωνίδα τὸ σπαθί—Κολοκοτρώνης τὸ φορεῖ, κ' ἔποιος τὸ ὀψὲ λαβώνει.—τὸ αἷμα του παγώνει.

σία, τὴν ἔδωκε τοῦ πατᾶ καὶ τὸν ὑποχρέωσε νὰ τὴν διαβάσῃ μεγαλοφώνως εἰς τὸν λαόν. Ἐπειτα εἶπε :

— Κρίνετε ἂν μὲ βρίζουν δίκαια. (Καὶ τινες λέγουν, ἐπρόσθεσε :) Ὁ κάλπικος παρὰς μένει στὸ νοικοκύρη του». (Γ. Τ. ¹)

Μαλλώματα (1822)

«Ἐπήγα, ἔχαιρέτησα τὸ Μαυρομιχάλη καὶ λοιποὺς καὶ μοῦ ἀποκρίθηκε ὁ Πετρόμπεης ὅτι :

— Ὡς πότε θὰ χορεύῃς, Κολοκοκρώνη;

Καὶ τοῦ εἶπα :

— Ὅσο τραγουδάτε σεῖς, χορεύω ἕγώ· παῦτε τὰ τραγούδια, καὶ παῦω τὸν χορόν».

(«Ὁ Γέρον Κολοκοκρώνης», σελ. 129).

Τὸ φύσημα τοῦ Θεοῦ

Εἰς ἀπεσταλμένον ἀπὸ φίλον του στρατιωτικὸν ἐπίσημον, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐμνηοῦσε νὰ σκοτώσῃ τὸν Α. Δ. (Ἀναγνώστη Δηλιγιάννη);) νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὴν μέση τὸν Ζαΐμη, εἰτεμὴ τὸ γένος δὲν βλέπει σωτηρίαν, ἔλεγε, ἀκούοντας τὴν παραγγελίαν·

— Οὐ νὰ χαθῆ! θαρρεῖ πῶς εἶναι μυῖγες, εἶναι ἄνθρωποι, ἔχουν καὶ αὐτοὶ τὸ φύσημα τοῦ Θεοῦ». (Γ. Τ.)

Ἀπὸ τοῦ πονηροῦ Νικολάκη

«Πλαγιάζοντας μίαν φορὰν εἰς ἕναν ὄντᾶ μὲ τὸν κύριον Ν΄ Πονηρόπουλον, τὸν ὁποῖον φιλικῶς πὼς ἔλεγε Πονηρόν, ἔδασκάλεψε τὸ μικρὸ του ἐγγόνι, ὅταν θὰ ἔλεγε τὸ Πάτερ ἡμῶν, φθάνοντας εἰς τό, ἀλλὰ εὔσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, μεταξὺ τοῦ πονηροῦ καὶ τοῦ Ἀμήν νὰ εἶπῃ Νικολάκη· οὕτω καὶ ἔγεινε καὶ ἐγέλασαν πολὺ καὶ οἱ δύο». (Γ. Τ.)

Ἀνάποδα

«Ὅταν ἤκουσεν ὅτι ὁ Σκούρτης ἐκλέχθη στρατάρχης (1826) εἶπε :

¹) Βλ. καὶ ἐφημ. «Ἐκλεκτικὴ» 17 Ἰουλ. 1871 καὶ Μιχ. Οἰκονόμου ἀνωτ. σ. 26.

— Τώρα δὲν λείπει παρὰ νὰ διορίσουν καὶ τὸν γέρο-Νοταρᾶ ναύαρχον ἀντὶ τοῦ Μιαούλη ¹)». (Γ. Τ.)

Ἐξορία

«Στὸν ἐμφύλιον πόλεμον τοῦ 1824, ὁ Κολοκοκρώνης ἦταν ἀντι-κυβερνητικὸς μὲ τοὺς περισσότερους στρατιωτικοὺς καὶ προύχοντες τοῦ Μωριά. Βλέποντας ὁμως τὸ μεγάλο κακὸ ποῦ γινότανε στὴν πατρίδα ἀπ' τὴ διχόνοια, ἀφοῦ σκοτώθηκε κι' ὁ γιός του ὁ Πάνος, ἄλλαξε γνώμη, καὶ παραδόθηκε μονάχος του στὴν Κυβέρνηση. Ἡ Κυβέρνηση τὸν ἐστεῖλε νὰ μείνῃ στῆς Ὑδρας τὸ μοναστήρι μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ποῦ παραδοθήκανε σὴν ἐξουσία της.

Τὴν ἡμέρα ποῦ τὸν περνοῦσαν τὸν Κολοκοκρώνη ἀπὸ τοὺς δρόμους τοῦ Ἀναπλιοῦ γιὰ νὰ τὸν πᾶνε στὴν Ὑδρα, μαζεμένους ὁ λαὸς καὶ πολὺ ἀγανακτισμένος ἐνάντια στοὺς ἀντάρτες, τὸν ἔβριζε, τὸν ἐγιουχάιζε, καυτίζωνε, καταριώτανε τὸ Γέρο Στρατηγὸ.

Δὲν ἄργησε ὁμως νὰρθῆ ὁ καιρὸς ποῦ ἡ πατρίδα τὸν χρειάστηκε. Ὁ Ἰμπραῖμ πασᾶς μὲ τοὺς Ἀραπάδες βγήκε στὸ Μωριά, καὶ κανένας δὲν ἦταν ἄξιος νὰ σταματήσῃ τὸ δρόμο του.

Μιά βοή σηκώθηκε ἀπ' ὅλο τὸ λαό·

— Ν' ἀπολύσετε τὸν Κολοκοκρώνη καὶ τὸ Νικηταρᾶ!

Ἡ Κυβέρνηση ὑποχώρησε εἰς τὴν ἀνάγκη καὶ τοῦ λαοῦ τὸ θέλημα. Ὁ Κολοκοκρώνης χάθηκε πολὺ.

Τὴ στιγμὴ ποῦ κατέβηκε ἀπὸ τὸ μοναστήρι εἰς τὴν χώρα τῆς Ὑδρας εἶπε στὸ Λάζαρο Κουντουριώτη :

— Ἐσφαλα κι' ἀναγνωρίζω τὸ λάθος μου! Γελάστηκα ἀπὸ τοὺς κοιζαμπασήδες τοῦ Μωριά. Ἐμοιασα ἕγώ μὲ τὸ δέντρο τ' ἄγριο, ποῦναι φυτρωμένο πλαῖε στὴ δημοσιά. Οἱ διαβάτες γυρεύουνε σ' αὐτὸ καταφυγὴ ἀπὸ τοῦ χειμῶνα τὴν ὀργή, καὶ στὰ κλωνάρια του κρεμᾶνε τὰ σακκούλια τους, γεμάτα ἀπὸ τῆς ἀδικίας καὶ τῆς κλεψιῆς τους.

Στ' Ἀνάπλι βγαίνοντας τὸν ἐδεχῆκαν ἐχθροὶ καὶ φίλοι, κι' ὅλος ὁ λαὸς μ' ἀκράτητη χαρὰ, τιμὴ κι' ἀγάπη καὶ μὲ ζήτω ἀτέλειωτα. Δοξολογία γίνθηκε στὸν Ἀϊ-Γιώργη. Ὁ Στ. Τρικούκης ἔβγαλε λόγον πατριωτικόν. Τότε ὁ Κολοκοκρώνης εἶπε λίγα λόγια.

— Ποῖν ἔβγω στ' Ἀνάπλι ἔρριξα εἰς τὴ θάλασσα τὰ μικρὰ τὰ περασμένα· κάνετε κι' ἐσεῖς τὸ ἴδιο! Στὸ δρόμο ποῦ περνοῦσαμε

1) Κάπως ἄλλοιως τὸ γράφει ὁ Μιχ. Οἰκονόμου εἰς τὴν ἱστορίαν του σ. 499.

νάρθοιμε στην εκκλησιά, είδα να σκάβουν κάτι άνθρωποι. Ρώτησα, και μουπανε πώς για να βροῦνε κρυμμένο θησαυρό. Έκει, στο λάκκο μέσα, ρίχτε κ' εσείς τὰ μίση τὰ δικά σας. Έτσι θὰ βρεθῆ κι' ὁ χαμένος θησαυρός!»

(A. Soutso ἀνωτ. σελ. 359)

«Όταν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον τὸν ἐπήγαιναν εἰς τὴν Ὑδραν, εἰς τὸν δρόμον τὸν ἀλήνησε ἕνας καὶ τὸν ὕβριζε καὶ ἔπτυνε. Στρεφόμενος τότε πρὸς τοὺς στρατιώτας οἱ ὅποιοι ἦσαν τριγύρω του καὶ εἰς τὸν κόσμον εἶπε:

— Κρίνετε σεῖς ἂν μοῦ πρέπει ταιαύτη καταισχύνη.

Οἱ στρατιῶται καὶ οἱ λοιποὶ ἐδίωξαν τὸν ὕβριστὴν κακῶς».

(Γ. Τ.)

Ὁ παπᾶς μετὰ τὴ λειτουργία τοῦ παρουσίασε τὸ Βαγγέλιο καὶ τοῦ εἶπε νὰ ὀρκιστῆ πῶς θὰ ὑπηρετήσῃ πιστὰ τὴν πατρίδα. Ὁ Κολοκοτρώνης εἶπε δυνατὰ:

— Ἐγὼ μονάχος θὰ ὀρκιστῶ; Δὲ θὰ ὀρκιστοῦν καὶ τὰ Μέλη τῆς Κυβερνήσεως;

Πρῶτος τότε προχώρησε κι' ὀρκίστηκε ὁ Κωλέτης, ὕστερα ὀρκίστηκαν οἱ ἄλλοι, καὶ τελευταῖος ὁ Κολοκοτρώνης.

Ἦστερα μίλησε στὸ λαό.

Ποτὲ δὲ γίνηκε τέτοιος ἐνθουσιασμός!

(E. de Villeneuve, Journal fait en Grèce. Bruxelles 1827 σ. 25)

Κολοκοτρωναϊκὸς σουγιάς

«Προκειμένου ἐν Ναυπλίῳ (1825) ν' ἀπαχθῆ οὗτος εἰς τὸ πλοῖον, ζητηθεὶς παρέδωκεν ἀταράχως τὸ τε ξίφος καὶ εἴ τι ἄλλο ἔφερεν ὄπλον, ἀφηρέθη δὲ τότε ἀπ' αὐτοῦ καὶ μαχαιριδίον τι εὐτελές, οὗ ἔκαμνε χρῆσιν ἐν ἀνάγκαις μικραῖς, καὶ ἰδίως, ἀδεία συνηθείας, ἐν τῇ λιτῇ καὶ ἀπλοϊκῇ τραπέζῃ του, ἔκοπτε δι' αὐτοῦ ὡς προχείρου τὸν ἄκρον του καὶ εἴ τι ἄλλο τρόφιμον. Συνοδευόμενος λοιπὸν εἰς τὴν παραλίαν, καθ' ὁδὸν ἔμπροσθεν μικροεμπορικῶν τινοῦ καταστήματός, ἰδὼν ζεμπίλιον (σπειρίδα) πλήρες ξυλομαχαιριδίων (κουβαριστραῖς λεγομένων), ἐκτεθειμένων πρὸς πώλησιν ἀντὶ 2 ὁ 3 λεπτῶν ἕκαστον, ἐκτείνας τὴν χεῖρα καὶ λαβὼν ἓν, παρεκάλεσε τὸν ἔμπορον νὰ τὸν χρεώσῃ, διότι δὲν ἔχει ἐπάνω του λεπτὰ. Ἐφ' ᾧ ὁ ἔμπορος καὶ ὁ πολὺς ἐπακολουθῶν λαὸς

μετὰ πικρίας ἐμειδίασαν. Περὶ τοῦ συμβάντος τούτου πολὺς μὲν ἐγένετο λόγος καὶ συζητήσεις εἰς τὴν Κυβέρνησιν, καὶ ἐσυγχωρήθη μὲν τοῦτο αὐτῷ πολὺς δὲ καὶ εἰς τὸ κοινόν, ὥστε τὸ συμβάν κατέστη πασιδηλὸν καὶ ἐκ τούτου ἔκτισε τὸ εἶδος ἐκείνων τῶν μαχαιριδίων (σουγιάδων) πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος μετωνομάσθη καὶ φέρει ἤδη ὀνομασίαν: «Κολοκοτρώνης».

(M. Οἰκονόμου Ἱστορικὰ τῆς Ἑλλην. Παλιγγενεσίας, 1874 σελ. 495).

Φυλακισμένος

«Τὰ λευκὰ κι' ἄταχτα μαλλιά του πέφτανε στοὺς πλατεῖς ὄμους του καὶ σμίγανε μὲ τὴν πυκνὴ γενειάδα του. Τὰ χαρακτηριστικά του, τραγιά κι' ἀνδρεία, τὰ μάτια του, γεμᾶτα φωτιά, ὁ τρόπος του ὁ ἀγριὸς καὶ πολεμικὸς τὸν κάνανε νὰ μοιάζῃ μὲ τοὺς μυτεροὺς ἐκείνους καὶ σταχτόχρωμους βράχους ποῦναι σπαρμένοι στὸ Αἰγαῖο πέλαγο. Τοῦ εἶπα γιὰ τοὺς Ἀραπάδες, ποῦχανε βγῆ στὸ Μωριά. Ἐκαμε πῶς γονατίζει καὶ ρίχνει στὸ σημάδι.

— Ἐερω κατατόπια, ποῦ δὲ θὰ μπορέσῃ οὔτε ἡ ἐπιστήμη τους οὔτε ἡ καβαλλορία τους νὰ τὰ πάσῃ. Νὰ σοῦ πῶ γιατί νικοῦν οἱ Ἀραπάδες: Γιατί οἱ Ἕλληνες εἶναι κομματιασμένοι καὶ δὲν ἔχουν ἕναν ἀρχηγό! Ὅλοι θέλουνε νὰ προστάξουνε, χωρὶς νάχουν καὶ τὴν πείρα ποῦ χρειάζεται σ' αὐτό.

«Καθὼς κίνησε τὸ χέρι, φάνηκε μιὰ πληγὴ ἀπὸ σπαθί. Στ' ἀριστερό του χέρι ἔδειξε ἄλλη μιὰ ἀπὸ βόλι, κι' ἄλλη στὸ στήθος, καὶ τέταρτη στὸ ποδάρι!

«Ἐνῶ μιλοῦσε ἔπαιξε γλήγορα τὸ κομπολόγι του, καὶ στρηφογύριζε τὰ μάτια του ζωηρὰ κι' ἀγριοπά, σηματοῦντανε καὶ ξανακάθιζε μ' ἐκείνη τὴν ἀνησυχία τοῦ Κλέφτη, ποῦ φοβάται μὴν τοῦ στήσανε καρτέρι καὶ τοιμαζεται γιὰ πόλεμο...» Αὐτὰ λέει ἕνας περηγητής, ποῦ τονὲ γνώρισε.

(Emerson Tableau de la Grèce, 1826 σ. 360).

Μεγαλόκαρδος

Κάποτε εἶδε κάτι στρατιῶτες ἀπὸ τ' ἀντίθετο παρτίδο (κόμμα) νὰ φορᾶνε τὰ ὄπλα τοῦ γιου τοῦ Πάνου, ποῦ τὸν εἶχανε σκοτώσῃ στὸν ἐμφύλιον πόλεμο, στὰ 1824, ἔξω ἀπὸ τὴν Τρίπολη. Γύρισε πέρα τὸ πρόσωπο καὶ δάκρυσε:

— Θέ μου, εἶπε, συχώρα τοὺς φονιάδες τοῦ παιδιοῦ μου...

(K. Οἰκονόμου ἀνωτ. σ. 25).

"Άλλη φορά πάλι παρουσιάστηκε σ' αὐτὸν κάποιος ποῦ εἶχε τὴν ἀνάγκη του. Νόμισε πῶς δὲ θὰ τὸ θυμηθῆ ὁ Στρατηγός, καὶ φοροῦσε τὸν δολόχρυσο ντουλαμιὰ τοῦ ἀδερφοῦ τοῦ Στρατηγοῦ, ποῦ τὸν εἶχε σκοτώσει πρὶν ἀπὸ τὸ Εἰκοσιένα βαλμένος ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ὁ Κολοκοτρώνης γνώρισε ἀμέσως τὸ φόρεμα, κι' ἀναστενάξε ἤσυχα, ἐνῶ στὴν ἴδια στιγμή ἔδινε τὸ λόγο του στὸ φονιά νὰ κάμῃ τὸ ζήτημά του. "Ἐτυχε ὅμως ὁ Γέρος ν'ἴναι στὸ τραπέζι, καὶ τὸν κράτησε νὰ φᾶνε. Καὶ κάθε φορά ποῦ ἐρχότανε στὸ σπίτι του τὸν καλοδεχότανε καὶ τὸν δεικνοῦσε.

"Ἡ μάγνα ὅμως τοῦ Κολοκοτρώνη δὲ βαστοῦσε βλέποντας τὸ φόρεμα τοῦ παιδιοῦ της, κ' εἶπε στὸ Στρατηγὸ μὲ πόνο βαθύ·

— Παιδί μου, καὶ στὸ τραπέζι μας θὰ τὸνὲ βάνῃς τὸ φονιά τοῦ παιδιοῦ μου;

— Σάπα, μάγνα! εἶπε ὁ Στρατηγός. Αὐτὸ εἶναι τὸ καλύτερο μνημόσυνο ποῦ κάνουμε τοῦ σκοτωμένου ...

(Κ. Οἰκονόμου ἀνωτ. σελ. 25).

Οἱ πονηριές του

Οἱ Ἕλληνες πολλές φορές, στὴν ἀπελπισία τους, βλέποντας πῶς ὁ Ἰμπραῖμ πασσαῆς ἦταν ἀνίκητος μὲ πόλεμο, συλλογιστήκανε νὰ βροῦνε τρόπο νὰ σκοτωθῆ. Καθένας ἔλεγε τὴ γνώμη του, κι' ἀρκετοὶ παρουσιάστηκαν πρόθυμοι ν' ἀναλάβουν τὸ σκοπό. Παρουσιάστηκε ἕνας Κύπριος καὶ στὸν Κολοκοτρώνη.

"Ἀρχισε νὰ τοῦ παρασταίῃ μὲ λόγια καὶ κινήματα πῶς θ'ἄκανε τὸ φονικό· ἔδειχνε τὸ μαχαίρι γυμνὸ στὸ Στρατηγό, τ'ᾤφερνε ἀπάνω κάτω ... καὶ πολὺ κοντὰ στὸν Κολοκοτρώνη. Προσεχτικὸς ὁ Γέρος πάντα, ἄρχισε νὰ πονηρεύεται μὴν ἦταν ἐκεῖ πέρα ἄλλο τίποτα. "Ἐκαμε πῶς τὸν πονοῦσε τὸ νύχι τοῦ χεριοῦ, τράβηξε τὸ γιαταγανάκι, ποῦφερνε πάντα στὸ σελάχι του, γιὰ νὰ κόψῃ τάχα τὴν παρωνυχίδα, καὶ κρατώντας το στὸ χέρι ἄκουγε τὸ ρήτορα, ἐνῶ ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του.

— Λέγε τώρα ὅ,τι θέλῃς...

(Ν. Σπηλιᾶδου Ἀπομνημ. 1852 τόμ. Β' σ. 492).

Μονομαχία

"Ὁ Ἰμπραῖμ πασσαῆς τοῦγραψε καὶ τὸνὲ ρωτοῦσε γιατί δὲ στέκεται νὰ δώσῃ μάχη. Ὁ Κολοκοτρώνης τοῦ ἀπάντησε·

— Πᾶρε ὅσους θέλεις ἐσύ, νὰ πάρω κ' ἐγὼ ἄλλους τόσους, ἢ ἂν ἀγαπᾷς, ἔλα μοναχός σου, κ' ἐγὼ μοναχός μου, κι' ὅποιος πέσῃ.

Στὴν Κυβέρνηση, ποῦ τοῦ παραπονιώτανε γιατί δὲν ἔδινε μάχη μὲ τὸ Ἰμπραῖμ, ἔγραψε·

— "Ἄν χάσω σ' ἕναν πόλεμο τέσσερες-πέντε χιλιάδες Ἕλλη-
νες, ποῦ θὰ βρῶ ἄλλη δύναμη νὰ πολεμήσω τὸν ὀχτρό; Ὁ Ἰμπραῖ-
μης ὅμως καὶ δέκα χιλιάδες νὰ χάσῃ, βρῖσκει ἄλλες.

(Ν. Σπηλιᾶδου ἀνωτ. Β', σελ. 401).

Τὰ καταραμένα κόμματα

«Εὐρέθηκα μετ' ἄλλων κατὰ πάροδοι εἰς τὰ Μαγούλιανα, καὶ εἶδον τὸν Κολοκοτρώνη ἀδημονοῦντα διότι δὲν ἠθέλοντι νὰ ὀπλισθῶσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ· εἶδον οἰκίας καιόμενας ἐκ διαταγῆς του διὰ τοῦτο· τὸν εἶδον πιστολίσαντα δύο Ἕλληνας, τῶν ὁποίων ὁ ἕτερος ἐπληρώθη εἰς τὴν χεῖρα.

— Τί νὰ σᾶς κάμω, μᾶς ἔλεγεν ἀγανακτῶν, ἰδοὺ πῶς τοὺς κατήτησαν τοὺς Ἕλληνας!»

(Ἀπὸ φυλλάδιο παλιὸ χωρὶς ἐξώφυλλο).

Οἱ νίκες τοῦ Ἰμπραῖμ

"Ἀπέδιδεν εἰς τρία αἴτια τὰς νίκας τοῦ Ἰμπραῖμ πασσαῆ: α' ὅτι ἡ Τριπολιτὰ ἐσώζετο καὶ τὴν εἶχε κέντρον, β' εἰς τοὺς Τούρ-
κους τοὺς σκλάβους, τοὺς ἐντοπίους, καὶ γ' εἰς τὴν φυλάξιον τῶν ὀπλαρχηγῶν. (Γ. Τ.)

Ἡ ἐπιρροή του

"Ἀπέδιδε τὴν ἐπιρροήν του εἰς τὴν Πελοπόννησον εἰς τὰ ἀκόλουθα: Οἱ ἀνδρειότεροι τῆς Πελοποννήσου δὲν ἐξοῦσαν πλέον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας του. Ἡ εἰδησις ὅπου εἶχε τῶν τόπων διὰ τὴν περασμένην του Κλέ-
φτικὴν ζωὴν· καὶ τέλος ἐγνώρισεν εἰς τοὺς ἐντοπίους τὴν γλῶσσαν των. "Ἄν ἐξοῦσαν, ἔλεγεν, οἱ παλαιοί, ἠθέλαμεν κυ-
ρεῖσθαι μὲ εὐκολίαν τὴν Πελοπόννησον τὸν πρῶτον χρόνον. (Γ. Τ.)

Γιὰ τὸν Καραϊσκάκη

"Ἦκουσα, ὅτι εἰς τὸν σκοτωμὸν τοῦ Καραϊσκάκη μανθάνον-
τας τὸν ἐμοιρολόγησεν ὡσάν γυναῖκα. (Γ. Τ.)

Μονόματος

Τ' ὄνομα τοῦ Κολοκοτρώνη ἦτανε ξακουσμένο ὡς τὰ βράθη τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ Τούρκοι τὸν περιγράφανε ὡς ἕναν τεράστιον ἄνθρωπο, μ' ἕνα μάτι.

(Ν. Σπηλιόπουλου Ἀπομνημ. τόμ. Α' σ. 560).

Τὰ γνωμικά του

- Ὅμιλῶντας διὰ τὸν Ναπολέοντα ἔλεγεν·
— Ὁ Θεὸς τοῦ πολέμου. (Γ. Τ.)
- Ἀνέγνωσα, ἔλεγε, τὸν βίον τοῦ Σκεντέρμπεη, ἐσυλλογούμου τὰ ἔργα του· δὲν ἐκλείσθη ποτὲ εἰς τὴν Κρόγια. (Γ. Τ.)
- Ὁ Μάρκο-Μπότσαρης, ἔλεγε, εἶχε πολλὴν νοημοσύνην. Ὁ Φῶτος Τζαβέλας ἦτο τὸ τέλειο. (Γ. Τ.)
- Ἡ φιλοσοφία εἶναι παρατήρησις, τὸν ἤκουσα νὰ λέγη. (Γ. Τ.)
- Τὸ ἄν, ἔλεγε, ἐσπάρθη πολλαῖς φοραῖς, ἀλλὰ δὲν ἐφύτρωσε. (Γ. Τ.)
- Τῆ γυναῖκα σου, τὸ ἀλογό σου καὶ τὸ τουφεκί σου μὴν τὰ δανεῖσεις σ' ἄλλον. (Φωτιάκου ἀπομνημ. σ. 535.)

Ἀγράμματος

Ὁ Γέρο-Κολοκοτρώνης δὲν ἤξευρε νὰ διαβάζη, δὲν ἤξευρε νὰ γράφῃ, ἢ νὰ ἐξηγηθῶ ὀρθότερα μόλις ἤξευρε νὰ διαβάζη, καὶ τὸ κονδύλι δὲν πῆγαινε μακρύτερα ἀπὸ ὅσα ψηφία ζωγραφίζουσαν τὸ ὄνομά του. (Γ. Τ.)

Τ' ὄνειρο τοῦ Σουλτάνου

«Ἐδιηγείτο μὲ πολλὴν χάριν τὸν ἀκόλουθον μῦθον.
«Ἐνας Σουλτάνος μίαν φορὰν ἠθέλησε νὰ περιηγηθῆ τὸ βασίλειόν του, νὰ μάθῃ τὰ διαφορὰ ἦθη τῶν ὑπηκόων του καὶ νὰ τοῦ διοικῆ ὅπως πρέπει. Οἱ αὐτικοὶ του ἐναντιώνοντο εἰς αὐτὴν του τὴν ἀπόφασιν παρασταίνοντες του ὅτι εἶναι ἀμαθὸς εἰς ταῖς κακοπάθειαις καὶ τοὺς κινδύνους τῶν ταξιδίων. Ὁ Σουλτάνος ἐπέμνε. Τότε εἶνα γέρος Τούρκος, μὲ μεγάλην ὑπόληψιν, εἶπε τοῦ Σουλτάνου: «Ἐἶναι τρόπος νὰ περιηγηθῆς καὶ νὰ μάθῃς τὰ ἦθη τῶν ὑπηκόων σου χωρὶς νὰ ταξιδεύσῃς· κάμω νὰ σοῦ φτειάσουν τσαντήρια ὅπου ὅλα, ἀπὸ τὸ χῶμα ἕως τὰ ξύλα ὅπου ἔχουν νὰ τὸ σκεπάζουν, νὰ εἶναι ἀπὸ τὸν τό το ὅπου ἐπιθυμεῖς νὰ μάθῃς· κοιμᾶσαι ἔπειτα εἰς καθένα ἀπὸ αὐτὰ μίαν νύκτα καὶ εἰς τὸν ὕπνον

σου θὰ σοῦ παρουσιάσῃ ὁ τόπος ἀπ' ὅπου εἶναι τὸ τσαντήρι μὲ τοὺς κατοίκους του καὶ μὲ τὰ ἔργα ὅπου συνειθίζουσαν, καὶ ἔτσι ἤμπορεῖς νὰ μάθῃς ὅτι ἐπιθυμεῖς, χωρὶς νὰ κακοπάθῃς ταξιδεύοντας». Ὁ Σουλτάνος ἐκαταπίεσθη εἰς τοὺς λόγους τοῦ γέρου, καὶ ἔκαμε καὶ τοῦ ἐφτείασαν τσαντήρια ὅπως ὁ γέρος τοῦ εἶχε παραστήσει. Τοῦ ἐφτείασαν τσαντήρι ἀπὸ κεραστὲ τῆς Ρούμελης, ἄλλο ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς, ἄλλο ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἄλλο ἀπὸ τοῦ Μωρέως καὶ εἰς καθένα ἀπὸ αὐτὰ ἐκοιμήθη μίαν νύκτα. Κοιμώμενος εἰς τὸ τσαντήρι τῆς Ρούμελης εἶδε πολέμους, ἄτια νὰ χλιωντροῦνε. Ἐκοιμήθη εἰς τὸ τσαντήρι τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐκοιμήθη γλυκὰ ὡσάν νὰ ἔπαι ἀφιόνι. Ἐκοιμήθη εἰς ἐκεῖνο τῆς Αἰγύπτου καὶ εἶδε τὸ Νεῖλο νὰ χύνη πλημμύρα θησαυροῦ, ἀλλὰ πλοῦτη τυφλά. Ἐκοιμήθη καὶ εἰς τὸ τσαντήρι τοῦ Μωρέως καὶ εἶδε τρεῖς χιλιάδες διαβόλους μὲ δυαλοὺς ἀναμμένους στὸ χέρι νὰ τρέχουσαν καὶ νὰ κάνουν ταραχὴ ἀνυπόφερτη. (Γ. Τ.)

Ὁ σοφώτερος

Μοῦ ἔλεγε ὁ Νικηταρᾶς ὅτι ὁ Γέρο Κολοκοτρώνης ἐρωτήθη μὴ φορᾶ·

- Ποιὸς ἤξευρε περισσότερα, ὁ διάβολος ἢ ὁ ἄνθρωπος;
- Καὶ αὐτὸς ἀπεκρίθη·
- Ὁ ἄνθρωπος. Ἐπειδὴ, ἂν καλολογαριάσῃς, ζῆ (καὶ τὸ ἀπέδειχνε) μόνον εἴκοσι χρόνους, καὶ ἤξευρε τόσα, καὶ ὁ διάβολος εἶνε ἀπέθαντος (λέξις τοῦ Νικηταρᾶ).
- Ἡ ἀπάντησις τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη ἔχει τὴν δύναμιν νὰ φανερώη τὸ πλοῦτος τῶν κεφαλαίων, τὰ ὁποῖα ἐπισωρεύει ἢ παραδосις τῶν αἰώνων. (Γ. Τ.)

Ἡ εἰλικρινεῖά του

«Ὁδήγησα καὶ ἐγώ, ὡς ἀρχηγὸς τῆς Πελοποννήσου, πολλὰς μάλιστα χιλιάδας στρατιωτῶν ἕκαστα ἐστρατείας καὶ μάχας· ἀλλ' ὁμολογῶ εἰς τὴν συνείδησίν μου, ὅτι καθ' ὅλον τοῦ ἀγῶνος τὸ διάστημα δὲν ἐξώδευσα οὔτε ὀβολὸν ἀφ' ἑαυτοῦ μου, διότι δὲν εἶχα. Ὁ λαὸς μὲ ἔθρεψεν πάντοτε καὶ ἐφοιμήθεισεν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὰ στρατεύματά μου· τὸ δὲ σπιθὶ μου μ' ἔδωκε ἄτια καὶ ἄρματα ἀπὸ τοῦ Τούρκου.» Λόγοι τοῦ Κολοκοτρώνη στὴν Ἐθνικὴ Συνέλευση τῆς Προνοίας στὰ 1832.

(«Ἀτῶν» 10 Φεβρουαρίου 1843).

Πώς διορθώνεται τὸ Ρωμαίικο

Εἶπε μίαν φορὰν εἰς τὸν Κυβερνήτην :

— Μοῦ χάλασε τὴν Ἑλλάδα.

— Γιατί ; τοῦ ἀπεκρίθη ἐκεῖνος.

— Γιατί ἔπρεπε νὰ τὸ κάνης ὁ φράγκικο καὶ 15 νὰ τὸ ἀφήσης τούρκικο, μετὰ 20 χρόνους νὰ τὸ κάνης 10 φράγκικο καὶ νὰ τὸ ἀφήσης 10 τούρκικο, καὶ πάλιν μετὰ 20 ἔτη νὰ τὸ κάνης 15 φράγκικο καὶ νὰ τὸ ἀφήσης 5 Τούρκικο, ὥστε μετὰ 20 ἄλλους τόσους χρόνους νὰ γίνῃ ὅλο φράγκικο. (Γ. Τ.)

Πάτα μὲ τοὺς ληστὰς

Ἦ Καπετὰν Γ. Χελιώτης Κορίνθιος μὲ διηγῆθη κατὰ τὸ 1847, ὅτι ἐδιατάχθη ἐπὶ Κυβερνήτου ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν Κολοκοτρώνην νὰ καταδιώξῃ μερικοὺς κλέπτας ὑπῆγε πρὸς καταδιώξιν, συναπαντήθη μὲ αὐτοὺς καὶ τοῦ ἐπρόβαλαν νὰ προσκυνήσουν ζητούντες ἀσφαλείας τινάς. Ὁ Χελιώτης ἀντάμωσε τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοῦ τὸ εἶπε. Αὐτὸς τοῦ ἀπήντησε :

— Σὺρε νὰ τοὺς κυνηγήσης, καθὼς εἶνε τὸ χρέος σου, καὶ ἡ Κυβέρνησις δὲν κάνει πάτα μὲ ληστὰς, εἴτε μὴ δὲν εἶναι Κυβερνήσις.

Ἦ Χελιώτης ὑπῆγεν, ἄλλους ἐπίασεν, ἄλλους ἐσκότωσεν.

Ἦ λόγος τοῦ Γέρου Κολοκοτρώνη περιέχει ἀξιοσημείωτα τὸν ἐλεγχὸν κατὰ τοῦ Χελιώτη, ὅτι ἔστερξεν εἰς τοιοῦτου εἶδους συνομιλίαν, τὴν προσωποποίησιν τῆς Κυβερνήσεως ἢ τοῦ Κράτους, ὡς δύναμιν ἠθικότητος, δικαιοσύνης καὶ αὐστηρότητος, καὶ ὅτι Ἐξουσία ὁκοῦ συνθηκολογεῖ παρόμοια πάτα, δὲν εἶναι Κυβερνήσις. (Γ. Τ.)

Γιὰ τὴν ἠθικὴν

Εἰς τὸν Μυστρά, ἀν δὲν σφάλλω, τοῦ ἑκατάδωκαν δυὸ γυναικας ἀτίμου διαγωγῆς, αἱ ὁποῖαι ἐξέκλιναν τοὺς στρατιώτας του. Ἐκαμε καὶ τοῦ τὰς ἔφεραν καὶ βλέποντας ἓνα χωράφι μὲ τσουκνίδες, ἔκαμε καὶ τὰς ἐγύμνωσαν καὶ τὰς ἐκύλισαν εἰς τὰς τσουκνίδες. (Γ. Τ.)

Φταίει ὁ Κουτουζῶφ

Ἦνας ἔτυχε διερμηνεὺς μεταξὺ τοῦ Ρώσου Ναυάρχου Ρικάρδου καὶ τοῦ Γέρω Κολοκοτρώνη, καὶ ἐπειδὴ ἦλθε λόγος διὰ τὸ κάψιμον τῆς Φεργάδας εἰς Πόρον, εἶπεν ὁ Κολοκοτρώνης :

— Τὸ φταίξιμον τὸ ἔχει ὁ γκενεράλ Κουτουζῶφ, καὶ ὄχι ἄλλος.

Ἦ Ρικάρδος μὲ ἀπορίαν εἶπε :

— Τί ἔχει νὰ κάμῃ ἐδῶ ὁ Κουτουζῶφ ;

Ἦγαμογελοῦσεν ὁ Γέρος, τοῦ σὰν καὶ ἔβλεπε νὰ πειράζεται ὁ Ρικάρδος ὁ διερμηνεὺς τότε ἐξήγησεν εἰς τὸν Ρικάρδον ὅτι παίζει μὲ τὴν λέξιν Κουτουζῶφ, μὴ θεωρώντας τὴν πρᾶξιν τοῦ Μιαούλη πρᾶξιν ἀνθρώπου γνωστικοῦ καίοντος τὸ σίτι του. (Γ. Τ.)

Τὰ σαμάρια

Ἦ ὁ Γέρος τῆς Πελοποννήσου, ὁ στρατηγὸς Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ἠρόσκετο, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι τοῦ ἀγῶνος ἄνδρες διαπραεῖς, ἵνα ἐν παροιμίαις λαλῇ. Κατὰ τὸν φόνον τοῦ Κυβερνήτου εἶπε τὸν ἐξῆς σημαντικὸν μῦθον ἐν μέσῳ τῶν χαιρόντων ὅτι ἀπηλλάγησαν τοῦ τυράννου.

Ἦ Ἀπεφάσισάν ποτε τὰ γαϊδούρια, νομίζοντα ὅτι κατὰ τὸν τρόπον αὐτῶν θὰ ἀπαλλαγῶσιν ἀπὸ τὴν ἐργασίαν, νὰ φονεύσωσι τὸν σαμαρτζῆν. ὥστε οἱ ἄνθρωποι μὴ ἔχοντες σαμάρια, νὰ μὴ τὰ φορτώνωσι πλέον. Τὸ εἶπαν καὶ τὸ ἔκαμαν. Τότε οἱ ἄνθρωποι προσεκάλεσαν τὸν κάλφον τοῦ σαμαρτζῆ καὶ τοῦ παρήγγειλαν νὰ κατασκευάσῃ σαμάρια, καὶ τὰ δυστηγῆ γαϊδούρια ὄχι μόνον ἐδούλευαν ὅπως καὶ πρότερον, ἀλλὰ εἶχον καὶ πληγὰς εἰς τὴν ράχην, καθὼς ὁ κάλφας, ὡς πρωτόπειρος, ἔκαμνε τὰ σαμάρια ἐλεεινὰ καὶ ἄθλια. Καὶ τότε τὰ γαϊδούρια ἐνθυμήθησαν τὸν σαμαρτζῆ, ἀλλὰ ἦτο πλέον ἀργά». (Περικδ. «Περθενῶν» 31 Δεκ. 1873 καὶ Γ. Τ.)

Ἦ πρῶτος

Ἦ ὁ γέρον Κολοκοτρώνης ἔδωσε πρῶτος τὴν χεῖρα εἰς τὸν Βασιλέα (Ἦθωνα) ὅταν ἐκ τῆς λέμβου ἀπεβιβάσθη ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. (Κ. Μεταξὺ Ἱστορ. Ἀπομνημονεύματα τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως. Ἀθήναι, 1878 σελ. 321).

Φωτιά, βροῆ

Γιὰ τὸ καλὸ φτάσιμο τοῦ Ἦθωνα στὴν Ἑλλάδα συνάχτησε ὄλος ὁ λαὸς τῆς Τριπολιτσᾶς στὴν Ἁγία Σωφίεια, κοντὰ στὴν «πόρτα τοῦ Ἀναπλιῦ», καὶ ἐγένε δοξολογία πανηγυρικὴ ἀπ' ὄλον τὸν κλῆρο τῆς πόλεως, καὶ ὕστερα ὁ δάσκαλος Κωνστ. Λουκάς

έβαλε τὸν πανηγυρικὸ. Ὁ Κολοκοτρώνης ἦτανε κι' αὐτὸς στὴν τελετὴ κι' ἄκουγε τὸ ρήτορα.

Ἄξαφνα ὁ λογιώτατος, ἀφοῦ εἶπε πολλά, ἔβαλε μιὰ φωνή·
— Πῦρ κροτοβόλει!

Κανεὶς δὲν καταλάβαινε τί ἤθελε νὰ πῆ. Τόπε αὐτὸ και τὸ ξανάτε, μὰ ὄλοι, λαὸς και στρατὸς, μένανε μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό, και κύταζε ἕνας τὸν ἄλλον. Ὁ Κολοκοτρώνης τότε ἔβαλε τὴ δική του τὴ φωνή·

— Φωτιά, βρέ!

Ἀμέσως ντουφέκια και κουμπούρια στρατοῦ και λαοῦ βροντήσανε θριαμβευτικά.

(Περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐρμολοῦ πολιτεύματος...
ὑπὸ Γ. Πύρα ἱατροῦ 1867, σελ. 29).

Ἡ δίκη και καταδίκη του

Ὅταν εἰς τὸ Βουλευτικὸν (δικαστήριον) τοῦ ἀνεγνώσθη ἡ ἀπόφασις θανάτου εἶπε:

— Μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.

Τὸ εἶπε μὲ φωνὴν ἄτρεμην, ἔκαμε τὸν σταυρὸν του και ἐπῆρε μιὰ πρέζα ταμπάκο.
(Γ. Τ.)

Ὅταν σαράντα χωροφύλακες μὲ τὸν Μοίραρχον ἐπῆγαν, νύκτα, νὰ τὸν πάρουν ἀπὸ τὸ περιβόλι του, εἶπε:

— Ἐφθανε νὰ μοῦ στείλουν ἕνα σκυλὶ μαλλιαρὸ ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποῦ κάνουν θελήματα, μὲ ἕνα γράμμα νὰ πάω εἰς τ' Ἀνάπλι και μὲ ἕνα φανάρι εἰς τὸ στόμα του νὰ μᾶς φέγγῃ και τῶν δυωνῶν μας.
(Γ. Τ.)

Ὅταν ἔπειτα ἀπὸ τὴν καταδίκην του τοῦ ἐδόθη εἶδησις ὅτι ὁ Βασιλεὺς τοῦ χαρίζει τὴν ζωὴν και μόνον τὸν ἀφίνει εἴκοσι χρόνους φυλακῆ, εἶπε:

— Θὰ γελάσω τὸν Βασιλέα, δὲν θὰ ζήσω τόσους.

(Γ. Τ.)

Ἐπὶ Ἀντιβασιλείας κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὡς προδότης τοῦ θρόνου και τῆς πατρίδος, και εἶδε τὸ τρομερῶτερο θέαμα, ὡς παραλογιὰ ὄνειρου, εἶδε ἀναιβαίνοντα τὸν ἀνήφορον τοῦ Ἴτζκαλὲ τὸν δῆμιον νὰ τροχίζει τὸ σίδερο ποῦ ἔμελλε νὰ πάσῃ τὴν κεφαλὴν του.
(Γ. Τ.)

Ἐμνηλογοῦσε τὴν γέννησίν του, ἀφοῦ ἀπεφυλακίσθη ἀπὸ τὸ Παλαμῆδι, και ἀπέδειχνε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὰ σπάργανα ὡς νήπιον.

— Ὅμοιάζω, ἔλεγε, τώρα τὸ πουλὶ τῆς Ἀθηνᾶς (τὴν κουκουβάγια) γέρικον ὀμπρός, μάτια και μῦτη γιὰ Μουσεῖο, ὀπίσω οὐρὰ μικρὴ, κλωσσοποῦλι...
(Γ. Τ.)

Ἡ Μόδα

Πηγαινάμενος μιὰν φορὰν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὸ Ἀνάπλι, ὅταν ἐρωτήθη τί νεώτερα εἶδεν εἰς τὰς Ἀθήνας, εἶπε:

— Εἶδα πρᾶγμα ὅπου δὲν τὸ εἶδα ἄλλη φορὰ τόσων χρόνων ὅπου εἶμαι, αἱ γυναῖκες ὡς τώρα ἤξευρα πῶς ἐφοῦσκωναν ἀπ' ὀμπρός, εἰς τὰς Ἀθήνας εἶδα ὅτι φουσκώνουν ἀπὸ πίσω.
Ἀπέβλεπεν ὁ λόγος του εἰς τὸ ἀδιάντροπον τῶν τότε γυναικείων φορεμάτων.
(Γ. Τ.)

Τὸ σπειρί

Εὐρισκόμενος εἰς τὰς Ἀθήνας ἔβγαλε εἰς τὰ ὀπίσθια ἕνα σπειρί. Διὰ νὰ μάθῃ πόσον ἦτο μεγάλο ἔκραξεν ἕναν νὰ τοῦ τὸ ἰδῆ, και αὐτὸς τοῦ ἀπεκρίθη, εἶναι σὰν ρεβύθι· κράζει ἄλλον ἔπειτα τὸν ρωτᾷ, και τοῦ λέγει, εἶναι σὰν καρδὺ· κράζει τρίτον, και τοῦ λέγει, εἶναι σὰν αὐγὸ.

— Περιεργον, ἐστράφη τότε και εἶπε, ἀπὸ τὸ κεφάλι μου ὡς τὸν κ... μου, και δὲν μπορῶ νὰ μάθω τὴν ἀλήθεια.
(Γ. Τ.)

Δάνειο—τόκος

Ἐδιηγείτο μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν ὅτι ἐδανείσθη ἀπὸ φίλον του ποσότητα χρημάτων χάριν φιλίας και τοῦ τὰ ἀπέδωκε μὲ τὸ κεφάλαιον και ποσὸν ἀνώτερον τοῦ μεγαλειτέρου τόκου τοῦ ἔδωκε τὴν ἀναλογίαν τοῦ κέρδους τοῦ κεφαλαίου.
(Γ. Τ.)

Τοῦτο θὰ φάῃ ἐκεῖνο

Ὁ γηραιὸς ἀιλιάρχης Νοταρᾶς εἶχε συνοδεύσει ὡσαύτως τοὺς Βασιλεῖς και παρέμεινε πλησίον αὐτῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζε καμμίαν ξένην γλῶσσαν, ἐστενοχωρεῖτο πολὺ ἐν μέσῳ τῶν Βασιλέων, διὸ ἐκάλει συχνὰ τοὺς ἐν Μονάχῳ Ἕλληνας σπουδιστάς διὰ νὰ περνοῦν μαζὴ τὰς ἑσπέρας συνδιαλεγόμενοι. Ἐνίστε δ' ἐπανελάμβανε πρὸς αὐτοὺς τὰς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίαις τοῦ Ὄθωνος, ὅστις ἐλυπεῖτο πρὸ πάντων διότι οἱ Ἕλληνες ἤρνοῦντο τὴν πρὸς

την Ἑλλάδα ἀγάπην του. Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων ὁ βασιλεὺς τοῦ διηγήθη καὶ τὸ περὶ τοῦ Πανεπιστημίου ἀνέκδοτον τοῦ Κολοκοτρώνη. Κιζομένον τοῦ Πανεπιστημίου, ὁ βασιλεὺς διήλθεν ἐκεῖθεν ἔφιππος καὶ εἶδε τὸν Κολοκοτρώνην ἔξηπλωμένον μὲ τὴν κάπαν του εἰς τὸν ἥλιον ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ Πανεπιστημίου.

Ὁ Κολοκοτρώνης, ὅταν εἶδε τὸν Βασιλέα, ἐσηκώθη ὁ δὲ Ὀθων τοῦ εἶπε:

— Πῶς σὰς φαίνεται, Στρατηγέ, αὐτὸ τὸ μεγάλο σχολεῖον ποῦ κτίζομεν;

— Νὰ σοῦ πῶ, Μεγαλειότατε, μοῦ φαίνεται ὅτι τοῦτο δῶ δὲν ἔπρεπε νὰ κτισθῆ κοντὰ εἰς ἐκεῖνο (καὶ ἔδειξε τὸ Παλάτι), διότι φοβοῦμαι ὅτι τοῦτο θὰ φάη ἐκεῖνο.

(Ἐφημ. «Ἐστία» 9 Ὀκτωβρ. 1896).

Τὸ σπίτι τῆς Ἑλλάδος

Ὁ Κολοκοτρώνης μιὰ μέρα στὸ σπίτι του, στὴν Ἀθήνα, σε-ριάνιζε στὴν κάμαρα, ἐνῶ τὸ παιδί του ὁ Κολίνος ἔγραφε στα-μάτησε μονομιάς καὶ τονὲ ρωτᾷ:

— Κουλίνε, ποῦ νομίζεις εἶναι τὸ ἐθνικὸ σπίτι τῆς Ἑλλάδος;

Ὁ Κολίνος τοῦ ἀποκρίθηκε ἀμέσως:

— Τὸ παλάτι τοῦ βασιλέως.

— Τὸ παλάτι τοῦ βασιλέως; ὄχι! εἶπε. Τὸ Πανεπιστήμιο!

(Γ. Τ.)

Οἱ ἐχθροὶ του

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀντιβασιλείας Ἀρμανσπεργ εἶπεν εἰς τὸν Γεροκολοκοτρώνην:

— Ἐχετε, Στρατηγέ, πολλοὺς ἐχθροὺς.

— Ναί, τῷ παρετήρησεν ὁ Κολοκοτρώνης, εἶχον καὶ ἔχω πολλοὺς· ἀλλὰ δύο μόνοι μοῦ ἦσαν καὶ εἶναι οἱ μεγαλειότεροι καὶ θα-νασιμότεροι ἐξ ὅλων τῶν ἐχθρῶν μου.

— Καὶ ποῖοι εἶναι οὗτοι; ἠρώτησε μετὰ θαυμασμοῦ ὁ Ἀρ-μανσπεργ.

— Εἶναι, ἀπεκρίθη ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ ἕνας τὸ ὄνομά μου καὶ ὁ ἄλλος αἱ ἐκιδουλεύσεις μου.

— Ἐχετε δίκαιον, Στρατηγέ, ὡμολόγησεν ὁ Ἀρμανσπεργ.

(«Αἰὼν» 17 Ἀπριλ. 1853. — «Ἐβδομάς» 24 Νοεμβρ. 1848).

Κτύπα τὸ ποδάρι σου!

— Κτύπα τὸ ποδάρι σου, εἶσαι Βασιλέας! λέγουν ὅτι εἶπε μία φορὰ εἰς τὸν Βασιλέα.

Μὲ αὐτὸν τὸν λόγον ἔδιδε πιστοποιητικὸ τῆς δυνάμεως αὐτῆς τῆς θεομοθεσίας (τῆς βασιλικῆς) εἰς τὴν Ἑλλάδα. Κάνει ὅσο καλὸ θέλει, ἂν θέλῃ. (Γ. Τ.)

Νὰ ἔχη χάρη

Ὁ θωμανὸς Πελοποννήσιος ἦλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τὸ 1836. Ἐφερε καὶ ἓνα ἄτι, δῶρον τοῦ Κολοκοτρώνη ἀπὸ τοὺς Σεχνετζιμπέηδες. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐφιλοξέ-γησε τὸν Τοῦρκον συντοπότην του. Εἰς τὸ γεῦμα ἦκουσα νὰ τοῦ λέγῃ:

— Νὰ εὖρης ἀρεῖδα καὶ νὰ εἰπῆς εἰς τὸν Ἱμπερατοῦ πιασᾶ, νὰ ἔχη χάριν πῶς ἐγὼ καὶ οἱ ἄλλοι στρατιωτικοὶ τῆς Πελοποννήσου ἤμεθα φυλακισμένοι, εἰτεμὴ σαθιαμὴ γῆς δὲν ἐκέρδιζε εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Μὲ τόσην πεποίθησιν ὡμιλοῦσεν, ὅπου ἴσως καὶ ἔλεγεν ἀλήθειαν, καὶ ἀνάθεμα ταῖς διχόνοιαις. Ἦλθε καὶ ἔπνεε τὰ λοι-πὰ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν ὅταν ὁ Ἱμπερατοῦς ἀλώνιζε τὴν Πε-λοπόννησον καὶ ἔπιπτε τὸ Μεσολόγγι πολιορκούμενον ἀπὸ τοὺς δύο στρατάρχας Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου καὶ ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μαιζῶν ἔσωσαν τὴν ἐλευθερίαν· ἀλλὰ πόσον ἐκατέβη ἡ ἀξία τῆς! (Γ. Τ.)

Συμπεθεριὰ

Ὁ γυιὸς τοῦ Κολοκοτρώνη Κολίνος πῆρε γυναῖκα τὴν ἐγ-γονή του πρίγκηπα τῆς Βλαχίας Καρατζᾶ Φαναριώτη.

Ὁ Κολοκοτρώνης σ' ὄσους τὸν εὐχότανε γιὰ τὸ γάμο ἔλεγε:

— Συμπεθέρεψε ἡ Γούνα μετὴν Κάπα, τὸ Μέστι μετὸ Τσα-ροῦχι, ὁ Ἀφέντης τῶν Βλάχων μετὸ Γέρο τῶν βλάχων. (Μ. Οἰκονόμου «Ἱστορικὰ τῆς Ἑλλ. Παιλιγενεσίας» 1874, σελ. 494).

Φίλοι καὶ ἐχθροὶ

Εἰς τὴν θαντὴν τοῦ μακαρίτου Α. Ζαΐμη ἀκολουθῶντας τὸ λείψανον ἔκλαιγεν ἀπαρηγόρητα. Ὁ Κύριος Τ. Ζηλωτῆς ν' ἀκούσῃ τὴν καρδίαν του, τοῦ λέγει:

— Δὲν ἐνθυμῆσαι τὰς διχονοίας σας ;

Ἐπεκρίθη·

— Ἐσταθῆκαμεν συχνὰ ἐχθροὶ ἀνάμεσά μας, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐμίσησα ποτέ.

Δείχνοντάς του συγχρόνως ἄλλον ἔξοχον ἀγωνιστὴν τῆς πατρίδος τοῦ εἶπεν·

— Ἐσταθῆκαμεν συχνὰ φίλοι, ἀλλὰ δὲν τὸν ἀγάπησα ποτέ.

(Γ. Τ.)

Τί γίνονται τὰ χρήματα

Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης ἔκαμε καὶ Σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας, ἐπὶ Ὁθωνα. Στὰ 1838 ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ὑτόβαλε στὸ Συμβούλιον τὸν προϋπολογισμὸν. Τότε σηκώθηκε ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ρώτησε·

— Πόσα εἶναι τὰ ἔσοδα ;

— Δεκαπέντε ἑκατομμύρια, εἶπε ὁ Ὑπουργός.

— Ἐγὼ ξέρω, ἀποκρίθηκε ὁ Στρατηγός, πῶς ὁ λαὸς πληρώνει εἰκοσιπέντε κατομμύρια. Τί γίνονται τὰ ἄλλα δέκα ; Καταλαβαίνετε μονάχοι τί γίνονται !

(Σ. Σωτηροπούλου «Διατριβὴ περὶ ἐγγυίου φορολογίας», Ἀθήναι, 1861 »σελ. 59 σημ.).

Ἡ Γελοτεία

Ἐγίνετο λόγος εἰς τὸ Συμβούλιον τοῦ Κράτους νὰ καταργηθῇ ἡ γκιλοτεία.

— Ὅχι, δὲν θέλω ! εἶπε γελῶντας· ἀλλὰ νὰ δοκιμάσετε καὶ ἐσεῖς πρῶτα τὴν τρομάρα τῆς.

Ἐγέλασαν καὶ οἱ ἄλλοι συνάδελφοί του.

(Γ. Τ.)

Ὁ λόγος τοῦ στὴν Πινύκα

(13 Νοεμβρίου 1838)

« Πανταχοῦ ἐξεφράζετο ἡ ἀποδοκιμασία τοῦ κυβερνητικοῦ συστήματος, καὶ ὁ πόθος πρὸς τὸ Σύνταγμα ὁσημέραι ἐγίνετο ζωηρότερος. Δὲν ἦτο πλέον ἡ νέα γενεά, οἱ σπουδασταὶ τοῦ Γυμνασίου καὶ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς πρωτεύουσας, οἱ συνεχῶς ἐπιδεικνύοντες τὰ τοιαῦτα εὐγενῆ αἰσθήματα, ἦσαν καὶ διδάσκαλοι καὶ καθηγηταὶ καὶ προύχοντες πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοί, καὶ ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς. Ὁ γέρον Κολοκοτρώνης, ὁ οὕτω πολὺ περιποιούμενος παρὰ τοῦ Μονάρχου Ὁθωνος ἔλθων μίαν τῶν ἡμερῶν εἰς τὸ Γυμνάσιον, καὶ ἀκροασθεὶς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Γυμνασίου Γενναδίου, ἀναπτύσσοντος τεμάχιόν τι δημηγορίας

ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Θουκυδίδου, ἐπὶ τοσοῦτον ἐνθουσιάζετο ὅπως καὶ οὗτος ὁμιλήσῃ εἰς τὴν νέαν γενεάν ὑπὲρ Πατρίδος, ὥστε παρεκάλεσε τὸν Γυμνασιάρχον νὰ συναθροίσῃ τοὺς μαθητὰς πάντας ἐκτὸς τῆς πόλεως εἰς τὴν Πινύκα, ἵνα ἐκφωνήσῃ καὶ ὁ μακάριος Γέρον Κολοκοτρώνης λόγον πρὸς τὴν νεολαίαν. Ὁ ἐνθους ἀληθοῦς πατριωτισμοῦ ἀείμνηστος Γεννάδιος ἐξετέλεσε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ σεβαστοῦ Γέροντος καὶ τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τῶν Ταξιαρχῶν, εἰδικοποιήθησαν πάντες οἱ μαθηταὶ τοῦ Γυμνασίου νὰ συναθροισθῶσιν εἰς τὸ κατάστημα αὐτοῦ ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι θέλει τοῖς δειχθῆ τι περιέργον.

« Ἡ ἀναπτυχθεῖσα περιέργεια τὴν ἐπιούσαν ἐφείλκυσε πάντας εἰς τὸ Γυμνάσιον, καὶ σὺν αὐτοῖς καὶ πλήθος ἄλλων περιέργων ἐπληρώθη τὸ κατάστημα προσώπων, ὅτε πάντες οἱ καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι συνήλθον, καὶ μετ' ὀλίγον ἰδοὺ ἔρχεται καὶ ὁ Γέρον Κολοκοτρώνης ἐνδεδυμένος τὸ ἐρυθροῦν φόρεμά του· τὸ πλήθος διεχωρίσθη αὐτοματῶς καὶ ὁ σεβαστὸς Γέρον διελθὼν ἀνεβῆ πρὸς τοὺς καθηγητὰς. Μετ' ὀλίγον ὁ Γυμνασιάρχος ἀποτεινόμενος πρὸς τὸ πλήθος ἐκ τοῦ καλῶν, εἶπεν· « Ἀκολουθεῖτε, δεῖξομεν ὑμῖν περιεργόν τι ». Κατέβησαν τὰς κλίμακας καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἔχοντες τὸν Γέροντα ἐξήλθον διευθύνόμενοι πρὸς τὸν λεγόμενον ναὸν τοῦ Αἰόλου, καὶ ἐκεῖθεν διευθύνθησαν εἰς τὴν Πινύκα, πρὸς οὐδένα γνωστοῦ ὄντος τοῦ διευθύνοντος τὸ ἔκτακτον φαινόμενον τοῦτο ἐφείλκυσε τὸ περιεργόν πλήθος.

« Οὕτως ἀφικθέντες, εἰς Πινύκα, μετὰ μικρὰν ἀναπαύσαν, ἀνίσταται ὁ Γέρον, πατῶν ἐπὶ τοῦ βήματος τῆς Πινυκῆς, καὶ ἤρξεν ἐκφωνῶν λόγον, ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν νεολαίαν. Ἀφ' οὗ ἐξιστορήσε τὰ τῆς τουρκικῆς δουλείας, τὰς ἰδέας καὶ τὰ περὶ αὐτονομίας αἰσθήματα τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐξιστόρησε τὰ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος καὶ τὸ αἰσθητὸν τῆς καταστάσεως κλπ. Αἴφνης νομίαν καὶ τα περὶ τῆς τότε πολιτικῆς καταστάσεως κλπ. Αἴφνης ἀναφαίνεται σημήνος χωροφυλακῆς, ἔρχεται καὶ διαλύει τὴν συνάθροισιν. Ὁ δὲ Θ. Κολοκοτρώνης διαβληθεὶς τῷ Βασιλεῖ, μικροῦ δέοντος νὰ ὑποστῇ δεινὰ, ἐὰν ὁ φιλόπατρις Γυμνασιάρχος Γεννάδιος καὶ ἄλλοι καθηγηταὶ δὲν παρίστανον τῷ Βασιλεῖ τὸ αὐτῶν τῆς πράξεως (1) ».

(I. Πύρλα ἀνωτ. σ. 31).

1). Κατὰ τὸ Γ. Τερτσέτη, γυρίζοντας ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὴν Πινύκα ἀπάντησε τοὺς χωροφύλακας νὰ τρέχουν. « Μὴν πάτε, τοὺς εἶπε, διὰ θὰ μὲ βρῆτε καί ! ».

Ὁ σοφὸς γέροντος

Τὴν ἀρχιχρονιά τοῦ ἔτους 1843, ἔτους τοῦ θανάτου του, ὁ Γερο-Κολοκοτρώνης ἀνέβηκε εἰς τὸ κορφινώτερο μέρος τῆς νεοκτισμένης κατοικίας του, νὰ ἀποφύγῃ τοὺς πολλοὺς χαιρετισμοὺς τῆς ἡμέρας· ἀπὸ τὰ γερατεῖα καὶ τὰς ἀσθενείας ἐπεθύμει ἀνάπαυσιν· ἀγνάντευε ἀπὸ τὰ παράθυρα καὶ τὴν πρασινάδα τῶν ἐλιῶν καὶ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν.

Οἱ στενοὶ του γνώριμοι ὁμῶς ἀνέβαινον καὶ ἐκεῖ νὰ τοῦ εὐχηθοῦν τὴν καλὴν χρονιά.

Ὁ κύριος Σ. Π., θεατῆς ἄλλοτε εἰς τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν τῶν κινδύνων τοῦ Βοιφίου, ἐπῆγε πρὸς χαιρετισμὸν· εἶχε μαζὶ του καὶ νέον γεοφερμένον ἀπὸ ταῖς Ἀκαδημαίαις τῆς Γερμανίας. Κατὰ πῶς ἄρχισεν ὁ φίλος τὴν εὐχὴν τοῦ ἔτους, καὶ ὁμιλίαν διὰ τὸν σπουδασμένον νέον, κατὰ τύχην ἐπερνοῦσαν λείψανον νεκροῦ ἀπὸ τὸν δρόμον. Ἡ ψαλμωδία τοὺς ἔσυρεν εἰς τὰ παράθυρα. Εἶπε τότε ὁ Γέρονς: «Ἄν εἶχαμεν ἐδῶ τὸν Περσιάνον φιλόσοφον, θὰ μᾶς ἔλεγεν ἂν πάγῃ στὴν κόλασιν, ἢ εἰς τὸν παράδεισον.

— Εἶνε καμμία ἱστορία;... εἶπεν ὁ φίλος.

— Εἶναι, ἀπεκρίθη ὁ γέρονς..

— Θὰ μᾶς τὴν εἰπῆς;

— Μετὰ χαρᾶς... Τὸν παλαιὸν καιρὸν ἦλθεν ἐδῶ εἰς τὰς Ἀθῆνας ἓνας περιηγητῆς φιλόσοφος τῆς Περσίας, τὸν συναναστρέφοντο οἱ ἐκλεκτοὶ Ἀθηναῖοι, ἀγαποῦσε τὴν συντροφίαν τους, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἐδικήν του. Μία φορὰ καθήμενοι εἰς τὰ μιντέρια τοὺς ἐπέραςε λείψανο, καθὼς τώρα-μακρὰ ἀπὸ σαῖς ποῦ εἴσθε νέοι, καὶ ἐγὼ ἔπραγα τὸ ψωμί μου-καὶ ὡς διέδραβε ἀκόμη ὁ νεκρός, κτυπάει ταῖς παλάμαις του ὁ περιηγητῆς φιλόσοφος, ἔρχεται ὁ γραμματικὸς του·

— Πήγαίνε, τοῦ εἶπε, νὰ ἰδῆς ἂν ὁ ἀποθαμένος πηγαίνει εἰς τὴν κόλασιν, ἢ εἰς τὸν παράδεισον· ἐπῆγε ὁ γραμματικὸς, ἐπέστρεψε.— Πάει, κύριέ μου, εἶπε, εἰς τὴν κόλασιν.— Ἐπῆγες ἕως εἰς τὸ κοιμητήριον; — Ἐπῆγα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἂν καὶ φύσει περιεργοὶ πολὺ, πλὴν διὰ νὰ μὴ προδώσουν ἀμάθειαν εἰς ἓνα βάρβαρον, ὡς φιλότιμοι ἐφύλαξαν σιωπὴν, καὶ δὲν ἐρώτησαν τὸν φιλόσοφον, πῶς πηλὸς τῆς γῆς ἀκόμα, καὶ ξένος τῶν Ἀθηνῶν μαντεύει τὰ κρύφια καὶ ἄδηλα ὡς φρόνιμοι ἀπέδιδαν εἰς τὴν σοφίαν του, ὅχι τοῦ ψυχογυιοῦ του, τὴν δύναμιν τῆς προγνώσεως. Ἐπειτα ἀπὸ καιρὸν τυχαίνοντας πάλι μαζὶ οἱ ἴδιοι φίλοι, καὶ περῶντας λεί-

ψανο, ὁ Περσιάνος μὲ τὰ παλαμάκια ἐφώνησε τὸν γραμματικὸν, τὸν ἔστειλε νὰ μάθῃ τὴν πορεία τοῦ νεκροῦ. Ἐπῆγε, ἐπιστρέφει, τοῦ λέγει:— Πηγαίνει εἰς τὸν Παράδεισον.— Καλὸ φθάσιμο, εἶπε, μὲ πρόσωπο χαρούμενον καὶ σοβαρὸ ὁ φιλόσοφος. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐστενοχωρήθησαν τότε ἀπὸ τὴν περιέργειαν καὶ τοῦ εἶπαν— Δὲν σ' ἐρωτήσαμεν τὴν πρώτην φορὰν, σ' ἐρωτοῦμεν τώρα, πῶς ἐσὺ μαντεύεις τὴν τύχην, διαβάσεις τὸ γράφτὸ τῆς ἀθανασίας τοῦ καθενός; Ποῖον μυστικὸν γνώρισμα, ποῖον τηλεσκοπίον χαρίζεις εἰς τὸν ὑπετακτικὸν σου;

— Τὸ πρῶγμα εἶναι ἀπλό, ἀπεκρίθη ἡ ὀργὴ τῶν κόσμων, ἢ κατὰ τὰν συμπολιτῶν συνοδεύει εἰς τὴν θανάτην τους τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους, πρόδρομος τ' ἀνεθέματα τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ' οἱ εὐλογίαι τῶν ἀνθρώπων συνοδεύουν τοὺς ἀγαθοὺς ἀνδρας, καθένας διηγείται μὲ δάκρυα τὰ ἀγαθοεργήματά τους, καὶ εἰσέρχεται μὲ τρέμουσαν παλάμην χῶμα εἰς τὸν τάφον τους. (Γ.Τ.)

Τὰ γεροντικὰ του χρόνου

«Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ὑπῆρξεν ἀπλοῦς, ἀθῶος καὶ ἡπιος ὡς βρέφος. Ἰστατο δὲ ὡς ξένος καὶ παρεπίδημος ἐν μέσῳ ἡμῶν διαπληκτιζομένων, καὶ τὸ μὲν σῶμα του ἦτον ἐν ἡμῖν, τὸ δὲ πνεῦμα του συνωμίλει μετὰ τῶν οἰσίων πνευμάτων τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ περιύπταμένων μετὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων τῆς Ἑλληνικῆς Ἑπαναστάσεως, καὶ ἠκούετο ὁ ψιθυρισμὸς τῶν λόγων αὐτοῦ περιπατοῦντος καὶ ἱσταμένου, καὶ κοιμωμένου καὶ γρηγοροῦντος.»

(Λόγος ἐπιτάφιος ὑπὸ Παν. Σούτσου. «Αἰὼν» 10 Φεβρ. 1843).

Προγνώστης τοῦ θανάτου του καὶ ἀνθρώπος ἀγάπης καὶ χριστιανικῆ ψυχῆ ἐσχωριώτανε μὲ ὅσους εἶχε πειραχθῆ ἢ ἐχθρευθῆ εἰς τὴν ζωὴν του· ὄθεν καὶ ἐταξείδευεν ἐπίτηδες εἰς τὴν Ὑδραν τὸ ἔτος 1839 διὰ νὰ ἀνταμώσῃ τὸν γέροντα ὡς αὐτὸν Λάζαρον Κουντουριώτην, τὸν ὁποῖον ὑπολήπτετο πολὺ διὰ τὰς θυσίας του εἰς τὸν ἀγῶνα. Οὕτως ἔπραξε καὶ μὲ ἄλλους φίλους καὶ ἐχθρούς. Ἐσυγχώρησε καὶ τὸν Σχιῶν, ὡς μὲ εἶπεν εἰς τὴν αἰθουσαν τῆς Βουλῆς κατὰ τὸ 1849 ὁ ἴδιος Σχιῶν. (Γ.Τ.)

Ἡ ὄψις του (1822)

Ἄδύνατη καὶ μαυριδερῆ· μάτια βαθουλά, ματιὰ σκληρῆ καὶ

δυνατή' μεγάλο μουστάκι μαύρο, γερακωτή μεγάλη μύτη μαλλιά μακρὰ κυματιστά (τσιμπού). Μικρὸ κόκκινο φέσι στραβοφορεμένο. Ίέλως πρόσωπο τοῦ χτυπάει καὶ ξαφνίζει, καὶ τοῦ τοῦ κάκου θὰ γύρευε κανεὶς νὰ βρῆ σ' ἕναν Ἑυρωπαϊὸ τὸ ταῖρι του.
(Voutier ἀνωτ. σ. 265)

— Σκοπελοπρόσωπος! ἔτσι ὀνομάζεται ἀπὸ τὸν ποιητὴ Π. Σούτσο ὁ Κολοκοτρώνης. Μ' ἄλλα λόγια ἡ ὄψη του ἢ ἀγριωπή, ἢ σκαμμένη ἀπὸ τῶν καιρῶν τὸ πέρασμα, ἢ χαλασμένη ἀπὸ τοῦ πολέμου τὴν ὀργή, ἢ ἀνήσυχη ἀπὸ τοῦ νοῦ τὴν ἀστραπή, ποῦ φεγγε στή ματιά του ἄσβυστη, ἔμοιαζε μὲ βράχο τοῦ τονὲ δέρονυνε τὰ κύματα.
(Π. Σούτσο, λόγος πανηγυρικός, 1846, σελ. 12).

Ὁ θάνατός του

(4 Φεβρουαρίου 1843)

Ἀθήναι τῆ 4 Φεβρουαρίου 1843

Γενναϊότητα Κύριε Κουμπάρε!

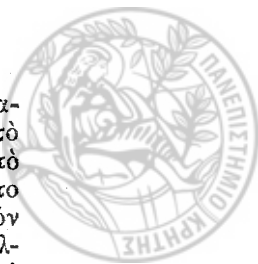
Λυπηρὸν καὶ ὄλωσ ἀπρηγόρητον ἀγγελίαν Σᾶς φέρει ἡ παροῦσα μου. Ὁ Σεβαστός μας γέρον Κολοκοτρώνης, ὅστις χθὲς τὸ ἑσπέρας ἦτον εἰς τὸν Βασ. χορὸν, προσεβλήθη καθ' ἕπνον ἀπὸ ἀποπληξίαν, περὶ τὴν 4 ὥραν τῆς νυκτός. Μόλις ἐγνώρισαν τοῦτο οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ ὅτε οὐδεμία ἦτον πλέον ἐλπίς. Οἱ ἱκανώτεροι τῶν ἱατρῶν ἔσπευσαν νὰ τοῦ δώσουν βοήθειαν μὲ φλεβοτομίας, βδέλλας, συναπίσματα εἰς τοὺς πόδας, χιόνας εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ἄλλα, ἀλλ' εἰς μάτην τὰ πάντα, ὁ αἰδιμος, ἄρωνος καὶ μόλις πνέων, περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν πρὸ μεσημβρίας ἔλειψε τοῦ νὰ ἦναι μεταξὺ τῶν ζώντων, ἴσως ὁ μακαρίτης ἠήσατο ἀπὸ τὸν τοσοῦτον δεξάσαντα αὐτὸν ὑψιστον Θεὸν το νὰ ὑπανδρεύσῃ καὶ τὸν Κ. Κωνσταντῖνον καὶ ν' ἀποθάνῃ. Ὁ Γέρον μας δὲν εἶναι πλέον μεταξὺ μας, εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν μᾶ. περιμένει, ἄς εὐχόμεθα ὁθεν πρὸς Κύριον ἵνα ἀναπαύσῃ αὐτὸν εἰς αἰωνίους μονὰς ἀγίων.

Ὁ κουμπάρης Σας **A. Καρδαγᾶς.**

Κύριον Δ. Τζόκρην Συνταγματάρχην κ.τ.λ. Εἰς Ἄργος.
(Γράμμα πρῶ ὄτυπο σὶά χέρια τοῦ Γ. Βλαχογιάννη)

ΤΕΛΟΣ

Τυπογρ. λάθη· σελ. 3 Γκίτης γρ Σκίπης
σελ. 7 Γ. Ἰω. Τζαβέλας γρ. Γιαν. Τζαβέλας.

Τιμή δραχ. 4